

Suomen kansallinen
eläkestrategiaraportti 2005

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ

Helsinki 2005

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö		Julkaisun päivämäärä 15.7.2005	
Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Kansallisen eläkestrategiaraportin laativa työryhmä Puheenjohtaja: Tarmo Pukkila, STM Sihteerit: Tiina Granlund, STM Pirjo Moilanen, STM Mika Vidlund, ETK		Julkaisun laji Työryhmämuistio	
		Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	
		HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä STM087:00/2004 24.1.2005	
Julkaisun nimi Suomen kansallinen eläkestrategiaraportti 2005			
Tiivistelmä Laekenin Eurooppa-neuvostossa sovittiin niin kutsutun avoimen koordinaation menetelmän soveltamisen sisällöstä ja menettelytavoista eläkkeiden alalla. Avoimen koordinaation menetelmän käyttöönotto merkitsi 11 yhteisen eläkepoliittisen tavoitteen hyväksymistä yhteisötasolla, niiden sisällyttämistä kansallisiin eläkestrategioihin sekä tavoitteiden toteutumisen säännöllistä seurantaa EU-tasolla. Yhteiset tavoitteet perustuvat Göteborgin Eurooppa-neuvostossa kesäkuussa 2001 hyväksytylle kolmelle yhteiselle eläkepoliittiselle periaatteelle, jotka ovat eläkkeiden riittävyys, eläkejärjestelmien rahoituksellinen kestävyys ja eläkejärjestelmien sopeuttaminen vastaamaan talouden, yhteiskunnan ja yksilöiden muuttuviin tarpeisiin. Suomi toimitti EU:lle syyskuussa 2002 ensimmäisen kansallisen eläkestrategiaraporttinsa, joissa arvioitiin yhteisten tavoitteiden toteutumista Suomen kansallisessa eläkejärjestelmässä. Kansallisten raporttien pohjalta laadittu komission ja neuvoston yhteinen selvitys riittävästä ja kestävästä eläketurvasta hyväksyttiin työllisyys- sosiaalipolitiikka, terveys ja kuluttaja-asiat sekä Ecofin-neuvostossa maaliskuussa 2003. Tämän järjestyksessään toisen kansallisen eläkestrategiaraportin on laatinut STM:n asettama laajapohjainen työryhmä. Raportissa tarkastellaan Suomen eläkejärjestelmää ja Suomessa tehtyjä eläkepoliittisia ratkaisuja sekä niiden perusteluja ja sosiaali-, työllisyys- ja talouspoliittisia vaikuttimia kunkin Laekenin Eurooppa-neuvostossa hyväksytyn yhteisen eläkepoliittisen tavoitteen kannalta. Lisäksi raportissa tarkastellaan edellisessä raportissa todettujen uudistusten edistymistä sekä päivitetään siinä esitettyjä tietoja. Suomen kansalliset eläkepoliittiset ratkaisut ovat pääpiirteissään sopusoinnussa EU:n yhteisten tavoitteiden kanssa. Suomen eläkejärjestelmän haasteet johtuvat pääosin ikärakenteen muutoksesta ja siitä seuraavasta eläkemenojen kasvun kiihtymisestä. Niin eläkkeiden riittävyyden kuin rahoituksen kestävyys kannalta ratkaisevassa asemassa ovat työurien pidentäminen ja työllisyysasteen nostaminen.			
Asiasanat: eläkkeet, EU, ikääntyminen, rahoitus, sosiaaliturva, työllisyys			
Muut tiedot www.stm.fi			
Sarjan nimi ja numero Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2005:11		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1754-2 (nid.) 952-00-1755-0 (PDF)
Kokonaissivumäärä 89	Kieli Suomi	Hinta 14,04 €	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Yliopistopaino Kustannus, Helsinki University PressPL 4 (Vuorikatu 3 A)00014 HELSINGIN YLIOPISTOFax (09) 7010 2374, Puhelin (09) 7010 2363books@yliopistopaino.fi, www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Kustantaja Sosiaali- ja terveysministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet		Utgivningsdatum 15.7.2005	
Författare (Uppgifter om organet: namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgruppen för sammanställning av den nationella pensionsstrategirapporten Ordförande: Tarmo Pukkila, SHM Sekreterare: Tiina Granlund, SHM Pirjo Moilanen, SHM Mika Vidlund, ETK		Typ av publikation Promemoria	
		Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet	
		Projektnummer och datum för tillsättandet av organet SHM087:00/2004 24.1.2005	
Publikationens titel Finlands nationella pensionsstrategirapport 2005			
Referat Vid Europeiska rådet i Laeken avtalades om innehåll och förfaringssätt vid tillämpning av den s.k. öppna samordningsmetoden på pensionsområdet. Att ta i bruk den öppna samordningsmetoden innebar att man godkänner elva gemensamma pensionspolitiska mål på unionsnivå, inkluderar dessa i de nationella pensionsstrategierna och regelbundet följer upp genomförandet av målen på EU-nivå. De gemensamma målen baserar sig på tre gemensamma pensionspolitiska principer som godkändes vid Europeiska rådet i Göteborg i juni 2001 enligt vilka pensionerna skall vara tillräckliga, pensionssystemen ekonomiskt hållbara och pensionssystemen anpassas utgående från de föränderliga behoven i ekonomin, samhället eller hos individerna. Finland inlämnade sin första nationella pensionsstrategirapport till EU i september 2002 där man utvärderade hur de gemensamma målen genomförs inom ramen för det nationella pensionssystemet. Kommissionens och rådets gemensamma redogörelse om ett tillräckligt och hållbart pensionsskydd som utarbetats på basis av de nationella rapporterna godkändes vid rådet för sysselsättning, socialpolitik, hälso- och konsumentfrågor och vid Ecofinrådet i mars 2003. Denna nationella pensionsstrategirapport som är den andra i ordningen har utarbetats av en bred arbetsgrupp tillsatt av SHM. I rapporten granskas pensionssystemet i Finland och pensionspolitiska beslut som fattats i landet och motiveringar till dessa samt social-, sysselsättnings- och ekonomiskpolitiska incitament utifrån varje gemensamt pensionspolitiskt mål som godkänts vid Europarådet i Laeken. Dessutom granskar man i rapporten hur reformerna som behandlades i den förra rapporten framskridit samt uppdaterar uppgifter som presenterats i denna. De nationella pensionspolitiska besluten i Finland stämmer i stora drag överens med EU:s gemensamma mål. Utmaningarna för pensionssystemet i Finland består i huvudsak av förändrad åldersstruktur och en accelererande ökning av pensionsutgifterna till följd av detta. Både när det gäller tillräckliga pensioner och ekonomisk hållbarhet har en förlängning av tiden i arbetslivet och ökad sysselsättningsgrad en avgörande roll.			
Nyckelord EU, finansiering, pensioner, social trygghet, sysselsättning, åldrande			
Övriga uppgifter www.stm.fi/svenska			
Seriens namn och nummer Social- och hälsovårdsministeriets promemorior 2005:11		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1754-2 (inh.) 952-00-1755-0 (PDF)
Sidoantal 89	Språk Finska	Pris 14,04 €	Sekretessgrad Offentlig
Försäljning Helsingfors Universitetsförlaget PB 4 (Berggatan 3 A) FI-00014 HELSINGFORS UNIVERSITET Fax (09) 7010 2374, Tfn (09) 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/kirjamyynti		Förlag Social- och hälsovårdsministeriet	

DOCUMENTATION PAGE

Publisher Ministry of Social Affairs and Health (MSAH), Finland		Date 15 July 2005	
Authors Working Group Preparing the National Pension Strategy Report Chairman: Tarmo Pukkila, MSAH Secretaries: Tiina Granlund, MSAH Pirjo Moilanen, MSAH Mika Vidlund, Finnish Centre for Pensions		Type of publication Working Group Report	
		Commissioned by Ministry of Social Affairs and Health	
		Date of appointing the organ STM087:00/2004 24 January 2005	
Title of publication Finland's National Pension Strategy Report 2005			
Summary <p>The Laeken European Council agreed on the content and procedures in the application of the open method of co-ordination in the field of pensions. The introduction of the open method of co-ordination involved endorsing the eleven common pension policy objectives at the Community level, their inclusion in the national pension strategies, and regular monitoring of the attainment of the objectives at EU level. The common objectives are based on the three principles for pension policy that were adopted at the Gothenburg European Council in June 2001, comprising adequacy of pensions, financial sustainability of the pension systems, and adjustment of the pension systems in response to the changing needs of the economy, society and individuals.</p> <p>Finland submitted its first national Pension Strategy Report to the EU in September 2002, evaluating the implementation of the common objectives in the national pension system. The joint report of the Commission and the Council on adequate and sustainable pensions that was drawn up based on the national reports was endorsed in the Employment, Social Policy, Health and Consumer Affairs Council and in Ecofin in March 2003.</p> <p>A broad-based Working Group appointed by the Ministry of Social Affairs and Health has prepared the second national Pension Strategy Report. The report deals with the Finnish pension system and the pension policy decisions made in Finland, as well as the grounds for them and their social, employment and economic motives from the point of view of each pension policy objective adopted at the Laeken European Council. Furthermore, the report looks at the progress made in the reforms dealt with in the previous report and updates the information furnished in it.</p> <p>Finland's national pension policy decisions are, in broad outline, in harmony with the EU's common objectives. The challenges of the Finnish pension system are mainly due to the change in the age structure and the accelerated growth of the pension expenditures resulting from that. Achievement of longer work careers and a higher employment rate are issues that are crucial to ensuring both the adequacy and sustainable financing of pensions.</p>			
Key words ageing, employment, EU, financing, pensions, social protection			
Other information www.stm.fi/english			
Title and number of series Working Group Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2005:11		ISSN 1237-0606	ISBN 952-00-1754-2 (print) 952-00-1755-0 (PDF)
Number of pages 89	Language Finnish	Price 14,04 €	Publicity Public
Orders Helsinki University Press PO Box 4 (Vuorikatu 3 A) FI-00014 HELSINKI UNIVERSITY, FINLAND Fax +358 9 7010 2374, Tel +358 9 7010 2363 books@yliopistopaino.fi www.yliopistopaino.fi/bookstore		Financier Ministry of Social Affairs and Health	

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 24. tammikuuta 2005 työryhmän (asettamispäätös STM087:00/2004), jonka tehtävänä oli laatia järjestyksessään toinen kansallinen eläkeitä koskeva strategiaraportti Laekenin Eurooppa-neuvostossa sovitun mukaisesti.

Työryhmän tuli kansallista eläkestrategiaa laatiessaan ottaa huomioon EU-yhteistyössä hyväksytyt yhteiset eläkepoliittiset tavoitteet, tuoda esiin vastaavat kansalliset tavoitteet, arvioida Suomen eläkejärjestelmän nykyistä tilannetta suhteessa yhteisiin tavoitteisiin ja esittää tarvittavat toimenpiteet - mukaan lukien jo tehtyt tai päätetyt toimenpiteet - näihin tavoitteisiin pääsemiseksi sekä raportoida vuoden 2002 raportissa esitettyjen kansallisten strategioiden toteuttamisesta sekä päivittää näitä strategioita. Raportissa tuli käyttää yhteisiä tavoitteita mittaavia indikaattoreita.

Työryhmän tuli ottaa huomioon aiheeseen liittyvät tutkimukset, selvitykset ja työryhmäraportit. Työryhmän tuli tarvittaessa teettää asiasta lisäselvityksiä.

Työryhmän puheenjohtajana toimi osastopäällikkö, ylijohtaja Tarmo Pukkila sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimitettiin osastopäällikkö, ylijohtaja Kari Välimäki sosiaali- ja terveysministeriöstä, apulaisosastopäällikkö Tuulikki Haikarainen sosiaali- ja terveysministeriöstä, neuvotteleva virkamies Heikki Palm sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylimatemaatikko Leena Väänänen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja finanssisihteeri Tiina Palotie-Heino sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän jäseniksi kutsuttiin neuvotteleva virkamies Jorma Tuukkanen valtiovarainministeriöstä, työmarkkinaneuvos Matti Sihto työministeriöstä, pääekonomisti Jarkko Soikkeli Suomen Yrittäjistä, ylitarkastaja Maija-Liisa Kotiranta vakuutusvalvontavirastosta, henkilövakuutusjohtaja Timo Silvola Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitosta, johtaja Kaarina Knuuti Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitosta, sosiaalipoliittinen sihteeri Kaija Kallinen Suomen Ammattiliittojen Keskusliitosta, lakimies Jarmo Pätäri AKA-VA:sta, osastopäällikkö Seija Ilmakunnas Eläketurvakeskuksesta, suunnittelujohtaja Jari Sokka Kuntien eläkevakuutuksesta, johtaja Matti Leppälä Työeläkevakuuttajat TE- LA:sta, osastopäällikkö Anne Neimala Kansaneläkelaitoksesta, neuvottelupäällikkö Jorma Skippari Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:sta, eläkesäätiön johtaja Helli Salmi- nen Eläkesäätiöyhdistyksestä ja asiantuntija Vesa Rantahalvari Elinkeinoelämän keskusliitosta.

Työryhmän sihteereinä ovat toimineet ylitarkastaja Tiina Granlund ja matemaatikko Pirjo Moilanen sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä tutkija Mika Vidlund Eläketurvakeskuksesta.

Henkilövakuutusjohtaja Timo Silvolan ollessa estynyt hänen sijaisenaan työryhmän työskentelyyn on osallistunut henkilövakuutusasiantuntija Tero Salonen. Osastopäällikkö Anne Neimalan ollessa estynyt hänen sijaisenaan työryhmän työskentelyyn on osallistunut johtava tutkija Heikki Niemelä.

Työryhmä kokoontui seitsemän kertaa 31.3.-27.6.2005 välisenä aikana. Työryhmä jatkaa tehtävissään 31.12.2005 saakka osallistuakseen kansallisen eläkestrategiaraportin EU-käsittelyyn.

Työryhmä jättää kunnioittavasti raporttinsa sosiaali- ja terveysministeriölle.

Helsingissä 15. päivänä heinäkuuta 2005

Tarmo Pukkila

Tuulikki Haikarainen

Heikki Palm

Leena Väänänen

Kari Välimäki

Tiina Palotie-Heino

Jorma Tuukkanen

Matti Sihto

Jarkko Soikkeli

Maija-Liisa Kotiranta

Timo Silvola

Kaarina Knuuti

Kaija Kallinen

Jarmo Pätäri

Seija Ilmakunnas

Jari Sokka

Matti Leppälä

Anne Neimala

Jorma Skippari

Helli Salminen

Vesa Rantahalvari

Pirjo Moilanen

Mika Vidlund

Tiina Granlund

SISÄLLYSLUETTELO

<i>Alkusanat</i>	15
1 Johdanto	16
2 Eläkkeiden riittävyys – sosiaalisten tavoitteiden täyttyminen	20
2.1 Tavoitteet	20
2.2 Nykytilanne	21
2.2.1 Eläketurvan taso	21
2.2.2 Eläketurvan riittävyys	22
2.2.3 Verotus	24
2.2.4 Indeksiturva	25
2.2.5 Työeläkeuudistus	25
2.2.6 Lisäturvan rooli	27
2.3 Haasteet	27
2.4 Kehittämislinjaukset	28
3 Eläkejärjestelmien rahoituksen kestävyys – terve rahoituspohja	29
3.1 Tavoitteet	29
3.2 Nykytilanne	30
3.2.1 Eläkemenot	30
3.2.2 Eläkkeiden rahoitus	30
3.2.3 Eläkkeiden rahastointi	31
3.2.4 Työllisyys ja työttömyys	32
3.2.5 Eläkkeiden siirrettävyys	32
3.3 Haasteet	33
3.3.1 Työllisyys	33
3.3.2 Eläkemenojen, -rahastojen ja -maksujen kehitys	35
3.3.3 Eläkemenojen ja maksujen kehityksen herkkyysanalyysiä	37
3.3.4 Rahoitusvaje (" <i>Financing gap</i> ")	38
3.3.5 Riskien hallinta	39
3.4 Kehittämislinjaukset	40
3.4.1 Eläkeuudistus tehty	41
3.4.2 Työllisyyden parantaminen	42
3.4.3 Lisäeläkkeet (2. ja 3. pilari)	44
4 Eläkejärjestelmien uudistaminen vastaamaan talouden, yhteiskunnan ja yksilöiden muuttuviin tarpeisiin	45
4.1 Eläkejärjestelmien yhteensopivuus työmarkkinoiden joustavuuden kanssa (tavoite 9)	45
4.1.1 Nykytilanne	45
4.1.2 Haasteet	46
4.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo (tavoite 10)	46
4.2.1 Nykytilanne	46
4.2.2 Haasteet	48
4.2.3 Kehittämislinjaukset	48

4.3	Eläkejärjestelmien läpinäkyvyys, sopeutumiskyky ja eläkeuudistusten toimintapolitiikka (tavoite 11)	48
4.4	Muut uudistussuunnitelmat.....	51
5	<i>Johtopäätelmät.....</i>	<i>51</i>

Liite 1 (Tilastoja ja taulukoita)

Liite 2 (Statistics and Tables)

Alkusanat

Laekenin Eurooppa-neuvostossa sovittiin niin kutsutun avoimen koordinaation menetelmän soveltamisen sisällöstä ja menettelytavoista eläkkeiden alalla. Avoimen koordinaation menetelmän käyttöönotto merkitsi 11 yhteisen eläkepoliittisen tavoitteen hyväksymistä yhteisötasolla, niiden sisällyttämistä kansallisiin eläkestrategioihin sekä tavoitteiden toteutumisen säännöllistä seurantaa EU-tasolla. Yhteiset tavoitteet perustuvat Göteborgin Eurooppa-neuvostossa kesäkuussa 2001 hyväksytylle kolmelle yhteiselle eläkepoliittiselle periaatteelle, jotka ovat eläkkeiden riittävyys, eläkejärjestelmien rahoituksellinen kestävyys ja eläkejärjestelmien sopeuttaminen vastaamaan talouden, yhteiskunnan ja yksilöiden muuttuviin tarpeisiin.

Suomi toimitti EU:lle syyskuussa 2002 ensimmäisen kansallisen eläkestrategiaraporttinsa, jossa arvioitiin yhteisten tavoitteiden toteutumista Suomen kansallisessa eläkejärjestelmässä. Kansallisten raporttien pohjalta laadittu komission ja neuvoston yhteinen selvitys riittävästä ja kestävästä eläketurvasta hyväksyttiin työllisyys-, sosiaalipolitiikka, terveys ja kuluttaja-asiat sekä Ecofin-neuvostossa 6.- ja 7.3.2003.

Ensimmäisen kierroksen kansalliset eläkeraportit ovat lisänneet kiinnostusta muiden maiden eläkejärjestelmiin ja niissä tehtyihin uudistuksiin. Niiden pohjalta on käyty paljon keskustelua asiantuntijapiireissä, mutta toistaiseksi keskustelu ei näy kovin paljon vielä kansallisessa eläkepolitiikassa. Toisaalta kansallisessa eläkepolitiikassa on jo pitkään pyritty ratkaisemaan samoja ongelmia kuin muissa jäsenvaltioissa ja eläkepolitiikka vastaa yhteisesti asetettuihin tavoitteisiin.

Tässä järjestyksessään toisessa kansallisessa eläkestrategiaraportissa tarkastellaan Suomen eläkejärjestelmää ja Suomessa tehtyjä eläkepoliittisia ratkaisuja sekä niiden perusteluja ja sosiaali-, työllisyys- ja talouspoliittisia vaikuttimia kunkin Laekenin Eurooppa-neuvostossa hyväksytyn yhteisen eläkepoliittisen tavoitteen kannalta. Yhteiset tavoitteet ovat pääpiirteissään sopusoinnussa Suomen kansallisten eläkepoliittisten ratkaisujen kanssa. Lisäksi raportissa tarkastellaan edellisessä raportissa todettujen uudistusten edistymistä sekä päivitetään siinä esitettyjä tietoja. Raporttiin on liitetty kutakin tavoitetta koskevia tilastollisia aineistoja ja graafisia esityksiä (Liitteet 1 ja 2).

Raportin on laatinut sosiaali- ja terveysministeriön tarkoitusta varten asettama työryhmä. Työryhmän jäseninä ovat toimineet sosiaali- ja terveysministeriön, työministeriön, valtiovarainministeriön, vakuutusvalvontaviraston, Akavan, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n, Elinkeinoelämän Keskusliiton, Kansaneläkelaitoksen, Kuntien eläkevakuutuksen, Eläketurvakeskuksen, Työeläkevakuuttajat TELA:n, Eläkesäätiöyhdistyksen, Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliiton sekä Suomen Yrittäjien edustajat. Työryhmän kokoonpano vastaa EU:ssa raportin laadinnalle hyväksyttyjä menettelytapoja koskevia suosituksia. Suomessa on myös perinteisesti kehitetty työeläketurvaa kolmikantaisesti eli hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen yhteistyön pohjalta. Raportti on toimitettu myös vanhus- ja eläkeläisasioiden neuvottelukunnalle sekä Valtakunnallisten eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunnalle. Lisäksi raportti on toimitettu eduskunnalle.

1 Johdanto

Suomen eläkejärjestelmän päätavoitteena on väestön toimeentulon turvaaminen vanhuuden, työkyvyttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman varalta. Kaikille maassa asuville henkilöille taattu pakollinen lakisääteinen eläketurva sisältää työeläkejärjestelmän sekä kansaneläkejärjestelmän. Työeläkejärjestelmä takaa tuloihin suhteutetut vakuutus-pohjaiset aikaisemman kulutustason kohtuullisissa määrin turvaavat eläkkeet kaikille palkansaajille ja yrittäjille sekä kansaneläkejärjestelmä sitä täydentävän vähimmäiseläkkeen koko väestölle. Nämä kaksi eläkettä muodostavat yhdessä eläkeläisen lakisääteisen kokonaisu-eläkkeen. Lakisääteistä eläketurvaa voi täydentää lisäeläkejärjestelyin.

Suomen eläkejärjestelmän tulevaisuuden haasteet johtuvat pääosin ikärakenteen muutoksesta (ks. taulukot 1.1. ja 1.2.) ja siitä seuraavasta eläkemenojen kasvun kiihtymisestä. Vaikka syntyvyys onkin Suomessa Euroopan korkeimpia (1,80 vuonna 2004), jää se alle uusiutumistason. Työikäisen väestön määrä alkaa supistua vuodesta 2010 alkaen ja samanaikaisesti kasvaa niiden ikäluokkien koko, joissa työllisyysasteet ovat perinteisesti alhaiset. Elatussuhteen (ei-työlliset suhteessa työllisiin) arvioidaan kohoavan vuoden 2015 jälkeen nykyisestä vajaan 120 prosentista 140 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. (Ks. kuvio 1.1.) Vanhushuoltosuhteen (65 vuotta täyttäneet suhteessa työikäisiin) arvioidaan kaksinkertaistuvan nykytasolta vuoteen 2030 ja jäävän sen jälkeen korkealle tasolle.

Elatussuhteen kohoaminen vaikuttaa myös sosiaali- ja terveystalouden tarpeeseen. Ikääntyneet ihmiset tarvitsevat enemmän hoivaa ja hoitoa kuin nuoremmat ikäluokat. Nykyiset eläkkeelle siirtyvät ovat kuitenkin keskimäärin selvästi hyväkuntoisempia kuin aikaisemmat ikäluokat ja pystyvät elämään itsenäisesti varsin korkeaan ikään saakka. (Ks. taulukko 1.3. ja kuvio 1.2. sekä liite 2.) Vanhustenhuollossa hallituksen ensisijaisena tavoitteena on tukea ikääntyvien kotona asumista. Palvelujärjestelmän kehittämisen lähtökohdiksi onkin asetettu ikääntyvien toimintakyvyn ja omatoimisuuden edistäminen.

Väestön ikärakenteen muutokseen varaudutaan Suomessa monilla toimenpiteillä, muun muassa vuoden 2005 alusta voimaan tulleella eläkeuudistuksella. Uudistuksen pääta-voitteita on myöhentää keskimääräistä eläkkeelle siirtymisikää ja sopeuttaa eläkejärjestelmä keskimääräisen elinajan kasvuun. Eläkeuudistus edistää sukupolvien välistä tulonjakoa tiivistämällä maksujen ja etuuksien välistä yhteyttä ja pyrkimällä mahdollisimman tasaiseen eläkemaksun ajalliseen kehitykseen. Uudistus pienentää eläkemenon kasvua ja kasvattaa eläkerahastoja. Eläkeuudistus keventää pitkällä ajanjaksolla nuorempien sukupolvien maksurasituksen kasvua. Merkittävä asia rahoituksen kestävyys saavuttamisessa eläkeuudistuksen myötä on elinaikakertoimen käyttöönotto. Eliniän pitenemisestä aiheutuvat kustannukset voidaan välttää sillä, että alkavaa eläkettä pienennetään eliniän pitenemistä vastaavasti.

Vuonna 2004 Suomessa maksettiin eläkkeinä kaikkiaan 17,3 miljardia euroa. Se oli 11,4 prosenttia bruttokansantuotteesta ja 42,6 prosenttia sosiaalimenoista. Osuudet ovat viime vuosina pysyneet lähes ennallaan. Laman aikana eläkemenojen osuus bruttokansantuotteesta kasvoi ja osuus sosiaalimenosta pieneni. Osuus sosiaalimenosta on nyt samaa luokkaa kuin vuonna 1990 ennen lamaa. Osuus bruttokansantuotteesta on kuitenkin jäänyt hiukan lamaa edeltävää aikaa suuremmaksi. (Ks. kuvio 1.3.)

Työllisyyskehityksellä on keskeinen merkitys kattavan sosiaaliturvan ja kohtuullisen talouskasvun tavoitteiden toteutumiselle. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen keskeiset työllisyystavoitteet ovat työttömyyden alentaminen, työelämästä poistumisen myöhentäminen 2-3 vuodella nykyisestä pitkällä aikavälillä ja työllisyysasteen nostaminen. Vuonna 2004 Suomen työllisyysaste oli 67,2 prosenttia ja keskimääräinen työttömyysaste 8,8 prosenttia.

Suomen julkisen talouden tila on tällä hetkellä kansainvälisesti tarkasteltuna hyvä. Lähivuosikymmeninä julkisen talouden hoitoon ja tasapainoon kohdistuu kuitenkin kovia rahoituspaineita erityisesti ikääntymiskehityksestä seuraavan eläke- ja hoivamenojen kasvun myötä. Terveystalouden ja sosiaalimenojen arvioidut kasvut samana ajanjaksona asettavat julkisen talouden tasapainolle omat lisäpaineensa. Rahoituspaineita on omissa lisänsä muun muassa kansainvälinen verokilpailu, joka heikentää julkisen talouden kykyä rahoittaa sosiaalietuuksia. Julkisen talouden ylijäämä on pienentynyt vuoden 2000 jälkeen vuosittain. Vuonna 2004 julkisyhteisöjen rahoitusylijäämä suhteessa kokonaistuotantoon aleni noin 2 prosenttiin. Julkinen velka oli 45,1 prosenttia ja valtion velka 42,6 prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon vuoden 2004 lopussa. Valtion velan korkomenot vuonna 2004 olivat 2,4 miljardia euroa (1,6 prosenttia BKT:sta). Kansantalouden tilinpidon käsittein valtion talous oli vuonna 2004 suunnilleen tasapainossa (ylijäämä oli 0,1 prosenttia BKT:sta). Bruttokansantuote asukasta kohti vuonna 2004 oli noin 25 500 euroa¹.

Suomessa talouskasvu pysyi varsin ripeänä viime vuoden lopulle saakka. BKT kasvoi vuonna 2004 3,7 prosenttia. Kokonaistuotannon arvioidaan kasvavan vuonna 2005 3,3 prosenttia ja vuonna 2006 2,7 prosenttia.

The Finnish pension system

The Finnish public pension system (the first pillar) is made up of two statutory pension schemes: one is the national pension scheme guaranteeing a minimum pension to all residents whereas the other is an employment-based, earnings-related pension scheme.

Voluntary pension schemes (the second and third pillar) have played a minor role in Finland due to the relatively high net replacement ratio of public pensions, the lack of pension ceilings and full coverage of the systems.

The statutory schemes are closely linked together, with the amount of national pension depending on the size of the earnings-related pension benefits. Increases in the earnings-related pension reduce the national pension by 50 per cent. If the earnings-related pension is above a defined level, the national pension is not paid at all. Payments in statutory pensions amounted to 11,4 per cent of GDP in 2004, of which the employment based earnings-related pensions accounted for 84 per cent and the basic national pensions for the rest. In the future, the role of the national pensions in the total pension coverage will diminish, as the level of earnings-related pensions will rise. (See figure 2.1.)

¹ EU15: 25 690 euroa, EU25: 23 160 euroa vuonna 2004

Pension-tested *national pensions* are administered by the Social Insurance Institution supervised by Parliament. These pensions are financed as a pay-as-you-go by contributions of employers (49 per cent) and by a state share (51 per cent). The purchasing power of national pensions is kept intact by indexation to the consumer price index.

The *earnings-related pension system* is based on a tripartite arrangement, consisting of employees, employers and the government. There are several different Acts, the Employees Pension Act (TEL) forming a kind of framework Act, which functions as the basis for other Acts. Also self-employed are covered. There are about 60 pension institutions of very different sizes. The Finnish Centre for Pensions is the statutory central body of the private sector pension schemes. The Ministry of Social Affairs and Health is in charge of the general supervision of the earnings-related schemes. Employees in central and local government as well as employees of the Finnish Evangelical-Lutheran Church have their own earnings-related schemes. The schemes for central government employees are managed by the State Treasury under the general supervision of the Ministry of Finance, whereas the Local Government Pensions Institute administers the scheme for local government employees.

The financing of earnings-related pensions is a combination of a pay-as-you-go (PAYG) system and a pre-funded system based on pension contributions from both employers and employees. The PAYG system covers approximately $\frac{3}{4}$ of the earnings-related pension outlays, and the pre-funded scheme covers the rest. Despite the partially funded system in pensions, Finland's earnings-related pension scheme is entirely of defined-benefit type. The pre-funding is collective in the sense that it has no effect on the size of the pension. The main purpose of the pre-funding is to cut the peak of pension contributions in the coming years.

The retirement age is flexible (62-68) and pensions accrue from the age of 18 to 52 at the rate of 1,5 per cent of wages a year, from 53 to 62 at 1,9 per cent and from 63 to 68 at 4,5 per cent a year without any cap. There are two indices in the earnings-related pension system. The first (pre-retirement index) adjusts past earnings to the present level when computing the pension at the time of retirement. This "wage multiplier" puts a weight of 80 per cent on wages and 20 per cent on prices. The other index (post-retirement index) aims at keeping the purchasing power of earnings-related pensions ahead of inflation. This index has a weight of 80 per cent on consumer prices and 20 per cent on wages. The life-expectancy coefficient adjusts the pensions to be paid to the changes in longevity as of 2009.

The financial position in the earnings-related pension schemes is fairly good as the system is running on surpluses. The annual surplus is some 2,5 per cent in relation to GDP. The market value of the pension fund's assets was 58,7 per cent of GDP in 2004.

Statutory pensions are taxed as labour income (progressive tax rate) with special deductions applying for smaller pensions. The contributions to pension schemes and investment incomes of the pension institutions are exempted from taxation. The taxation arrangement of earnings-related pensions is of the EET type. Tax treatment of supplementary pensions arranged by the employer is the same as that of statutory pensions, except for certain restrictions related to the retirement age.

Self-acquired voluntary pensions are taxed in the capital income taxation regime with a flat tax rate, and pension contributions can also be deducted to a certain amount from taxation within the capital income taxation regime.

2 *Eläkkeiden riittävyys – sosiaalisten tavoitteiden täyttyminen*

Tavoite 1: On varmistettava, että vanhukset eivät ole köyhtymisvaarassa ja voivat nauttia kohtuullisesta elintasosta; varmistettava, että vanhukset voivat saada osansa maan taloudellisesta hyvinvoinnista ja osallistua siten aktiivisesti yhteiskunnalliseen, sosiaaliseen ja kulttuurielämään

Tavoite 2: On tarjottava kaikille yksilöille mahdollisuudet sopiviin julkisiin tai yksityisiin eläkejärjestelyihin, joiden avulla he voivat ansaita riittävät eläkeoikeudet elintonsa säilyttämiseen kohtuullisessa määrin eläkkeelle jäätyään

Tavoite 3: On edistettävä sukupolvien sisäistä ja niiden välistä solidaarisuutta

2.1 Tavoitteet

Perustuslaki turvaa jokaiselle Suomessa asuvalle taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset perusoikeudet. Sen mukaan kaikilla Suomessa asuvilla on lakisääteinen oikeus sosiaaliturvaan ja yhdenvertaiseen kohteluun ammatista, asemasta ja asuinpaikasta riippumatta. Sosiaaliturvan tehtävänä on turvata väestön terveellinen työ- ja elinympäristö, hyvä terveys ja toimintakyky sekä riittävä toimeentulo, palvelut ja sosiaalinen turvallisuus eri elämäntilanteissa. Lakisääteinen sosiaalivakuutus on suomalaisen toimeentuloturvajärjestelmän ydin. Sen tehtävänä on vakuuttaa kaikki kansalaiset tärkeiksi katsottujen sosiaalisten riskien kuten sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden, tapaturman, vanhuuden, puolison kuoleman ja lapsen syntymisen aiheuttamien tulon menetysten tai suurten kulujen varalle. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä rakentuu perusperiaatteiltaan pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan malliin.

Suomen eläkepolitiikan tavoitteena on turvata eläkeläisten kohtuullinen kulutustaso, pitää eläkeläisten ja työssäkäyvien toimeentulon suhde vakaana sekä eläkeläisten köyhtymisvaara alhaisena.

Suomessa työ- ja kansaneläkejärjestelmä muodostavat pakollisen lakisääteisen eläketurvan. Työeläkkeen tarkoituksena on kohtuullisella tavalla turvata työssäoloaikana saavutettu kulutustaso eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Lakisääteinen työeläke kattaa kaikki palkansaajat ja yrittäjät. Työeläkettä täydentää asumiseen perustuva kansaneläke, jonka tavoitteena on turvata vähimmäistoimeentulo kaikille eläkkeensaajille. Kansaneläke on työeläkevähenteinen. Jos eläkkeensaaja ei saa työeläkettä lainkaan tai työeläke on hyvin pieni, maksetaan hänelle täysi kansaneläke. (Ks. kuvio 2.1.). Eläkejärjestelmää täydentävät eläkkeensaajien asumistuki, kotona asumista ja omatoimista selviytymistä tukeva eläkkeensaajan hoitotuki, eläkkeiden verotuskohtelu sekä julkiset sosiaali- ja terveyspalvelut.

Lakisääteistä pakollista eläketurvaa on mahdollista täydentää työnantajan järjestämällä tai itse hankitulla lisäeläketurvalla yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Lakisääteinen eläketurva ja lisäeläketurva muodostavat yhdessä kokonaiseläketurvan, joka varmistaa riittävän eläkeaikaisen toimeentulon.

2.2 Nykytilanne

Lakisääteinen työeläketurva on kattava ja sen järjestäminen on työnantajille ja yrittäjille pakollista. Käytännössä kaikki työ- ja yrittäjätoiminta kartuttaa eläkettä. Työeläkkeen suuruudella ei ole ylärajaa eli eläke-kattoa. Kansaneläkejärjestelmä kattaa kaikki Suomessa asuvat henkilöt.

Vuonna 1995 kaikista eläkkeensaajista työeläkkeensaajia oli 90 prosenttia ja kansaneläkettä saavia 92 prosenttia. Vuonna 2003 kaikista eläkkeensaajista työeläkettä sai 92 prosenttia ja kansaneläkettä 53 prosenttia. (Ks. kuvat 2.2. ja 2.3. ja taulukko 2.1.) Kansaneläkkeen saajien osuus on vähentynyt aikaisempaa nopeammin vuodesta 1996 alkaen, jolloin kaikille eläkkeensaajille maksettu kansaneläkkeen pohjaosa poistettiin ja kansaneläkkeestä tuli kokonaisuudessaan työeläkevähenteinen. Kansaneläkettä ei makseta lainkaan, jos työeläkkeen määrä ylittää tietyt tulorajat.

Lakisääteistä työeläkettä on mahdollista täydentää työnantajan järjestämällä lisäeläkejärjestelyllä tai itse otetulla vakuutuksella. Lakisääteinen turva on kattava, joten lisäeläkejärjestelyjen osuus kokonaiseläketurvasta ei ole ollut kovin suurta (ks. taulukot 2.2.a ja 2.2.b.) muihin maihin verrattuna. Lisäeläketurvan, eli 2. ja 3. pilarin mukaisen eläketurvan varat olivat yhteensä noin 11 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2003.

2.2.1 Eläketurvan taso

Vuoden 2003 lopussa vanhuuseläkeläisten keskimääräinen omaan työuraan perustuva eläke (lakisääteinen työ- ja kansaneläke), jossa ei ole mukana puolison jälkeen maksettavaa perhe-eläkettä, oli noin 1 040 euroa kuukaudessa (brutto), joka on noin 45 prosenttia palkansaajien vuoden 2003 keskiansioista. Vanhuuseläkeläisten keskimääräinen kokonaiseläke (sisältäen perhe-eläkkeet) oli noin 1 137 euroa kuukaudessa, noin 49 prosenttia palkansaajien keskiansioista.

Vuonna 2003 vanhuuseläkkeelle siirtyneiden keskimääräinen omaan työuraan perustuva lakisääteinen eläke (työ- ja kansaneläke) oli noin 1 377 euroa kuukaudessa (noin 60 prosenttia palkansaajien vuoden 2003 keskiansioista).

Pääsääntöisesti kaikki palkkatulo kartuttaa työeläkettä. Työeläke on entistä enemmän muodostunut peruseläkkeeksi, jota kansaneläke täydentää matalilla palkkatasoilla. Eläkeuudistuksen jälkeen työeläkettä karttuu myös eräiltä palkattomilta ajanjaksoilta. Työeläkejärjestelmässä tavoitteena on pidetty 60 prosentin eläketasoa suhteessa aikaisempaan ansiotasoon 40 vuoden työuran jälkeen, ja aiemmin tähän tasoon rajoitettiin eri työsuhteista karttuneiden eläkkeiden yhteismäärä. Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa edellä mainittu 60 prosentin katto poistui. Tämä yhdessä lopputyöuran korotettujen karttumaprosenttien kanssa mahdollistaa entistä suurempien eläkkeiden ansainnan. (Ks. 2.2.5. Työeläkeuudistus)

Henkilöt, joilla ei ole lainkaan työeläkettä tai pieni työeläke, saavat täyden kansaneläkkeen, jonka määrä on yksinäisellä henkilöllä asuinkunnasta riippuen joko noin 505 euroa tai 485 euroa kuukaudessa (noin 21 prosenttia palkansaajien keskiansioista). Puolisoilla vastaavat määrät ovat noin 445 euroa ja 428 euroa. Pääsääntöisesti kansaneläkkeen määrä pienenee muiden eläketulojen kasvaessa. Kun muut eläkkeet ylittävät määrätyn rajan, kansaneläkettä ei makseta.

Eläkkeensaajalle voidaan maksaa myös asumistukea, eläkkeensaajien hoitotukea ja lapsikorotusta. Pienituloiset eläkkeensaajat voivat saada eläkkeensaajan asumistukea, jonka suuruus riippuu asumiskustannuksista, perhesuhteista, vuosituloista ja omaisuudesta. Keskimääräinen asumistuki oli 138 euroa kuukaudessa vuonna 2004. Eläkkeensaajan hoitotuki korvaa sairaan tai vammaisen eläkeläisen kotona asumista ja siellä tapahtuvaa hoitoa. Hoitotuen saaminen ja määrä riippuvat vain eläkkeensaajan toimintakyvystä ja sen määrä vaihteli noin 52-256 euron välillä. Hoitotukeen eivät vaikuta eläkkeensaajan tai hänen perheensä tulot ja omaisuus. Keskimääräinen hoitotuki oli 117 euroa kuukaudessa vuonna 2004. Sodassa tai sotaan liittyvissä tehtävissä palvelleille voidaan lisäksi maksaa rintamalisää ja ylimääräistä rintamalisää. (Ks. taulukko 2.3.) Tulonsiirtojen lisäksi syrjäytymisriskeihin vastataan kaikki väestöryhmät kattavilla julkisilla sosiaali- ja terveystaloudellilla. Eläkeläisten osallistumista yhteiskunnalliseen, sosiaalisen ja kulttuurielämään tuetaan lisäksi muun muassa julkisten liikennevälineiden ja kulttuuritapahtumien alennetuilla maksuilla.

Kansaneläkkeeseen tehtiin normaalin indeksitarkistuksen lisäksi tasokorotus 1.3.2005 (noin 7 euroa/kk). Edellinen tasokorotus tehtiin vuonna 2001. Silloin korotus oli noin 12 euroa kuukaudessa. Maksettavan tasokorotuksen suuruuteen eivät vaikuttaneet kansaneläkkeen saajan asuinkunta, perhesuhteet tai työeläkkeen määrä. Kansaneläkkeen tasokorotus kasvatti samalla kunnallisverotuksessa tehtävän eläketulovähennyksen määrää ja toi lisätuloja myös sellaisille pieni- ja keskituloisille työeläkkeensaajille, joilla ei ole oikeutta kansaneläkkeeseen. Kansaneläkkeen tasokorotus koskee noin 670 000 kansaneläkkeen saajaa. Tasokorotuksen ja sen johdosta kasvavan kunnallisverotuksen eläketulovähennyksen yhteisvaikutuksena arviolta yli 900 000 eläkkeensaajan tulot kasvavat vuonna 2005. Tasokorotus ja indeksikorotus tehtiin myös perhe-eläkkeisiin samansuuruusina.

2.2.2 Eläketurvan riittävyys

Eläkeläisväestön toimeentulon taso on noin 80 prosenttia koko väestön toimeentulosta. (Ks. kuvio 2.4.). Taso on pysynyt vakaana.

Teoreettisten esimerkkilaskelmien mukaan vuonna 2005 eläkkeelle jäävän keskituloisen palkansaajan lakisääteinen kokonaiseläke (työeläke + kansaneläke) olisi noin 57 prosenttia edeltävästä palkkatasosta (bruttokorvausaste). Tuloverotuksen vaikutuksen huomioon ottava nettokorvausaste oli keskituloisella palkansaajalla noin 63 prosenttia. EU:n laskelmissa työuran pituudeksi on oletettu 40 vuotta ja eläkkeellejäämisiäksi 65 vuotta. (Ks. taulukko 2.4.)

Eläkkeensaajien toimeentulon minimitasona voitaneen pitää kansaneläkkeen täyttä määrää täydennettynä siihen liittyvillä muilla lakisääteisillä tuilla. Yleisen toimeentulon minimitasona voidaan pitää toimeentulotukea, jonka perusosan enimmäismäärä on noin 378 euroa/kk. Perusosan lisäksi voidaan maksaa lisäosaa, jolla katetaan mm. asumismenoja ja terveydenhuoltomenoja siltä osin, kun ne eivät sisälly perusosaan. Toimeentulotuen lisäosan määrä vaihtelee tapauskohtaisesti. Työikäisille perheille kohdennettua asumistukea maksettiin 159 000 ruokakunnalle. Keskimääräinen tuki oli 213 euroa vuonna 2004. Toimeentulotuen saajista yli 65-vuotiaiden osuus on viime vuosina ollut alle 4 prosenttia (ks. taulukko 2.5.)

Täyttä kansaneläkettä saavien eläkeläisten osuus on supistunut jatkuvasti. Kaikista eläkkeensaajista 52 prosenttia sai kansaneläkettä ja täyttä kansaneläkettä sai 8 prosenttia vuonna 2004. Pientä eläkettä täydentävää eläkkeensaajien asumistukea sai vuonna 2004 noin 22 prosenttia eläkeläisistä. Toimintakyvystä riippuvaa, mutta tuloista riippumatonta eläkkeensaajien hoitotukea sai vuonna 2004 noin 24 prosenttia eläkeläisistä. Muiden tukien saajien osuus oli vähäisempi.

Euroopan yhteisön kotitalouksien kyselytutkimuksen (ECHP) mukaan 65 vuotta täyttäneistä 23 prosentilla tulot jäivät alle 60 prosenttiin mediaanituloista vuonna 2001. Alle 65-vuotiaiden suhteellinen köyhyysriski oli vastaavasti 9 prosenttia. Mikäli köyhiksi määritellään ne kotitaloudet, joiden käytettävissä olevat tulot jäävät alle puoleen kaikkien kotitalouksien käytettävissä olevista kulutusyksikköä kohti lasketuista mediaanituloista, oli 65 vuotta täyttäneiden köyhyysriski 9 prosenttia. Vastaavasti alle 65-vuotiaiden köyhyysriski oli 5 prosenttia. Naisten ja erityisesti yli 75-vuotiaiden naisten köyhyysriski on miehiä suurempi. 65 vuotta täyttäneistä naisista 31 prosentilla ja 75 vuotta täyttäneistä naisista 37 prosentilla jäivät tulot alle 60 prosenttiin mediaanituloista. Miehillä vastaavasti 12 prosentilla ja 10 prosentilla. (Ks. liite 2.) Vanhustyöväestön suhteellinen köyhyysriski on viime vuosina ollut hyvin lähellä koko väestön riskiä, kun köyhyysraja on asetettu 50 tai 40 prosenttiin mediaanitulosta. Sen sijaan köyhyysrajan nosto 60 prosenttiin lisää selvästi ikääntyneiden köyhyysriskiä. Täten verraten suuri osa ikääntyneistä sijoittuu tulotasoltaan 50 ja 60 prosentin rajojen väliin.

Kaikkiin köyhyysmittareihin liittyy ongelmia, jotka tulisi ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa. Tietoja tulkittaessa on otettava huomioon useita eri tekijöitä. ECHP:n tiedot eivät kata joitakin tärkeitä vanhusten elintasoja koskevia tekijöitä, kuten luontoisetuksia, omistusasumista (laskennallista vuokraa) ja omaisuutta. Tämä vaikuttaa varsinkin vanhusten köyhyysriskiin.

Kansallisten tilastotietojen² mukaan kun huomioon otetaan laskennallinen asuntotulo, 65 vuotta täyttäneistä 10,5 prosentilla tulot jäivät alle 60 prosenttiin mediaanituloista vuonna 2001. Alle 65-vuotiaiden köyhyysriski oli vastaavasti 10,8 prosenttia. 65 vuotta täyttäneistä naisista 13,1 prosentilla jäivät tulot alle 60 prosenttiin mediaanituloista, miehillä vastaavasti 6,6 prosentilla. (Ks. taulukko 2.6.) Muiden väestöryhmien asemaan verrattuna eläkeläisten toimeentulon voidaan katsoa olevan kohtuullisella tasolla (kuviot 2.4.).

Viime vuosina suhteellinen köyhyysriskiraja on merkittävästi noussut, koska ansiotulot ovat nousseet. Köyhyysriskirajan alittaneiden keskitulon etäisyys rajasta on ollut vakaa, eli pienituloisten toimeentulotaso on noussut vastaavasti. Miehillä etäisyys köyhyysriskirajasta on ollut jokin verran suurempi kuin naisilla, toisin sanoen pienituloiset miehet ovat olleet köyhempiä kuin pienituloiset naiset. (Ks. taulukko 2.7.)

Suhteellisen köyhyysriskin rinnalla pienituloisuutta voidaan tarkastella kiinteällä köyhyysriskirajalla, jolloin rajaksi valittu reaalin tuloraja pysyy samana (tasoa korjataan

² Tilastokeskus, Tulonjakotilasto. (Nämä luvut ovat yhteneväisemmät myös ECHP-aineiston korvanneen uuden eurooppalaisen tulo- ja elinolotutkimusaineiston (EU-SILC) kanssa, jonka tulokäsittelyyn laskennallinen asuntotulo vastaavasti kuluu.)

vain elinkustannusindeksillä vastaamaan hintatason muutosta) vuodesta toiseen riippumatta siitä, miten tulotaso yhteiskunnassa vaihtelee. Kiinteää 60 prosentin (vuoden 1995 tasoon kiinnitettyä) mittaria käytettäessä voidaan todeta yli 65-vuotiaiden köyhyysriskin laskeneen tasaisesti vuodesta 1990 (12,7 prosenttia) vuoteen 2003 (2,4 prosenttia). Vanhusväestön köyhyysriski jää pienemmäksi kuin koko väestön köyhyysriski. (Ks. taulukko 2.8.)

Eläkeläisten toimeentulon säilyttäminen vakaana ja kohtuullisena työssä käyvään väestöön verrattuna myös jatkossa edellyttää väestön ikääntymisestä aiheutuvien kustannusten pysymistä kohtuullisena ja niiden jakautumista tasaisesti eri sukupolvien kesken. Eläkerahastoinnin avulla vähennetään eläkemaksun korotuspaineita väestön ikääntyessä ja tasoitetaan tulonjakoa sukupolvien välillä. Suomessa suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymiseen on varauduttu, sillä lakisääteisessä työeläkejärjestelmässä on toteutettu alusta alkaen osittaista rahastointia. Maksutason kehitystä tarkastellaan 3. luvun yhteydessä.

2.2.3 Verotus

Suomi on perinteisesti tasaisen tulonjaon maa. Vanhusväestön tulonjako on koko 1990-luvun ollut tasaisempi kuin koko väestön. Yli 65-vuotiaiden eläkeläisten tulonjako (S80/20 eli suurituloisimman tuloviidenneksen keskitulo jaettuna pienituloisimman tuloviidenneksen keskitulolla) onkin Suomessa EU:n tasaisimpien joukossa (ks. liite 2). Suomen kattava lakisääteinen eläketurva yhdessä verotuksen ja muiden tulonsiirtojen kanssa on vaikuttanut siihen, että eläkeläisten tuloerot ovat koko väestön tuloeroihin verrattuna pysyneet kohtuullisina.

Kansaneläke ja työeläkkeet ovat veronalaista tuloa. Verotuksessa myönnettävän eläketulovähennyksen johdosta täyden kansaneläkkeen suuruudesta eläketulosta ei kuitenkaan peritä veroa. Eläketulovähennys keventää pienituloisten eläkkeensaajien verotusta. Eläketulovähennystä pienentävät kaikki veronalaiset ansiotulot ja eläkkeet. Vähennys poistuu, kun tulot ylittävät tietyt rajat. (Ks. taulukko 2.9.).

Eläketulon ollessa noin 8 000 – 16 000 euroa vuodessa eläketulonsaajan rajaveroaste kohoa eläketulovähennyksen pienenemisen vuoksi korkeammaksi kuin vastaavan suuruisia palkkatuloja saavan rajaveroaste. Keskimääräiset eläkkeet sijoittuvat mainitulle korkean rajaveroasteen alueelle.

2. pilariin kuuluvan lisäeläketurvan verokohtelu on pääsääntöisesti samanlainen kuin pakollisessa lakisääteisessä eläketurvassa. Se pohjautuu EET-malliin: vakuutusmaksut ovat vähennyskelpoisia, rahastojen tuottoa ei veroteta säästöaikana ja eläkkeet ovat veronalaista ansiotuloa. Suomessa ansiotulojen verotus on progressiivista ja pääomatuloilla on tasavero (verokanta 28 prosenttia vuonna 2005). Vuoden 2005 alusta astui voimaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten (3. pilari) tuloverotusta koskevien säännösten uudistamisapaketti. Uudistuksen keskeiset rakenteelliset muutokset koskevat pääomatuloverotukseen siirtymistä omaehtoisen eläkevakuutussäästämisen verotuksessa sekä vähennysjärjestelmän uudistamista. Uudistuksen myötä verovelvollisen itselleen tai puolisolleen ottaman vapaaehtoisen yksilöllisen eläkevakuutuksen verotus siirtyy pääomatuloverotuksen piiriin. Vakuutusmaksut vähennetään pääomatulosta. Vakuutuksen perusteella maksettava eläke verotetaan pääomatulona. Uudistuksen yhteydessä vakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuuden edellytyksenä olevaa alinta eläkeikää korotettiin kahdella vuodella 60 vuodesta 62 vuoteen. Tämän toivotaan osaltaan vähentävän kannustimia siirtyä työelämästä ennen aikaiselle eläkkeelle.

2.2.4 Indeksiturva

Lakisääteisten eläkkeiden arvo säilytetään indeksisidonnaisuudella. Työeläkkeissä käytetään työaikaisten ansioiden tarkistamisessa palkkakerrointa, jossa ansiotasoindeksin paino on 80 prosenttia ja kuluttajahintaindeksin paino 20 prosenttia. Kaikkia maksussa olevia työeläkkeitä tarkistetaan indeksillä, jossa ansiotasoindeksin paino on 20 prosenttia ja hintaindeksin paino 80 prosenttia.

Kansaneläkettä tarkistetaan vuosittain kansaneläkeindeksillä, joka seuraa kuluttajahintojen muutosta. Tämän vuoksi kansaneläkkeensaajien eläketurvan taso on kehittynyt hitaammin kuin työeläkkeensaajien (ks. kuviot 2.5. ja 2.6.). Tätä on pyritty kompensoimaan kansaneläkkeisiin tehdyin erillisin tasokorotuksin. Toisaalta yhä pienempi osa uusista eläkkeensaajista saa täyttä kansaneläkettä ja työeläkkeestä on yhä enemmän tullut peruseläke, jota kansaneläke täydentää.

Eläkeläisten ostovoimaa kuvaava esimerkkilaskelma osoittaa eläkeläisten ostovoiman kasvun säilyneen tasaisena koko 1990-luvun (ks. kuvio 2.7.). Laskelmassa on seurattu vuonna 1991 eri tulotasoilta eläkkeelle siirtyneen henkilön eläkkeen ostovoimaa verotuksen ja hintatason muutokset huomioon ottaen. Lamavuosina ostovoima verotuksen kiristymisestä johtuen aleni, mutta on vuodesta 1995 lähtien noussut, kun verotusta on kevennetty. Pienten eläkkeiden ostovoima ei ole juurikaan muuttunut, koska eläketulovähennyksen ansiosta verotuksen muutokset eivät vaikuta eläkkeen määrään samalla tavalla kuin suuremmilla tulotasolla.

2.2.5 Työeläkeuudistus

Vuoden 2005 alusta tuli Suomessa voimaan työeläkeuudistus. Samalla kun eläkeuudistuksella vahvistetaan työeläkejärjestelmän kestävyyttä vastaamaan työelämän muutoksia ja väestön ikääntymisestä aiheutuvia uusia olosuhteita, pyritään työeläkejärjestelmästä myös tekemään eläketurvan määräytymisen suhteen aiempaa oikeudenmukaisempi. Työeläkeuudistus lisää eri työurien välistä tasa-arvoa, kun työsuhdekohtaisesta eläkkeen laskennasta luovutaan ja siirrytään koko työuran ansioiden perusteella määräytyvään eläkkeeseen. Eläkkeen määräytyminen ei siten ole riippuvainen siitä, millä tavoin työura on osittunut erillisiin työsuhteisiin. Sama ansiohistoria johtaa henkilöstä riippumatta samansuuruiseen työeläkkeeseen. Aiemmin voimassa ollut laskutapa suosi pitkässä, vakinaisessa työsuhteessa olevia. Lisäksi uusi eläkkeen määräytymissääntö lisää työntekijöiden yhdenvertaisuutta, koska eläke lasketaan samalla tavalla riippumatta työntekijän ammatista tai työalasta.

Vanhuuseläkettä karttuu 18 ikävuodesta alkaen entisen 23 ikävuoden sijasta. Alle 53-vuotiaille eläkettä karttuu 1,5 prosenttia vuodessa, 53-62-vuotiaille 1,9 prosenttia ja 63-67-vuotiaille 4,5 prosenttia vuodessa. Kansaneläkkeessä vanhuuseläkeikä säilyy edelleen 65 vuotena. Kansaneläke ei alene, vaikka työeläkettä karttuu 63 ikävuoden jälkeisestä työstä. Ennen uudistusta työeläkkeen karttuma oli 1,5 prosenttia vuodessa alle 60-vuotiaille ja 2,5 prosenttia vuodessa 60-65-vuotiaille.

Varhennetulle varhaiseläkkeelle henkilö voi jäädä 62-vuotiaana, jolloin eläkkeeseen tehdään 0,6 prosentin varhennusvähennys kuukautta kohti ennen 63 vuoden ikää.

Vuoden 2005 lainsäädännön mukaan myönnettäviä työeläkkeitä ei yhteensoviteta keskenään ja 60 prosentin katto (eläkepalkasta) poistuu. Muutos tukee työeläkeuudistuksen keskeisiä tavoitteita eläkeiän myöhentämisestä ja työnteon kannustavuudesta.

Uusilla säännöillä lasketaan vain se eläke, mikä karttuu vuoden 2005 alusta alkaen. Sitä aiemmista työssäolojaksoista lasketaan erikseen eläkkeet entisillä säännöillä. Uudistus ei vaikuta jo maksussa oleviin eläkkeisiin. Kuntien ja valtion eläkkeet uudistettiin samoin periaattein kuin yksityisten alojen työeläkkeet.

Myös palkattomien ajanjaksojen työeläketurvaa on parannettu uudistuksen yhteydessä. Uudistus saattaa erilaisessa työmarkkina-asemassa olevat tasa-arvoiseen asemaan myös palkattomilta ajoilta kertyvässä eläketurvassa. Aiemmin vakuutetut ovat olleet palkattomien ajanjaksojen osalta eriarvoisessa asemassa siitä riippuen, minkä eläkelain piiriin he kuuluivat.

Eläkettä karttuu palkattomilta jaksoilta 1,5 prosenttia vuotta kohti iästä riippumatta. Vuoden 2005 alusta eläke karttuu ajalta, jona palkansaajalle maksetaan ansiosidonnaista päivärahaa. Vanhempainpäivärahaa lukuun ottamatta vähimmäistasoisista etuuksista ei työeläkettä kerry. Eläkettä karttuu maksettujen etuuksien perusteena olevasta ansiosta tai määrätty prosenttimäärä ansiosta riippuen etuudesta. Eläkettä kartuttavia sosiaalietuksia ovat:

- työttömyys-, vanhempain-, koulutus- ja sairausvakuutuspäivärahat sekä kuntoutusraha
- liikenne- ja tapaturmavakuutusten ansiomenetyskorvaukset
- vuorottelukorvaukset ja aikuiskoulutustuki.

Lisäksi työeläkeuudistuksen yhteydessä säädetyin erillislain perusteella eläkettä kartuttavat tutkintoon johtanut opiskelu tutkinnosta riippuen 3-5 vuodelta ja kotihoiton tuki lapsen kolmelta ensimmäiseltä elinvuodelta, jos vanhempi itse hoitaa lastaan. Näistä eläkettä karttuu laskennallisen kuukausiansion perusteella, joka vuoden 2005 tasossa on noin 538 euroa. Nämä etuudet eivät pienennä kansaneläkkeen määrää.

Eläkeuudistuksen myötä eläkejärjestelmä sopeutetaan keskimääräisen eliniän jatkuvaan kasvuun. Eliniän odotteen kasvuun varaudutaan ottamalla käyttöön elinaikakerroin. Kerroin määritellään erikseen kullekin ikäluokalle 62 vuoden iässä. Elinaikakerroin on sama miehille ja naisille. Elinaikakerroin määrätään ensimmäisen kerran 1947 syntyneille vuonna 2009, jolloin se saa arvon 1. Ensimmäinen ikäluokka, jonka vanhuuseläkeisiin kerroin saattaa vaikuttaa, ovat 1948 syntyneet. (Ks. kuvio 2.8.) Alkavan eläkkeen määrä riippuu siten tulevaisuudessa elinajan kehityksestä. Kertoimen aiheuttaman eläkkeen pienennyksen saa korvattua työskentelemällä pidempään. (Ks. luku 3.)

Eläkeuudistus edistää sukupolvien välistä tulonjakoa tiivistämällä maksujen ja etuuksien välistä yhteyttä ja pyrkimällä mahdollisimman tasaiseen eläkemaksun ajalliseen kehitykseen. Uudistus pienentää eläkemenon kasvua ja kasvattaa eläkerahastoja. Eläkeuudistus keventää pitkällä ajanjaksolla nuorempien sukupolvien maksurasituksen kasvua (ks. luku 3).

2.2.6 Lisäturvan rooli

Työnantajan järjestämän lisäeläketurvan (2. pilari) maksutulo-osuus on viime aikoina merkittävästi pienentynyt. Kuitenkin itse hankittujen eläkejärjestelyjen osuus on viime vuosina kasvanut ja voitaneen olettaa, että samansuuntainen kehitys jatkuu. (Ks. kuvio 2.9.) Omalta osaltaan kehityksen vaikuttavat lakisääteisen eläketurvan tason muutokset. Vuoden 2005 eläkeuudistukseen sisältyy sekä eläketasoa korottavia että laskevia tekijöitä. Ensiksi mainittuihin kuuluvat mm. karttuma-aikojen laajentaminen, lopputyöuran karttumaprosenttien korotukset, palkkakerroin ja ns. palkattomien aikojen eläkekarttumat. Eläketasoa laskevasti vaikuttavat elinaikakerroin ja keskipalkkaperiaate. Tulevan eläketurvan tasoon vaikuttaa keskeisesti myös se, kuinka työurat kehittyvät. Työurien piteneminen kompensoi eläketurvaa laskevien tekijöiden vaikutusta.

Yksilölliset eläkevakuutukset ovat maksuperusteisia järjestelyjä. Vuoden 2004 kokonaismaksutulosta hieman yli puolet oli laskuperustekorkoisiin eläkevakuutuksiin kohdistuvaa maksutuloa. Uusissa vakuutuksissa suurin osa vakuutusmaksuista kohdistuu sijoitussidonnaisiin vakuutuksiin, jolloin riskin vakuutuksen tuotosta kantaa vakuutuksenottaja. Sijoitussidonnainen allokaatio on yleisin vakuutuksen alkuvaiheessa. Yksilöllisen eläkevakuutuksen maksuja maksetaan keskimäärin 23 vuoden ajan.

2.3 Haasteet

Tulevaisuuden haasteet ovat säilyneet samoina kuin viime raportointikierroksella. Elatussuhteen nousun hidastaminen on eläketurvan rahoituksen ja sukupolvien solidaarisuuden kannalta vuosikymmenien merkittävin haaste. Elatussuhdetta nostavat suurten ikäluokkien ikääntyminen, alhainen syntyvyys, pitenevä elinikä, varhainen eläkkeelle jääminen ja työttömyys. Eläkeläisten osuus väestöstä lisääntyy nopeasti ja vuonna 2030 joka neljäs suomalainen on täyttänyt 65 vuotta.

Eläkkeensaajien pienituloisuus ja köyhyysriski liittyy eläkejärjestelmän rakenteeseen ja vähimmäiseläkkeen tasoon. Pienituloisten eläkeläisten lukumäärä riippuu pitkälti eläkkeensaajien työhistoriasta. Jos työhistoria on lyhyt, eläkkeensaajan kokonaiseläke muodostuu pääasiassa kansaneläkkeestä. Pienituloisilla työntekijöillä, joilla työura on tavallomaista lyhyempi, työskentelyn jatkaminen nostaa kokonaiseläkettä vain osittain, koska työeläke pienentää kansaneläkkeen määrää. Työskentely 63 ikävuoden jälkeen ei pienennä kansaneläkkeen määrää.

Nykyinen sitkeä pitkäaikaistyöttömyys sekä kouluttamattomien nuorten jääminen työelämän ulkopuolelle ja syrjäytyminen tulee tulevaisuudessa näkymään pienituloisten eläkkeensaajien määrän kasvuna, ellei työttömyyttä ja syrjäytymistä pystytä katkaistamaan. Ikääntyneiden työttömien on matalan koulutustason tai heikentyneen terveyden tai muun syyn takia vaikea palata kiinteästi työelämään. Syrjäytymiskiarteessä olevia 18-24 -vuotiaita nuoria, jotka ovat ilman perusasteen jälkeistä koulutusta, on noin 10 prosenttia ikäluokasta (kuvio 2.10.). Syrjäytyneiden saaminen takaisin työelämään on paitsi eläkepoliittinen haaste, merkittävä haaste myös aikuiskoulutukselle, työvoimapolitiikalle ja kuntoutukselle.

Pelkästään kansaneläkkeen varassa olevien eläkkeensaajien eläketaso voi jäädä jälkeen muun väestön elintasosta erityisesti silloin, kun eläkkeelläoloaika on pitkä. Kansaneläkkeet on sidottu elinkustannusindeksiin, joka takaa eläkkeiden ostovoiman säilymisen. Kansaneläkkeen reaalikasvu jää kuitenkin jälkeen palkkatasosta ja työeläkkeiden tasosta.

ja kansaneläkkeiden reaalitason parantaminen vaatii poliittisia erillISRatkaisuja. Eläketa-son jälkeenjääneisyys koskee erityisesti kansaneläkkeen työkyvyttömyyseläkkeellä ole-
via nuoria ja vanhuuseläkkeellä olevia iäkkäitä naisia, joille ei yleensä ole karttunut
lainkaan työeläkettä ja joilla eläkkeelläoloaika muodostuu pitkäksi. Täyden kansaneläk-
keen varassa elävien määrä vähenee kuitenkin kaiken aikaa.

2.4 Kehittämislinjaukset

Eläkeläisten toimeentulon turvaaminen ja kansalaisten tarvitsemien sosiaali- ja terveys-
palveluiden kehittäminen ovat hallituksen keskeisiä tavoitteita.

Kansaneläkkeen tason kehitystä seurataan ja huolehditaan siitä, että kansaneläkkeensaa-
jat pääsevät osallisiksi yhteiskunnan hyvinvoinnin kasvusta. Tämä voi tapahtua esimer-
kiksi erillisin tasokorotuksin ja indeksikorotuksin.

Yhä useamman eläkkeensaajan toimeentulo perustuu pääasiassa työeläkkeeseen. Syrjäy-
tymisen estäminen ja köyhyyden torjuminen onnistuvat parhaiten työllisyystavoitteiden
toteutumisen kautta. Eläkeuudistus parantaa kannusteita jatkaa työntekoa ja samalla
mahdollisuuksia hankkia riittävä eläketurva. 63 ikävuoden jälkeen kertyvällä suurem-
malla kannustinkarttumalla pyritään sekä pidentämään työuraa että parantamaan mah-
dollisuuksia hankkia riittävä eläketurva. Kannustinkarttumasta eivät kuitenkaan voi
hyötyä ne, jotka ovat joutuneet pois työelämästä, kuten työkyvyttömät ja pitkäaikaais-
työttömät. Lisäksi eläkkeen karttuminen palkattomilta jaksoilta (mm. lastenhoitovapaat)
suojaa työuran katkoista aiheutuvilta eläkekarttuman menetyksiltä ja parantaa etenkin
työn tekemisen ja lastenhoidon yhteensovittamista. Palkattomilta jaksoilta karttuva elä-
keturva parantaa siten erityisesti naisten eläketasoa.

Hallitusohjelman mukaisesti köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi tulee huolehtia
riittävän kattavasta ansioturvasta. Ansioturvan piiristä putoaminen saattaa aiheuttaa tu-
lojen tuntevan pienenemisen. Työelämän kehittämisohjelmia jatketaan ja laajennetaan,
painottaen työn ja perhe-elämän yhteensovittamista, henkistä työsuojelua ja hyvinvoin-
tia työssä sekä työssä jaksamista. Tähän tähtää myös kuntoutuksen tehostaminen. Vuo-
den 2004 alusta ammatillisesta kuntoutuksesta tuli lakisääteinen etuus. Sen mukaan
työntekijällä tai yrittäjällä on oikeus hakea kuntoutusta ja saada siitä valituskelpoinen
päättös. Kuntoutuksella pyritään ehkäisemään henkilön joutumista työkyvyttömyyseläk-
keelle tai palauttamaan eläkkeensaaja takaisin työelämään.

3 Eläkejärjestelmien rahoituksen kestävyys – terve rahoituspohja

Tavoite 4: On saavutettava korkea työllisyysaste tarvittaessa perusteellisilla työmarkkinauudistuksilla Euroopan työllisyysstrategiassa edellytetyllä tavalla ja talouspolitiikan laajojen suuntaviivojen mukaisesti

Tavoite 5: On varmistettava, että työmarkkina- ja sosiaalipolitiikan lisäksi sosiaalisen suojelun kaikki relevantit osa-alueet ja erityisesti eläkejärjestelmät tarjoavat riittäviä kannustimia ikääntyneiden työntekijöiden työnteolle. On varmistettava, että työntekijöitä ei kannusteta siirtymään varhaiseläkkeelle eikä heitä rangaista työnteon jatkamisesta normaalin eläkeiän jälkeen. On varmistettava, että eläkejärjestelmät helpottavat vähittäistä eläkkeelle siirtymistä.

Tavoite 6: On uudistettava eläkejärjestelmät sopivin tavoin ottamalla huomioon julkisen talouden kestävyysyden yleinen tavoite. Eläkejärjestelmien rahoituksen kestävyysyteen olisi liityttävä terve julkisen talouden hoito ja tarvittaessa velan pienentäminen. Tavoitteen saavuttamiseksi omaksuttuihin strategioihin voi kuulua myös erityisten varaeläkerahastojen perustaminen

Tavoite 7: On varmistettava, että eläkejärjestelmät ja -uudistukset saavuttavat oikeudenmukaisen tasapainon aktiiviväestön ja eläkeläisten välillä, jotta aktiiviväestön rasitus ei olisi kohtuuton mutta eläkeläisten eläkkeet olisivat riittäviä

Tavoite 8: On varmistettava asianmukaisilla sääntelypuitteilla, että rahastopohjaiset yksityiset ja julkiset eläkejärjestelmät kykenevät jatkossakin tarjoamaan tehokkaasti eläkkeitä, jotka ovat riittävän edullisia, siirrettäviä ja turvattuja.

3.1 Tavoitteet

Eläkkeiden kestävä rahoituksen turvaamiseksi tavoitteena on eläkkeelle siirtymisiän nostaminen pitkällä aikavälillä noin kolmella vuodella. Vaikka vuonna 2005 käynnistynyt eläkeuudistus sopeuttaa tulevaisuudessa eläkekustannukset keskimääräisen eliniän kasvuun, eläkemenoihin ja –maksuihin kohdistuu yhä tuntuva nousupaine. Eläkemaksujen korotuspaineen hillitsemiseksi eläkerahastojen sijoitusten tuottoastetta pyritään nostamaan. Suomen etuusperusteisessa osittain rahastoivassa järjestelmässä sijoitusten tuotot vaikuttavat eläkemaksun tasoon. Eläkejärjestelmän rahastointiaste kohoaa tulevaisuudessa, mikä lisää kansantalouden säästämistä.

Eläkkeiden rahoituspohjan varmistamiseksi keskeinen tavoite on työllisyysasteen nostaminen ja työttömyyden alentaminen. Hallituksen tavoitteena on lisätä työllisyyttä vähintään 100 000 hengellä vuoteen 2007 mennessä ja nostaa työllisyysaste 75 prosenttiin vuoteen 2011 mennessä. Rakenteellista työttömyyttä pyritään alentamaan ja ehkäisemään syrjäytymistä. Lisäksi pyritään varmistamaan osaavan työvoiman saatavuus ja varautumaan ikärakenteen muutoksesta johtuvaan työvoiman niukkuuteen. Nuorten koulutusta ja työmarkkinoille sijoittumista pyritään edistämään ja alentamaan nuorisotyöttömyyttä. Pitkäaikaistyöttömyyttä pyritään ennaltaehkäisemään ja alentamaan. Ta-

voitteena on myös se, että työvoima- ja koulutuspoliittiset ohjelmat ja toimenpiteet vastaavat nykyistä paremmin työntekijöiden ja työnantajien tarpeisiin. Eläkeuudistukseen sisältyvien taloudellisten kannusteiden lisäksi tavoitteena on tehdä työssä jatkaminen houkuttelevaksi myös työelämän laatua parantamalla. Työllisyyden ja palkansaajien ostovoiman lisäämiseksi työn verotusta kevennetään osana tulopoliittista kokonaisratkaisua vuosille 2005-2007. Tavoitteena on myös pienentää valtion velkaa.

3.2 Nykytilanne

3.2.1 Eläkemenot

Suomen sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen kääntyi pitkään jatkuneen laskun jälkeen lievään nousuun 2000-luvun alussa. Sosiaalimenot ovat EU:n keskitasoa, noin 27 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2003. Sosiaalimenoihin sisältyvät julkiset eläkemenot olivat tuolloin 11,7 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kansaneläkkeiden osuus eläkemenosta oli 16,5 prosenttia, työeläkkeiden osuus 77,2 prosenttia ja muiden eläkkeiden osuus loput 6,3 prosenttia (ks. kuvio 3.1.).

Koska Suomessa lakisääteinen eläkejärjestelmä (1. pilari) on kattava ja etuustasoltaan kohtuullisen hyvä, 2. ja 3. pilarin eläkkeiden merkitys eläkeläisten kokonaisturvassa on melko vähäinen. Näitä ns. lisäeläkkeitä maksettiin vuonna 2003 yhteensä 0,6 miljardia euroa (0,4 prosenttia BKT:sta), josta yksilöllisen eläkevakuutuksen (3. pilari) osuus oli noin kolmannes.

3.2.2 Eläkkeiden rahoitus

Yksityisen ja julkisen sektorin työeläkkeet rahoitetaan vakuutetuilta ja työnantajilta perittävillä maksuilla sekä rahastojen tuotoilla. Merimieseläkkeiden sekä yrittäjien ja maatalousyrittäjien eläkkeiden rahoitukseen osallistuu myös valtio. Kansaneläkkeet rahoitetaan työnantajilta perittävillä maksuilla sekä verovaroin. Valtion budjetista eläkemenoihin tehtävät siirrot vuonna 2004 olivat 4,6 miljardia euroa eli noin 3 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Yli 68-vuotiaiden työeläkemeno henkilöä kohden on noin 10 500 euroa vuonna 2005 ja yli 65-vuotiaiden kansaneläkemeno henkilöä kohden on noin 3 300 euroa.

Hajautetusta työeläkejärjestelmästä johtuen eläkemaksut vaihtelevat järjestelmien välillä. Yksityisen sektorin osuus vakuutusmaksutulosta on reilu 60 prosenttia. Vuonna 2005 yksityisen sektorin keskimääräinen työeläkemaksu on 21,6 prosenttia palkasta. Kuntasektorilla se on 28,3 prosenttia palkkasummasta ja valtiosektorilla 23,4 prosenttia palkkasummasta. Valtaosan näistä maksuista rahoittavat työnantajat. Työntekijöiden maksut, jotka ovat yhtäläiset kaikissa järjestelmissä ja jotka sisältyvät em. maksuprosentteihin ovat vuonna 2005 alle 53-vuotiaalla työntekijällä 4,6 prosenttia ja 53 vuotta täyttäneellä työntekijällä 5,8 prosenttia palkasta. Loput maksuista rahoittavat työnantajat. Työnantajien kansaneläkemaksu vaihtelee toiminnan pääomavaltaisuudesta riippuen 1,4 - 4,4 prosentin välillä palkkasummasta.

Kokonaisliikeykulut vähennettynä sijoitustoiminnan hoitokuluilla suhteessa maksutuloon ovat olleet vuonna 2003 lakisääteisen eläkevakuutuksen osalta 2,8 prosenttia sisältäen lakisääteisen työeläkevakuutuksen sekä kansaneläkevakuutuksen.

Työnantajan maksut 2. pilarin mukaiseen eläkejärjestelyyn ovat olleet noin 2 prosenttia palkkasummasta. Työntekijä voi myös osallistua vakuutusmaksujen maksamiseen paitsi silloin, kun vakuutus on järjestetty eläkesäätiössä. Työntekijän vakuutusmaksu on ollut vähemmän kuin 0,5 prosenttia palkasta. 3. pilarin mukaisten yksilöllisten eläkejärjestelyjen vakuutusmaksut ovat olleet keskimäärin 3 prosenttia palkkasummasta.

Kokonaisliikekulut vähennettynä sijoitustoiminnan hoitokuluilla suhteessa maksutuloon ovat olleet vuonna 2003 lisäeläketurvan osalta 8,1 prosenttia.

3.2.3 Eläkkeiden rahastointi

Lakisääteiset työeläkkeet rahoitetaan suurimmaksi osaksi jakojärjestelmän mukaisesti. Yksityisen sektorin eläkkeitä on rahastoitu osittain järjestelmän voimaantulosta (1962) asti. Julkisen sektorin eläkejärjestelmät perustettiin aikoinaan puhtaasti jakojärjestelmän varaan. Eläkemaksujen kasvun hillitsemiseksi julkiselle sektorille on myöhemmin perustettu puskurirahastot: Kuntien eläkevakuutus aloitti eläkkeiden rahastoinnin 1988 ja Valtion Eläkerahasto perustettiin 1990.

Yksityisen sektorin lakisääteisten työeläkkeiden rahastointiaste oli vuonna 2004 reilu neljännes (27 prosenttia) kertyneiden eläkeoikeuksien arvosta. Lakisääteiset työeläkerahastot olivat vuonna 2004 yhteensä noin 59 prosenttia bruttokansantuotteesta ja niiden on laskettu nousevan vuoteen 2020 mennessä noin 80 prosenttiin bruttokansantuotteesta. (Kuvio 3.2.). Yksityisen sektorin eläkerahastot olivat vuoden 2004 lopussa 64,1 miljardia euroa, noin 1,6 kertaa yksityisalojen palkkasumma ja julkisen sektorin 23,8 miljardia euroa, noin 1,4 kertaa julkisen sektorin palkkasumma.

Eläkerahastojen sijoitusjakauma yhteensä vuoden 2004 lopussa on esitetty kuviossa 3.3. Eläkerahastoille vuonna 2004 saatu tuotto käyvin arvoin oli 8,1 prosenttia. Keskimääräinen tuotto rahastoille käyvin arvoin vuosina 1998-2004 oli keskimäärin 6,0 prosenttia eli reaalisesti 4,4 prosenttia vuodessa. Ennustelaskelmissa yksityisen sektorin eläkerahastojen pitkän aikavälin reaalituotto-oletuksena on 3,5 prosenttia.

Yksityisen sektorin työeläkkeiden osittainen rahastointi vähentää maksun korotuspainetta siten, että ennakoidusta eläkemeno-prosentin noususta puolet välittyy maksun korotukseksi, loppu voidaan rahoittaa rahastojen tuotoilla. Tähän asti yksityisen sektorin eläkemaksut ovat olleet suurempia kuin eläkemenot. Noin vuonna 2014 eläkemenojen on laskettu ylittävän eläkemaksut, jolloin erotus kustannetaan rahastojen tuotoilla (kuvio 3.4.). Yksityisen sektorin eläkkeiden rahastointia on sovittu lisättävän 7,5 prosenttia yksityisen sektorin palkkasummasta vuosina 2003-2013. Tämä päätös tehtiin, koska haluttiin tälläkin tavalla varautua suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymiseen ja jotta voitaisiin pitää maksujen nousu tasaisena.

Kuntien eläkerahaston tuottojen avulla tavoitellaan eläkemaksun pitämistä alle 30 prosentissa palkkasummasta. Valtion Eläkerahaston tarkoituksena on koota varoja, joilla suurten ikäluokkien eläkkeiden kustannusrasitusta voidaan eläkemenon huippuvuosina alentaa.

Lisäeläketurvaan sovelletaan rahastointiperiaatetta. Vuoden 2003 lopussa 2. pilarin mukaisten eläkerahastojen koko oli noin 6 prosenttia bruttokansantuotteesta ja 3. pilarin mukaisten eläkerahastojen koko noin 4 prosenttia bruttokansantuotteesta. Rahastoille

saatu tuottoprosentti vuonna 2003 oli eläkesäätiöillä 7,9 ja eläkekassoilla 7,5. Laskuprustekorkoisille 3. pilarin mukaisille eläkerahastoille maksettiin 5-7 prosentin tuotto. Keskimääräinen tuotto vuosina 1998–2003 oli eläkesäätiöillä 7,3 prosenttia ja eläkekassoilla 7,0 prosenttia.

3.2.4 Työllisyys ja työttömyys

2000-luvun alun matalasuhdanteen jälkeen Suomen talousnäkymät ovat muuttuneet viime vuosia suotuisammiksi kansainvälisen talouden elpyessä. Nykytilanteessa keskimääräinen työllisyysaste (työllisten määrä suhteessa työikäisen väestön määrään) on 67,2 prosenttia (ks. kuvio 3.5.). Miesten keskimääräinen työllisyysaste on 68,9 prosenttia ja naisten 65,5 prosenttia. (Ks. kuviot 3.6. ja 3.7.) Suomessa naiset ovat perinteisesti osallistuneet aktiivisesti työelämään, ja suomalaisen hyvinvointivaltion rakenteita on alusta alkaen kehitetty naisten työllisyyttä tukevalla tavalla siten, että kattavat lastenhoitopalvelut sekä yksilölliset sosiaaliturvaoikeudet on turvattu koko väestölle. Suomen ikääntyneiden työllisyysasteen parantuminen on ollut 2000-luvulla EU:n parhaimpien joukossa, mihin osaltaan ovat vaikuttaneet varhaiseläkkeisiin tehdyt rajoitukset.

Työttömyysaste on viime vuosina vaihdellut 8-9 prosentin välillä. Pitkäaikaistyöttömiä on noin neljännes työttömistä. Työttömyys kohdistuu tällä hetkellä Suomessa selkeästi vanhimpiin työikäisiin ikäluokkiin sekä alueellisesti Pohjois- ja Itä-Suomen niin kutsutuille kehitysalueille. Vanhimmaasta ikäluokasta 90-luvun laman seurauksena suuri joukko menetti pysyvästi työpaikkansa. Nuorten kohdalla ongelmana on työllistymiskahityksen suhteen koulunsa keskeyttäneiden ja ammatittomien nuorten pysyvä syrjäytyminen työmarkkinoilta. Alueellisen työttömyyden taustalla on talouskasvun keskittyminen Suomessa kasvukeskuksiin. Harmaan talouden merkitys Suomessa on vähäinen ja sitä pyritään myös torjumaan viranomaisten laajalla yhteistyöllä.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen keskeinen tavoite on työllisyyden parantaminen. Tähän pyritään työttömyyttä alentamalla ja työelämästä poistumista myöhentämällä. Työllisyystavoitteiden saavuttaminen on tullut entistä haastavammaksi muun muassa talouden globalisaation seurauksena.

Kokonaistyöllisyysasteen nostamiseksi on pyritty myös alentamaan yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä: sosiaali- ja eläketurvan säännöksiä on tarkistettu tavoitteena esimerkiksi helpottaa siirtymistä palkansaajasta yrittäjäksi ilman sosiaaliturvan menetyksiä. Yrittäjien eläketurvamaksuihin on lisätty joustoa, joka ottaa huomioon yrittäjätoiminnassa tapahtuvat tilapäiset muutokset. Muutoksen tavoitteena on saada yrittäjien eläkkeen taso nousemaan ja ottaa huomioon nykyistä paremmin yrittäjän maksukyky. Yrittäjä voi kohentaa eläketurvaansa maksamalla hyvinä vuosina lisää vakuutusmaksua ilman, että vahvistettua työtuloa pitäisi pysyvästi korottaa. Huonojen aikojen koittaessa maksua voi vastaavasti pienentää. Näin eläketurvaa voisi kartuttaa enemmän hyvinä vuosina ja vastaavasti vähemmän huonoina vuosina.

3.2.5 Eläkkeiden siirrettävyys

Lakisääteisessä eläketurvassa vakuutettujen kannalta on merkittävää se, että jokainen lyhytkin työsuhde kartuttaa työeläkettä ja että ansaittua eläketurvaa ei menetetä työsuhteen päättyessä. Karttuneita eläkeoikeuksia vastaavat varat eivät ole siirrettäviä. Poikkeuksena on eläkeoikeuden siirtomahdollisuus Suomen työeläkejärjestelmän ja Euroopan Yhteisöjen eläkejärjestelmän välillä.

Suomessa karttunut työeläke maksetaan Suomesta ulkomaille kaikkiin maihin riippumatta siitä, minkä maan kansalainen henkilö on. Poikkeuksena ovat työttömyys- ja osa-aikaeläke. Työttömyyseläke maksetaan vain EU- ja ETA-maihin asetuksen 1408/71 perusteella³. Osa-aikaeläkkeen edellyttämässä osa-aikatyössä voi olla vain EU-, ETA- ja sosiaaliturvasopimusmaissa. Näin ollen osa-aikaeläke maksetaan vain näihin maihin. Kansaneläke maksetaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti vain Suomessa asuvalle. Kansaneläkkeen ulkomaille maksamisen rajoitukset eivät koske toiseen EU- tai ETA-maahan muuttavaa eläkkeensaajaa, joka on työntekijänä tai yrittäjänä kuulunut em. asetuksen 1408/71 piiriin.

Oikeutta siirtää lisäeläkeoikeuksia ja -rahastoja lisäeläkejärjestelystä toiseen ei ole katsottu Suomessa tarkoituksenmukaiseksi, koska lisäeläkkeet eivät ole merkittävässä asemassa henkilön kokonaiseläketurvan kannalta eivätkä muodosta estettä työvoiman liikkuvuudelle. Lisäeläkkeet katsotaan yrityksen henkilöstöpolitiikan osaksi eikä eläketurvan olennaiseksi elementiksi. Lisäeläkkeet ovat erityisesti niiden pienuuden takia verrattavissa henkilökuntaetuihin, jotka eivät siirry työntekijän vaihtaessa työpaikkaa. Työsopimuslain mukaan oikeus lisäeläketurvaan säilyy kuitenkin ennallaan liikkeen luovutuksessa. Lisäksi noin puolella lisäeläkevakuutetuista on vapaakirjaoikeus työpaikan vaihtamiseen mennessä ansaittuun lisäeläkkeeseen. Karttunutta lisäeläketurvaa ei siirrettä eläkelaitosten välillä.

3.3 Haasteet

3.3.1 Työllisyys

Työurien pidentäminen ja työssäolon jatkaminen ovat edelleen merkittäviä haasteita Suomen eläkejärjestelmälle. Vuonna 2004 eläkkeelle siirtyneistä henkilöistä 83 prosenttia ole alle 65-vuotiaita. Tilanne on jonkin verran parantunut edelliseltä raportointikierrokselta, jolloin vastaava prosenttiluku oli 86. Kaksi kolmesta 60–64-vuotiaista henkilöistä on eläkkeellä. Keskeisin syy tähän on työntekijöiden työkyvyn heikkeneminen. Edellisessä raportissa erityiseksi haasteeksi mainittua 55–64-vuotiaiden miesten työllisyysastetta on kyetty nostamaan edelliseen raportointiajanjaksoon verrattuna 42 prosentista 51 prosenttiin. Varhaiseläkeväyliä on vähennetty merkittävästi vuoden 2005 eläkeuudistuksen myötä.

Työelämästä poistumisikää on kyettävä nostamaan, sillä ikärakenteen muutos aiheuttaa työvoimapulan. Työikäisten määrä alkaa supistua vuonna 2010 ja työvoiman määrä jo vuoden 2006 tienoilla, mikä heikentää talouskasvun edellytyksiä. Eläkkeelle siirtymisen myöhentämiseen voidaan eläkepolitiikan keinoin vaikuttaa kuitenkin vain rajoitettusti. Erityisen tärkeää onkin työelämän kehittäminen ikääntyvien työssä jatkamista tukeväksi. Haasteina ovat erityisesti työkyvyn ylläpitoon, työntekijöiden ja työyhteisön asenteisiin sekä työntekijöiden osaamiseen liittyvät tekijät. Varsinkin naisten osalta haasteena on työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen niin, ettei työhön osallistumisas- te heikkene.

³ neuvoston asetus (ETY) N:o 1408/71 sosiaaliturvajärjestelmien soveltamisesta yhteisön alueella liikkuviin palkattuihin työntekijöihin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja heidän perheenjäseniinsä

Nuorempiin ikäluokkiin kohdistuvana työurien pidentämiseen liittyvänä haasteena on työelämän aloittamisen aikaistaminen ja se, että työvoiman valmiudet vastaavat aikaisempaa täsmällisemmin työelämän tarpeisiin. Suomessa ikäluokkien työelämään siirtymisessä saavutetaan 80 prosentin työvoimaosuusaste 26-vuotiaiden kohdalla. Erityisenä haasteena on lyhentää lukiotasolta jatko-opintoihin siirtymisen keskimääräistä 2–3 vuoden kestoja sekä jatko-opintojen läpäisyajoja. Suomessa on asetettu työmarkkinoiden toimivuuden turvaamista silmällä pitäen tavoitteeksi, että kansalaisten koulutustaso on mahdollisimman korkea.

Suomen lakisääteisessä eläkejärjestelmässä työkyvyttömyyseläkkeet, varhennettu vanhuuseläke sekä osa-aikaeläke ovat ennen varsinaista eläkeikää eläkeläisille maksettavia eläke-etuuksia. Työkyvyttömyys on yleisin ennen aikaisen eläkkeen saamisen perusteella Suomessa (ks. kuvat 3.8. ja 3.9.). Lähtökohtaisesti niiden myöntämisen perusteena ovat terveydentilaan ja työkykyyn liittyvät lääketieteelliset syyt. Siten varhaiseläkkeelle siirtymisen kannustimet kytkeytyvät ensisijaisesti kahteen viimeksi mainittuun eläketyyppiin. Ammatillisella kuntoutuksella tuetaan yksilön jatkamista työelämässä. Ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on parantaa tai ylläpitää kuntoutujan työkykyä ja ansiomahdollisuuksia. Ammatillinen kuntoutus voi olla ammatinvalinnanohjausta, kuntoutustutkimusta, työ- ja koulutuskokeiluja, työhönvalmennusta, ammatillista ja muuta koulutusta, työvoimaneuvontaa ja työhönsijoitusta, elinkeinotukea sekä työhön tai opiskeluun liittyviä apuvälineitä ja työolosuhteiden järjestelytukea. Vuonna 2004 työeläkekuntoutuksesta tuli lakisääteinen työeläke-etuus. Kuntoutuksen mahdollisuudet selvitetään aina ennen työkyvyttömyyseläkepäättöstä. Työkyvyttömyyseläkkeisiin johtaneet syyt on esitetty taulukossa 3.1. Mielenterveysongelmat ovat kasvaneet suurimmaksi syyksi työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiseen.

Eläkkeelle siirrytään Suomessa keskimäärin 59 vuoden iässä. Eläkkeellesiirtymisikää arvioidaan vuonna 2003 käyttöönotetulla mittarilla, eläkkeellesiirtymisiän odotteella. Mittari kuvaa hyvin eläkkeelle siirtymisen iässä tapahtuvaa kehitystä, koska siihen ei vaikuta väestön ikärakenne. Tuoreen laskelman mukaan eläkkeelle siirryttiin Suomessa vuonna 2004 keskimäärin 59,1 vuoden iässä, kun vastaava luku vuotta aikaisemmin oli 58,9. Luvuissa ovat mukana sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta työeläkkeelle siirtyneet. (Ks. kuva 3.10.) Palkansaajien eläkkeellesiirtymisiän odotteen oletetaan nousevan nykyisestä vuoteen 2025 mennessä 2 vuotta ja vuoteen 2050 mennessä 3 vuotta.

Työnantajien on mahdollista käyttää ikääntyneillä työntekijöillä irtisanomistilanteessa siirtoa niin sanottuun työttömyyseläkeputkeen (työttömyyseläkkeelle pääsy työttömyyspäivärahaikauden jälkeen). Lisäksi myös työntekijät voivat käyttää työttömyyseläkeputkea työelämästä poistumisen muotona. Nämä ovat ongelmia siinä mielessä, että nämä vähintään 55 vuotta täyttäneet henkilöt työllistyvät harvoin ja siirtyvät 60-vuotiaana työttömyyseläkkeelle. Koska työttömyyseläke poistuu työeläkejärjestelmästä, oikeutta työttömyyseläkkeeseen ei ole enää vuonna 1950 ja sen jälkeen syntyneillä. Kuitenkin vuonna 1950 ja sen jälkeen syntyneet voivat tietyin ehdoin saada työttömyyskorvauksia 65-vuoden ikään saakka tai he voivat siirtyä vanhuuseläkkeelle 62-vuoden iässä. Työeläkeuudistuksen myötä työttömyysputken alaikäraja nostetaan kahdella vuodella eli 57 vuoteen. Kun ikääntyvien pitkäaikaistyöttömien toimeentulo on siirretty työttömyys-turvan puolelle, on erityinen haaste se, miten näille työttömille työnhakijoille voitaisiin tarjota mahdollisuus työntekoon.

Vanhempien työntekijöiden, joilla työkyvyttömyysriski on suuri, työllistymisen esteenä on pidetty sitä, että suuret työnantajat vastaavat itse oman yrityksensä työkyvyttömyyseläkekustannuksista. Toisaalta omavastuurahoituksen on nähty kannustavan työnantajia huolehtimaan työntekijöidensä terveydestä, koska omavastuurahoituksesta johtuen työkyvyttömyydestä aiheutuvat eläkekustannukset ovat suurille työnantajille sitä pienemmät, mitä terveempiä työntekijöitä yrityksessä on. Korkeiden omavastuumaksujen on oletettu vaikuttavan työnantajan pyrkimykseen ennaltaehkäistä sairauksien ja työkyvyttömyyden syntymistä. Yksityisellä sektorilla eläkesäätiöissä ja –kassoissa työnantajat koosta riippumatta vastaavat oman yrityksensä eläkekustannuksista.

Vuosina 2006 ja 2007 työeläkevakuutusyhtiöissä työnantajien työkyvyttömyyseläkkeiden kustannusvastuuseen tulee muutoksia, jotka nykyiseen nähden tasaavat työnantajien vuotuista heilahtelua työkyvyttömyysmaksuissa. Ensinnäkin työkyvyttömyyskustannukset jaetaan eläkelaitosten kesken työkyvyttömyyttä edeltävien kahden vuoden ansioiden suhteessa. Uudistus tasoittaa mm. alkuvuosina vanhemman työntekijän palkkaamisesta työnantajalle mahdollisesti aiheutuvia työkyvyttömyyseläkekustannuksia. Lisäksi vakuutusyhtiössä vakuutuksensa ottaneiden suurten työnantajien perusmaksu ja omavastuumaksut muuttuvat. Iän mukaan määräytyvä perusmaksu nousee vielä jonkin verran iän mukaan, mutta vuodesta 2007 alkaen perusmaksu on vakuutetun iästä riippumaton. Suuryrityksen koosta riippuen osa perusmaksusta korvautuu nykyisin työnantajan omavastuumaksulla. Vuodesta 2006 alkaen omavastuumaksu muuttuu riskimaksuksi siten, että suuret työnantajat luokitellaan toteutuneen työkyvyttömyyskustannuksen perusteella eri maksuluokkiin. Riskimaksu määritellään ikäkohtaisesti työkyvyttömyysriskin mukaan. Muutos tasoittaa suurten työnantajien työkyvyttömyyseläkekustannusten heilahtelua. Koska luokittelu perustuu usean vuoden tietoihin, yksittäinen työkyvyttömyyseläketapaus ei yleensä vaikuta työkyvyttömyyseläkekustannuksiin ja kunkin luokan sisällä kustannukset tasataan työnantajien kesken.

Korkean työllisyyden ja tuottavuuden tavoittelemisen yhtä aikaa on haaste, koska korkean työllisyysasteen saavuttaminen voi aiheuttaa sen, että korkeasta tuottavuustavoitteesta joudutaan tinkimään. Viime aikaisen talouden globalisaation kehityksen valossa on myös tärkeää pyrkiä säilyttämään työpaikkoja Suomessa, koska Suomen eläkejärjestelmän rahoitus perustuu pääosin jakojärjestelmään.

3.3.2 Eläkemenojen, -rahastojen ja –maksujen kehitys

Sosiaalimenojen ennustetaan kasvavan nykyisestä 27 prosentista 30,6 prosenttiin bruttokansantuotteesta vuonna 2030 ja pysyvän samansuuruisena vuonna 2050. Eläkemenot ovat sosiaalimenojen nopeimmin kasvava menoerä. Eläkemenojen osuus BKT:sta nousee nykyisten arvioiden mukaan Suomessa ikääntymisen myötä runsaan kolme prosenttiyksikköä 11,7 prosentista reiluun 15 prosenttiin 2030 luvulle mennessä. Sen jälkeen BKT:n osuus vähenee tasoittuen reiluun 14 prosenttiin. Työeläkemenot kasvavat noin 5 prosenttiyksikköä ja kansaneläkemenot vähenevät reilun prosenttiyksikön suhteessa kokonaistuotantoon. (Ks. kuvio 3.11.)

Viimeaikaisten laskelmien mukaan⁴ yksityisen sektorin työeläkemaksu nousee nykyisestä 21,6 prosentin tasosta noin 6 prosenttiyksikköä tultaessa 2030-luvulle, jonka jälkeen maksu ei muutu oleellisesti (katso kuvio 3.12.). Eläkeuudistus alentaa merkittävä-

⁴ Eläketurvakeskus: Eläkemenot, maksut ja rahastot vuoteen 2075

ti yksityisen sektorin eläkemaksun korotuspaineita. Julkisella sektorilla kuntien ja valtion eläkemaksujen on laskettu pysyvän nykytasolla pitkällä aikavälillä. Keskimääräisen työnantajan kansaneläkemaksun on laskettu pienentyvän tasaisesti nykyisestä reilusta 2 prosentista vajaan prosenttiyksikön vuoteen 2050 mennessä.

Valtio rahoittaa budjetista runsaan neljäsosan kaikista lakisääteisistä eläkkeistä. Kun vuonna 2004 lakisääteiset eläkemenot olivat kaikkiaan 11,4 prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon, valtion budjetista rahoitettiin eläkkeitä 3,1 prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon. Valtion rahoituksesta pääosa 2/3 menee valtion työntekijöiden ansioeläkkeisiin ja loput 1/3 kansaneläkkeisiin sekä maatalousyrittäjien, yrittäjien ja merimiesten ansioeläkkeisiin, joita valtio rahoittaa siltä osin kuin eläkemaksut eivät riitä.

Tulevaisuudessa valtion rahoitusosuus lakisääteisistä eläkkeistä pienenee pääosin sitä kautta, että kansaneläkkeiden merkitys kokonaiseläketurvassa vähenee työeläkkeiden tason nousun takia. Suhteessa kokonaistuotantoon valtion rahoitus eläkkeisiin tullee pienentymään nykyisestä 3 prosentista 2½ prosenttiin vuoteen 2050 mennessä. Kun kokonaiseläkemenot nousevat noin 15 prosenttiin suhteessa kokonaistuotantoon, valtion rahoitusosuus kokonaiseläkemenosta supistuu nykyisestä 27 prosentista noin 17 prosenttiin vuoteen 2050.

Eläkemenojen rahoituksessa eri tekijöiden suhteelliset osuudet muuttuvat tulevaisuudessa siten, että rahastojen tuoton ja vakuutettujen maksujen osuus tulee kasvamaan ja työnantajien eläkemaksujen osuus tulee pieneneään.

Laskelmien mukaan yksityisen sektorin lakisääteisiä eläkerahastoja kyetään kartuttamaan jo tehtyjen päätösten perusteella siten, että rahastointiaste (eläkevarat prosenttia karttuneista eläkeoikeuksista) nousee 4 prosenttiyksikköä vuoteen 2029 mennessä eli 31 prosenttiin. Tällöin eläkevarat olisivat noin 133 miljardia euroa (vuoden 2004 hinnoin) eli 59 prosenttia BKT:sta

Yksityisen sektorin rahastoja käytetään, kun vanhuuseläkkeitä ja työkyvyttömyyseläkkeitä maksetaan. Rahastot karttuvat, kun tulevia vanhuuseläkkeitä rahastoidaan yksilökohtaisesti työaikana ja työkyvyttömyyseläkkeitä yhdellä kertaa eläkkeen alkaessa. Näiden yhteisvaikutuksena yksityisen sektorin rahastojen on laskettu kasvavan vuoteen 2075 asti vanhuuseläkevastuiden kasvaessa.

Kuntien eläkerahaston on laskettu kasvavan vuoteen 2030 saakka ja sitten vähenevän vuoden 2025 tasolle reiluun 37 miljardiin euroon (vuoden 2004 hinnoin, noin 18 prosenttia BKT:sta). Valtion rahastointiasteen tavoite on samaa tasoa kuin yksityisen sektorin rahastointiaste. Valtion eläkerahaston on laskettu kasvavan vuoteen 2020 mennessä noin 18 miljardiin euroon (vuoden 2004 hinnoin, noin 9 prosenttia BKT:sta).

Työeläkelaitosten yhteenlaskettu vuosittainen ylijäämä on noin 2,5 prosenttia bruttokansantuotteesta.

Yksityisen ja julkisen sektorin työeläkeuudistuksen tullessa asteittain voimaan vuoden 2005 alusta sekä työeläkemenon että eläkemaksujen kasvun ennakoidaan jäävän selvästi pienemmäksi kuin ennen uudistusta voimassa olleen lainsäädännön mukaan olisi tapahtunut. Erityisesti elinaikakertoimen käyttöönotto ja loppupalkkaperiaatteen korvaaminen keskipalkkaperiaatella vähentävät tulevaisuudessa kustannuksien nousua. Vuoden

2005 eläkeuudistuksen on laskettu pienentävän vuoden 2050 eläkemenojen kasvua noin prosenttiyksiköllä bruttokansantuotteeseen nähden. Haasteena on, että eläkkeelle jääminen saadaan myöhentymään 2-3 vuodella eläkeuudistuksessa tarkoitettulla tavalla ja että nuoremmat ikäluokat siirtyvät työelämään entistä aikaisemmin.

Vaikka pääpaino Suomessa on lakisääteisessä eläketurvassa, lisäeläkejärjestelyjä voidaan tarvita täydentämään lakisääteistä eläketurvaa, jos henkilön ansiotaso tai työskentelyaika ei kartuta riittävää eläkettä. Lisäeläketurvan eläkemenon bruttokansantuoteosuuden ennakoidaan säilyvän ennallaan.

3.3.3 Eläkemenojen ja maksujen kehityksen herkkyysanalyysiä

Seuraavassa on esitetty laskelmia, miten työllisyyden, sijoitustoiminnan tuottojen, ansiotason, eliniän odotteen ja syntyvyyden muutokset vaikuttavat eläkemenojen ja –maksujen kehitykseen.

Työllisyysaste

Paranevalla työllisyysasteella on eläkemeno- ja eläkemaksuprosentteja alentava vaikutus. Jos työllisyysasteen nostamisessa saavutettaisiin 70 prosentin tavoite vuoteen 2010 mennessä ja tasoa voitaisiin korottaa vajaaseen 75 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä, eläkemenoprosentti pienenisikin suurimmillaan noin yhdellä prosenttiyksiköllä verrattuna perusennusteeseen. (ks. taulukot 3.2. ja kuvio 3.13.) Eläkemaksuprosentteihin vastaavat muutokset olisivat noin kolmanneksen pienempiä kuin eläkemenoon. Pidemmällä aikavälillä vaikutukset eläkemenoon ja -maksuun kuitenkin tasoittuvat, koska tulevat eläkemenot karttuvat työnteosta.

Sijoitustoiminnan tuotot

Yksityisen sektorin TyEL-maksua koskevassa perusennusteessa sijoitustoiminnan reaalitytuotot oletetaan 3,5 prosentiksi. Reaalitytuottojen nostaminen 4,5 prosenttiin, ei vaikuttaisi heti maksutasoon, mutta jo 15 vuoden päästä maksutaso pienenisikin prosenttiyksiköllä ja tarkastelujakson pidentyessä vaikutus kasvaisi merkittävästi (kuvio 3.14.).

Ansiotaso

Ansiotason kasvuvauhdilla on merkittävä vaikutus eläkemenoprosenttiin palkkasummasta, mutta ei niinkään vaikutusta maksutasoon. Maksun vakaudesta johtuu kahdesta tekijästä. Ensinnäkin rahastointi ylipäänsä vaimentaa eläkemenoprosentissa tapahtuvien muutosten heijastumista maksutasoon. Lisäksi ansiotason kasvun kiihtyessä palkkasumman kasvuvauhdin ja sijoitusten reaalitytuottojen ero supistuu ja näin ollen rahastoinnin maksutasoa alentava vaikutus heikkenee. Vastaavasti ansiotason kasvuvauhdin hidastuessa sijoitustuottojen ja palkkasumman kasvuvauhdin ero suurenee ja tällöin maksutasoa alentava vaikutus korostuu.

Eliniänodote

Vaikka kuolevuuskehityksellä on suuri vaikutus vanhushuoltosuhteeseen (65+/20-64), eläkemenoon se ei juurikaan vaikuta elinaikakertoimen johdosta.

Syntyvyys

Lähimpien vuosikymmenien aikana syntyvyydellä ei ole merkittävää vaikutusta eläkemeno- tai maksuprosenttiin. Pitkällä aikavälillä peruslaskelmaa (hedelmällisyys 1,8) korkeampi syntyvyys (hedelmällisyys 2,1) kuitenkin alentaishi eläkemenoja suhteessa palkkoihin reilut 4 prosenttiyksikköä ja maksuja vajaan 3 prosenttiyksikköä. Matala syntyvyys (hedelmällisyys 1,5) taas puolestaan kasvattaisi menoja lähes 6 prosenttiyksikköä ja maksuja lähes 4 prosenttiyksikköä.

3.3.4 Rahoitusvaje ("*Financing gap*")

Julkinen sektori sisältää Suomessa valtion, kunnat ja sosiaaliturvarahastot, johon myös eläkelaitokset kuuluvat. Väestön ikääntyminen heijastuu erityisesti eläkemenoihin ja kuntien sosiaali- ja terveystalouden palvelumenoihin.

Viime vuosina kokonaisveroaste on alentunut Suomessa. Kansainvälisessä vertailussa Suomen veroaste (44,0 prosenttia vuonna 2004) näyttäytyy kuitenkin korkeana. Maiden väliset kokonaisveroastevertailut eivät ole yksiselitteisiä. Eri maiden käytännöt vaihtelevat mm. sen suhteen, ovatko sosiaaliturvaetuudet veronalaista tuloa tai myönnetäänkö veroissa tai sosiaaliturvamaksuissa erityisiä vähennyksiä sosiaalisin perustein. Suomessa suurin osa tulonsiirtoetuuksista on veronalaisia ja veronmaksukyvyn määrittämiseen aiemmin liittyneet vähennykset on poistettu lähes kokonaan. Valtion talous oli tasapainossa vuonna 2004 ja valtion velka oli vuoden lopussa 63,8 miljardia euroa eli 42,6 prosenttia bruttokansantuotteesta. Julkinen talous kokonaisuutena oli työeläkkeiden rahastoinnin ansiosta ylijäämäinen 2 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen. Koko julkisen talouden sulautettu velka oli 45,1 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoden 2004 lopussa.

Suomi on varautunut väestön ikääntymisestä aiheutuviin julkisen talouden rahoitus- ja menopaineisiin mm. tiukalla menopolitiikalla, alentamalla julkisen talouden velkaantuneisuutta, rahastoimalla varoja tuleviin eläkkeisiin sekä vahvistamalla talouden yleisiä kasvuedellytyksiä. Suomen nopeasta ikääntymisestä huolimatta talouden kilpailukyvyn nähdään perustuvan hyvin koulutettuun työvoimaan, vakaaseen kokonaistaloudelliseen ympäristöön, yritysten hyviin toimintaedellytyksiin ja tehokkaaseen julkiseen sektoriin.

Valtiontalouden rakenteellisilla ylijäämillä ja velan vähentämisellä on luotu tilaa sille, että väestön ikääntymisestä aiheutuvien menojen kasvu ja tulopohjan heikkeneminen eivät kääntäisi valtion velkaantuneisuutta ja/tai veroastetta uudelleen nousuun. Toteutuilla eläkeuudistuksilla ja työeläkkeiden rahastoinnilla puolestaan on voitu olennaisesti vähentää eläkemaksujen nousupainetta tulevaisuudessa. Työllisyyden kohentamiseksi on uudistettu verotusta ja sosiaaliturvajärjestelmiä työllisyyttä ja omatoimisuutta kannustavaan suuntaan. Talouskasvun vahvistamiseen on pyritty investoimalla osaamiseen sekä tukemalla yrittäjyyttä ja innovatiivisuutta. Julkisen palvelutuotannon tehostaminen ja laadullinen kehittäminen palvelevat samaa päämäärää.

Suomen viimeisimmässä vakaushjelmassa (2004) tehtyjen laskelmien perusskenaariossa Suomen julkinen talous (valtio, kunnat ja sosiaaliturvarahastot) pysyy ylijäämäisenä vuoteen 2020 saakka, jonka jälkeen julkinen talous muuttuu alijäämäiseksi niin, että julkinen velka suhteessa kokonaistuotantoon ylittää 60 prosentin rajan runsaan 20 vuoden kuluttua. Tässä laskelmassa kokonaisveroaste pidettiin vakiona nykyisellä tasol-

laan koko tarkastelukauden ajan: eläkemaksujen annettiin nousta ja muuta verotusta vastaavasti alennettiin. Työeläkelaitosten vuotuinen ylijäämä oli tarkastelukaudella noin 2,5 prosenttia suhteessa kokonaistuotantoon. Em. perusskenaarion mukaan julkinen talous kokonaisuutena ei kuitenkaan olisi kestävällä pohjalla ilman sopeutustoimia tai veronkorotuksia. Verojen korotustarve olisi noin yksi prosenttiyksikkö bruttokansantuotteesta, jos sopeutus tehdään heti. Jos sopeutus tehdään sitä mukaa, kun lisärahoitusta tarvitaan, päädytään noin kaksi prosenttiyksikköä korkeampaan veroasteeseen.

Suomen tuleekin jatkaa nykyistä strategiaansa ainakin seuraavat 10 vuotta, jonka aikana julkista velkaantuneisuutta yhä vähennetään ja samanaikaisesti jatketaan eläkerahastojen kartuttamista. Tällä tavoin luodaan riittävä puskuri, joka mahdollistaa sen, että hyvinvointimenoja (tulonsiirrot ja palvelut) ei jouduta ainakaan merkittävästi leikkaamaan siinä vaiheessa, kun menot alkavat nopeasti kasvaa väestön ikärakenteen muutoksen takia. Julkisen talouden vahvistamisen ohella on luonnollisestikin huolehdittava siitä, että talouskasvun edellytykset ovat kunnossa. Niin ikään keskeistä on julkisten hyvinvointipalvelujen tuottavuuden parantaminen, johon pyritään edistämällä palvelujen uusien tuotantotapojen ja teknologia- ja tuotekehitystä. Eläkemaksujen korotuspaineen hillitsemiseksi eläkerahastojen sijoitusten tuottoastetta pyritään nostamaan.

Kunnallisen eläkejärjestelmän rahoitus on TEL-järjestelmän rahoituksen tapaan hyvin riippuvainen toteutuvasta talouskasvusta. Kuntien työntekijäpiirin koko riippuu vahvasti siitä, millaisia velvoitteita yhteiskunta kunnille asettaa ja kuinka kunnat palveluvelvoitteisiin vastaavat. Jos nykyinen, suurelta osin omaan palveluntuotanto-organisaatioon pohjautuva malli korvautuu laajasti ostopalvelujen käytöllä, kunnallisen eläkemaksun pohjana oleva kuntien palkkasumma voi pienentyä merkittävästi. Maksettavaksi jäävien eläkemenojen kattaminen edellyttäisi tällöin suuria maksunkorotuksia. Nouseva kunnallisen työn hinta mitä todennäköisimmin lisäisi entisestään halukkuutta palvelutuotannon ulkoistamiseen ja pahentaisi eläkejärjestelmän rahoitustilannetta edelleen. Jos näin käy, yksityisen sektorin työeläkkeiden rahoituspaine vastaavasti helpottuu. Eläkemenojen kokonaisrahoitustarpeeseen tällä ei ole suurta vaikutusta. Kunnallisen työeläkejärjestelmän rahoitusta on tarvittaessa uudistettava siten, että eläketurvan rahoitus tukee kunnallisen palvelutuotannon tarkoituksenmukaista järjestämistä.

3.3.5 Riskien hallinta

Suomessa vakuutuslaitoksia koskeva sääntely ja siihen liittyvä lainsäädännön valmistelu on sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä. Vakuutuslaitosten operatiivista valvontaa hoitaa vuonna 1999 toimintansa aloittanut Vakuutusvalvontavirasto. Vaikka Vakuutusvalvontavirasto on hallinnollisesti sosiaali- ja terveysministeriön alainen, se on valvontaa koskevassa päätöksenteossaan ministeriöstä riippumaton. Vakuutusvalvonnan yksi keskeisimmistä tehtävistä on vakuutettujen etujen suojeleminen. Tällöin vakavaraisuusvalvonta on korostetussa asemassa.

Suomen yksityisen sektorin lakisääteinen työeläkejärjestelmä on hajautettu yksityisiin työeläkelaitoksiin. Työnantajat, joiden velvollisuutena on järjestää työntekijöilleen lakisääteinen työeläkevakuutus, voivat valintansa mukaan järjestää työntekijöittensä lakisääteisen työeläkevakuutuksen työeläkevakuutusyhtiössä, eläkesäätiössä tai eläkekasassa.

Jotta konkurssitapauksissa voitaisiin välttää konkurssiin menneissä yksityisen sektorin eläkelaitoksissa vakuutettujen menetykset, Suomessa on toteutettu konkurssiyhteisvastuu yksityisen sektorin lakisääteisen työeläkevakuutuksen käynnistysvaiheessa 1960-luvun alussa. Sitten takuujärjestelmät luotiin 1990-luvulla koskemaan myös lakisääteistä työtapaturmavakuutusta, liikennevakuutusta ja potilasvakuutusta. Tämä merkitsee sitä, että Suomessa on lakisääteiset takuujärjestelmät kaikissa lakisääteisissä vakuutuslajeissa. Vapaaehtoisissa vakuutuslajeissa ei ole käytössä takuujärjestelmiä.

Vuoden 1997 alussa toteutetuilla lainsäädäntömuutoksilla voitiin ottaa käyttöön uusi vakavaraisuusvalvontamekanismi. Mitä suurempia riskejä eläkelaitos ottaa sijoitustoiminnassaan, sitä korkeampaa vakavaraisuutta eläkelaitokselta edellytetään. Mitä alhaisemmalle tasolle työeläkelaitoksen vakavaraisuus laskee, sitä voimakkaampia toimenpiteitä Vakuutusvalvontavirastolla on käytettävissään valvottavan vakavaraisuudessa ilmenevien ongelmien korjaamiseksi.

Yksityisen sektorin eläkelaitosten rahastojen sijoitussuunnitelmasta säädetään lain tasolla. Eläkelaitoksen hallitus laatii sijoitussuunnitelman, joka on toimitettava Vakuutusvalvontavirastolle. Eläkelaitoksen sijoitustoimintaa säätelevät vakavaraisuusvaatimusten lisäksi kateasetukset sekä sitä tarkentavat sosiaali- ja terveystieteiden ja Vakuutusvalvontaviraston määräykset.

Suomessa käytössä oleva yksityisiä työeläkelaitoksia koskeva valvontajärjestelmä on kansainvälisesti tarkasteltuna edistysellinen.

3.4 Kehittämislinjaukset

Eläkejärjestelmän kestävyysparantamiseksi on toteutettu eläkeuudistus, joka pienentää työeläkemaksujen nousupainetta. Eläkeuudistuksen seurauksena maksujen nousupaine taittuu vuoden 2030 vaiheilla, jolloin maksu vakiintuisi noin 27 prosentin tasolle.

Elinaikakertoimen tulo eläkejärjestelmään on merkittävä rahoituksen kestävyyskannalta, jolloin eliniän pitenemisestä johtuvat kustannukset kompensoidaan pienentämällä eläkettä. Työntekijä voi kuitenkin korvata eläkkeeseen tulevan pienennyksen työskentelemällä jonkin verran pitempään.

Mahdollisimman tasaisen eläkemaksukehityksen turvaamiseksi sijoitustoiminnan reaali-tuottoja pyritään parantamaan pitkällä aikavälillä. Sijoitustoiminnan tuottoja kasvattamalla eläkemaksujen korotuspainetta voidaan lievittää ja siten parantaa eläkejärjestelmän kestävyyttä. Sijoitustoimintaa ja eläkelaitosten kate- ja vakavaraisuutta koskevia säännöksiä ollaan parhaillaan kehittämässä.

Hyvä työllisyyskehitys on eläkejärjestelmän kestävyyskannalta tärkein edellytys. Rahoituksen kestävyyskannalta keskeisiä tavoitteita ovat eläkkeellesiirtymisiän myöhentäminen ja työelämän laadun parantaminen, johon pyritään muun muassa muokkaamalla työtehtäviä ja työaikoja ikääntyville paremmin sopiviksi, ikäjohtamisella sekä työterveyshuollon työoloja kehittäväällä toiminnalla.

Eläkeuudistuksen vaikutuksia seurataan aktiivisesti. Esimerkiksi eläkkeelle siirtymisiän myöhentymistä seurataan vuosittain julkaistavan eläkkeelle siirtymisiän odotteen avulla (ks. 3.3.1.).

3.4.1 Eläkeuudistus tehty

Suomessa on toteutettu merkittävä työeläkeuudistus, joka tuli voimaan vuoden 2005 alusta. Uudistusta on selostettu tarkemmin luvussa 2. Seuraavassa on lueteltu eläkeuudistuksen eläketasoa ja –menoa alentavat (-) ja lisäävät (+) tekijät:

- Siirtyminen eläkepalkan laskennassa viimeisen 10 vuoden säännön käyttämistä eläkkeiden karttumiseen vuotuisista ansioista (-)
- Palkkakerroin (+)
- Työeläkeindeksien soveltaminen kaikkiin alkaneisiin eläkkeisiin, aikaisemmin sovellettiin vain yli 65-vuotiaille (-)
- Karttumaprocentin muutokset (+)
- Karttuma-aikojen laajennukset (+)
- Palkattomat jaksot (+)
- Elinaikakerroin (-)
- Varhaiseläkkeiden väheneminen ja työssä jatkaminen (+ eläketaso, - eläkemeno).

Eläkeuudistus lisää sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta pitkällä aikavälillä. Uudistuksella kevennetään tulevien sukupolvien maksurasituksen nousua samalla kun turvataan eläkeläisten kohtuullinen kulutustaso. Elinaikakerroin vähentää eläkemaksujen nousupaineita rajoittamalla elinajan pitenemisen vaikutuksia pienentämällä vastaavasti alkavan vanhuuseläkkeen määrää. Vakuutettujen on mahdollista korvata elinaikaker-toimen eläkettä pienentävä vaikutus eläkkeen määrään työskentelemällä pitempään.

Yksityisellä sektorilla suurten ikäluokkien aiheuttaman työeläkemaksun kasvun tasoit-tamiseksi vanhuuseläkerahastointia on alettu lisätä vuodesta 2003 alkaen pyrkien mah-dollisimman tasaiseen työeläkemaksun kehitykseen. Tavoitteena on lisärahastoinnin mitoittaminen siten, että se on 7,5 prosenttia vakuutetusta palkkasummasta vuonna 2013. Tuoreiden laskelmien mukaan yksityisen sektorin työeläkerahastojen osuus työ-eläkeoikeuksien arvosta nousee nykyäännoin nykyisestä noin 27 prosentista noin 31 prosenttiin vuoteen 2029 mennessä. Valtiolla rahastojen osuuden karttuneiden työeläke-oikeuksien arvosta lasketaan nousevan nykyisestä 13 prosentista 35 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Kuntien eläkejärjestelmässä rahastot kattavat tällä hetkellä noin neljän- nksen eläkeoikeuksien arvosta. Vuonna 2020 suhde nousee reiluun kolmannekseen.

Tehdyllä uudistuksella on myös tuettu ikääntyvien työntekijöiden työssäkäynnin jatka- mista siten, että työnteon jatkaminen on eläkkeen tason kannalta pääsääntöisesti parem- pi vaihtoehto kuin varhainen eläkkeelle siirtyminen.

Eläkeuudistusten ansiosta sekä työeläkemenon että eläkemaksujen kasvun ennakoidaan jäävän selvästi pienemmäksi kuin entisen lainsäädännön mukaan olisi tapahtunut. Tästä huolimatta yksityisen sektorin eläkemaksujen lasketaan nousevan 6 prosenttiyksikköä 2030-luvulle mennessä. Ilman eläkeuudistusta maksujen nousu olisi ollut lähes kaksin- kertainen (ks. kuvio 3.12.b.). Eläkejärjestelmien rahoituksen kestävyys riippuu oleelli- sesti talouden ja työllisyyden kasvusta, työuran pituuden ja eläkkeelläoloajan suhteesta sekä työeläkevarojen sijoitustoiminnan tuotoista. Uudistuksen oletetaan nostavan työllii- syysastetta erityisesti vanhemmissa ikäluokissa eläkkeelle siirtymisen lykkäytyessä ny- kyisestä. Eläkkeelle siirtymistä pyritään siirtämään myöhemmäksi varhaiseläkejärjes- telmiä karsimalla sekä lisäämällä taloudellisia kannustimia työuran pidentämiseen. Siir-

tymääjat mahdollistavat varhaiseläkkeelle siirtymisen vielä 1940-luvulla syntyneille. Eläkeuudistukselle asetettujen tavoitteiden toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan ja niitä varten on laadittu erinäisiä indikaattoreita.

3.4.2 Työllisyyden parantaminen

Toimenpiteet työllisyyden parantamiseksi

Suomen hallitus toteuttaa poikkihallinnollista työllisyysohjelmaa, joka luo edellytyksiä työllisyyden merkittävään paranemiseen. Ohjelman päätavoitteita ovat rakenteellisen työttömyyden alentaminen ja syrjäytymisen ehkäisy, osaavan työvoiman saatavuuden varmistaminen ja varautuminen ikärakenteen muutoksesta johtuvaan työvoiman niukuuteen, työmarkkinoilla nykyistä pidempään pysyminen ja työn tuottavuuden lisääminen sekä työn organisoinnin ja mielekkyyden parantaminen.

Rakenteellisen työttömyyden alentamiseen ja työllisyysasteen nostamiseen pyritään muun muassa eriyttämällä työnvälitys ja vaikeasti työllistyvien palvelut kokoamalla vaikeimmin työllistyvien palvelut ja resurssit työvoiman palvelukeskuksiin, joita perustetaan noin 40 vuosina 2004-2006.

Pitkäaikaistyöttömyyden ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi kehitetään työvoimapolitiisia aktiiviohjelmiä. Tavoitteena on, että työvoima- ja koulutuspoliittiset ohjelmat ja toimenpiteet vastaavat nykyistä paremmin sekä työnantajien että työnhakijoiden tarpeisiin. Kaikille pitkäaikaistyöttömille laaditaan yksilöllinen aktiiviohjelma ja toteutetaan pitkäkestoiset palveluprosessit, kaikille nuorille tarjotaan koulutus-, työharjoittelu- tai työpajatoimenpiteet kolmen työttömyyskuukauden jälkeen. Työmarkkinatuen käyttöä työnhakuvalmiuksia parantavana aktiivisena tukimuotona pyritään lisäämään työmarkkinatuen vastikkeellisuutta lisäämällä ja velvoittamalla tuen saaja tietyn työttömyysajan jälkeen aktiivitoimenpiteisiin.

Hallitus on sitoutunut tulopoliittista sopimusta vuosille 2005-2007 koskevaan neuvottelutulokseen siten, että työllisyyttä, ostovoimaa ja kilpailukykyä tuetaan verotuksen alentamisen, liikenneinvestointien ja innovaatiotoiminnan tukemisen kautta. Sopimuksen mukaisesti on jo valmisteltu vuoden 2005 kuluessa voimaan tuleviksi tarkoitetut lakimuutokset, joiden tavoitteena on uudelleentyöllistymisen edistäminen irtisanomistilanteessa. Tähän muutosturvaan sisältyy esimerkiksi uuden työn etsimistä parantavia toimia kuten irtisanottavan henkilön kanssa tehtävä työllistymisohjelma ja palkallinen vapaa työn etsimistä varten, korotettu työttömyysturva ja erityisasiantuntijajoukon kouluttaminen työvoimatoimistoihin. Tämä asiantuntijajoukko olisi liikkuva ja siirrettävissä sille paikkakunnalle, jossa on irtisanomisia.

Päättyessään valtiontalouden kehyksistä vuosiksi 2006-2009 hallitus on todennut, että talouskasvun työllisyysvaikutusten ulottaminen entistä enemmän myös heikossa työmarkkina-asemassa oleviin kansalaisiin edellyttää erityistoimia työvoiman kysynnän vahvistamiseksi matalapalkkaisessa kokoaikatyössä. Tähän pyritään muun muassa työnantajamaksurasitusta keventämällä.

Työllisyyden kehitystä tuetaan myös veropolitiikalla. Vuoden 2005 alusta voimaan tullella yritys- ja pääomaverouudistuksella pyritään siihen, että Suomen yritysverotus olisi sekä verokannan tason että veropohjan laajuuden perusteella kilpailukykyinen.

Ansiotulojen veronkevennysten painopiste on työllisyysyistä ollut erityisesti pieni- ja keskituloisten ansioihin kohdistuvassa verotuksessa.

Eläkejärjestelmän kannustimet työntekoon

Suomen eläkejärjestelmä sisältää runsaasti elementtejä, joiden tarkoituksena on kannustaa mahdollisimman pitkään työuraan ja mahdollistaa joustava eläkkeelle siirtyminen. Vanhempia ikäluokkia kannustetaan jatkamaan työelämässä paremmilla eläkekarttumilla. Toisaalta elinaikakertoimen eläkkeitä pienentävä vaikutus puolestaan kannustaa jatkamaan työelämässä, jotta saisi riittävän suuren eläkkeen. Myös varhaiseläkkeiden väheneminen toimii kannustimena jatkaa työelämässä. Eläkeuudistus sisältääkin merkittäviä muutoksia varhaiseläkejärjestelmiin, joilla tähdätään edellä mainittuihin tavoitteisiin. Työelämässä jatkamisen kannustimina voidaan pitää seuraavia muutoksia:

- Vanhuuseläkkeelle voi siirtyä entistä joustavammin; henkilöllä on oikeus jatkaa työelämässä 68 ikävuoden loppuun saakka entisen 65 sijaan, mutta hän voi halutessaan jäädä ansaitsemalleen vanhuuseläkkeelle jo 63 vuoden ikäisenä. Työntekijä voi näin valita, haluaako hän jatkaa työntekoa ja kartuttaa tulevaa eläkettään vai siirtyä siihen mennessä ansaitsemalleen eläkkeelle. Eläkettä karttuu vuodessa ansioista 18–52-vuotiaana 1,5 prosenttia, 53–62-vuotiaana 1,9 prosenttia ja 63–67-vuotiaana 4,5 prosenttia.
- Eläkkeiden yhteensovitus (eli entinen 60 prosentin katto) poistuu, jolloin työnteko lisää aina eläkkeen määrää.
- Yksilöllinen varhaiseläke poistui vuonna 1944 ja sen jälkeen syntyneiltä. Jatkossa yli 60-vuotiaan työntekijän työkyvyttömyyseläkeoikeutta arvioitaessa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta.
- Varhennetulle varhaiseläkkeelle henkilö voi jäädä 62-vuotiaana, jolloin eläkkeeseen tehdään 0,6 prosentin varhennusvähennys kuukautta kohti ennen 63 vuoden ikää.
- Työttömyyseläke poistuu ja ns. lisäpäiväoikeuden alaikäraja nousee kahdella vuodella 59 vuoteen.
- Myös osa-aikaeläkkeeseen, joka mahdollistaa asteittaisen eläkkeelle siirtymisen, tehtiin muutoksia vuoden 2005 uudistuksessa; osa-aikaeläkkeen alaikäraja nousi vuoden 2005 alusta 58 ikävuoteen. Ikärajan nousu koskee vuonna 1947 ja sen jälkeen syntyneitä työntekijöitä. Myös eläkkeen karttuminen osa-aikaeläkkeen ajalta muuttui siten, että eläkekarttuma ansion alenemasta laskee 1,5 prosentista 0,75 prosenttiin.
- Elinaikakerroin tulee pienentämään alkavan eläkkeen määrää vuodesta 2010 alkaen.

Eläkeuudistuksessa on lisätty maksujen ja etuuksien yhteyttä. Tällä hetkellä edut karttuvat 18-vuotiaasta eteenpäin korkeintaan 68-vuotiaaksi saakka ja maksuja maksetaan vastaavalta ajalta. Toisaalta eläkeuudistuksella laajennettiin eläkkeen karttumista ajoilta, joilta vakuutettu tai tämän työnantaja ei maksa työeläkevakuutusmaksuja.

Työelämän kehittämiseen tähtäävät ohjelmat

Varhaiseläkelajien vähentäminen ja positiiviset kannustimet eivät kuitenkaan riitä ratkaisuksi eläkkeellesiirtymisiän nostamiseen, sillä eläkkeelle siirtyminen liittyy oleellisesti paitsi työnantajien valmiuksiin pitää ikääntyviä töissä ja työllistää ikääntyneitä,

myös työntekijöiden asenteisiin, terveyteen ja työkykyyn sekä sosiaalisen suojelun järjestelmän kehittämiseen kokonaisuudessaan.

Hallituksen asettaman tavoitteen - työurien pidentämisen 2-3 vuodella - saavuttamiseksi eri ministeriöissä, valtion ja kuntien sekä muissa laitoksissa on käynnistetty erilaisia työelämää kehittäviä projekteja ja ohjelmia. Vuonna 2003 aloitetun valtakunnallisen Veto-ohjelma on toimenpideohjelma työssä jaksamisesta ja työssäoloajan jatkamisesta. Ohjelmassa painotetaan, että huolehtimalla työntekijöiden turvallisuudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista luodaan edellytykset työn ilon säilymiselle koko työuran ajan. Veto-ohjelma jatkaa suomalaista työelämää kehittäneitä hankkeita, kuten Kansallista ikäohjelmaa (1998-2002) ja Työssä jaksamisen ohjelmaa (2000-2003). Veto-ohjelma jatkuu vuoteen 2007 asti. Ohjelman toimenpiteitä ja tuloksia arvioidaan säännöllisesti muun muassa sovittujen indikaattorien pohjalta.

Veto-ohjelman lisäksi käynnissä on muun muassa Työelämän kehittämisohjelma (2004-2009), joka tukee johdon ja henkilöstön yhteistoimintaan perustuvaa työorganisaatioiden kehittämistä ja joka tähtää työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin samanaikaiseen paranemiseen. Kesto-toimintaohjelma (2004-2007) kehittää tutkimustietoon perustuvia toimenpiteitä ja joilla edistetään työ- ja toimintakykyä, lisätään työelämän vetovoimaa ja ehkäistään syrjäytymistä. Aikuisten koulutustason kohottamisohjelma Nosteen (2003-2007) tavoitteena on parantaa työelämässä pysymistä sekä vaikuttaa työllisyysasteeseen.

3.4.3 Lisäeläkkeet (2. ja 3. pilari)

IORP-direktiivin edellyttämät muutokset eläkesäätiöitä ja – kassoja koskevaan lainsäädäntöön ovat valmisteilla. Lainsäädäntöä on tarkoitus kehittää siten, että sen myötä tulisi mahdolliseksi perustaa uusia vapaaehtoista lisäeläketurvaa tarjoavia eläkerahastoja sekä henkivakuutusyhtiöille mahdolliseksi harjoittaa lisäeläketoimintaa direktiivin nojalla.

Vakuutusopimuslakia ollaan parhaillaan uudistamassa. Uudistuksen yhteydessä muun muassa parannetaan kuluttajansuojaa 3. pilarin eläketurvan osalta.

4 Eläkejärjestelmien uudistaminen vastaamaan talouden, yhteiskunnan ja yksilöiden muuttuviin tarpeisiin

Tavoite 9: On varmistettava, että eläkejärjestelmät sopivat yhteen työmarkkinoiden joustavuuden ja työpaikkojen turvattavuuden vaatimusten kanssa. On varmistettava – vaikuttamatta jäsenvaltioiden verojärjestelmien johdonmukaisuuteen – ettei liikkuminen työmarkkinoilla jäsenvaltioiden sisällä ja jäsenvaltioiden välillä eivätkä epätavalliset työnteon muodot johda perusteettomiin eläkeoikeuksien menetyksiin. Lisäksi on varmistettava, etteivät eläkejärjestelmät syrji itsensä työllistämistä.

Tavoite 10: On käytävä läpi eläkejärjestelmät, jotta voidaan varmistaa naisten ja miesten yhdenvertainen kohtelu ottaen huomioon EU-lainsäädännön velvoitteet.

Tavoite 11: On tehtävä eläkejärjestelmistä avoimempia ja muuttuviin olosuhteisiin mukautuvia, jotta kansalaiset säilyttävät luottamuksensa niihin. On tarjottava luotettavaa ja helppotajuista tietoa eläkejärjestelmien pitkän aikavälin näkymistä, etenkin etuuksien ja maksujen suuruuden todennäköisestä kehityksestä. On pyrittävä mahdollisimman laajaan konsensukseen eläkepolitiikasta ja eläkeuudistuksista. On parannettava eläkeuudistusten ja -politiikan tehokkaan seurannan pohjana olevia menetelmiä.

4.1 Eläkejärjestelmien yhteensopivuus työmarkkinoiden joustavuuden kanssa (tavoite 9)

4.1.1 Nykytilanne

Lakisääteisessä työeläkejärjestelmässä pääsääntöisesti henkilön kaikki palkat ja yrittäjätyötulot kartuttavat eläkettä. Myös tietyiltä työelämään rinnastettavilta palkattomilta jaksoilta (kuten lastenhoitoaika) karttuu eläkettä. Maantieteellinen tai sektorillinen liikkuminen ei pääsääntöisesti johda yksittäisten henkilöiden eläkeoikeuksien menettämiseen. Työnantajilla on velvollisuus järjestää lakisääteinen työeläketurva kaikille palveluksessaan oleville henkilöille työsuhteen ajallisesta kestosta riippumatta. Myös lyhytaikaiset tai muutoin epäsäännölliset työsuhteet kuuluvat eläketurvan piiriin.

Eläkeuudistuksen tultua voimaan vuoden 2005 alusta eläke karttuu vuotuisten ansioiden perusteella. Aikaisemmin eläke määräytyi erikseen jokaisesta työsuhteesta kymmenen viimeisen vuoden palkkojen perusteella. Tällöin pitkiä työuria tehneet henkilöt, joiden palkkakehitys oli nouseva, saivat suuremman eläkkeen kuin samaa palkkaa saaneet henkilöt, joiden työura oli katkonainen. Nyt siis työsuhteiden kestolla ei ole merkitystä eläke-etuuteen, ainoastaan vuotuisilla ansioilla on merkitystä.

Yrittäjiä koskee Suomessa omat eläkelait. Itsenäisten liikkeen- ja ammatinharjoittajien on vakuutettava ansiotoimintansa yrittäjien eläkelain mukaisesti ja maanviljelijöiden, kalastajien ja poronhoitajien maatalousyrittäjien eläkelain mukaan. Yrittäjälle karttuu eläkettä vuotuisten maksettujen vakuutusmaksujen perusteella, jotka puolestaan määräy-

tyvät työtulon perusteella. Jos yrittäjä on laiminlyönyt maksujen maksamisen ja maksut ovat vanhentuneet, hänen eläkkeensä pienenee samassa suhteessa kuin maksuja on maksumatta. Yrittäjien eläketurvan parantamiseksi yrittäjien eläketurvan rahoitukseen on lisätty joustoa vuoden 2005 alusta. Yrittäjillä on nyt mahdollisuus joustaviin vakuutusmaksuihin. Yrittäjä voi kohentaa eläketurvaansa maksamalla hyvinä vuosina lisää vakuutusmaksua ilman, että työtulo nousisi pysyvästi. Huonojen aikojen koittaessa maksua voi vastaavasti pienentää. Vastaavaa joustoa ei ole maatalousyrittäjillä.

Vuoden 2005 alusta EU- ja ETA-maista sekä Sveitsistä Suomeen työhön tulevien oikeudet asumisperusteiseen sosiaaliturvaan, kuten kansaneläkkeeseen, määräytyvät työskentelyn tai yritystoiminnan keston perusteella. Oikeus tähän asumisperusteiseen sosiaaliturvaan syntyy työskentelyn tai yritystoiminnan aloittamisesta lukien, jos työskentely tai yritystoiminta Suomessa kestää vähintään neljä kuukautta. Jos henkilö pääsee turvan piiriin, eläkkeeseen oikeuttavaksi ajaksi luetaan kuitenkin koko työskentelyaika. Aikaisemmin turvan piiriin pääsi heti ilman odotusaikaa.

Euroopan talousalueelle liikkuvien henkilöiden eläkkeet karttuvat Euroopan yhteisöjen siirtotyöläisten sosiaaliturvan koordinoitiasetuksen mukaisesti sen maan lainsäädännön mukaan, jossa henkilö työskentelee. Nykyään Suomessa karttuneet työeläkkeet voidaan maksaa mihin tahansa maahan. Myös lisäeläkkeet maksetaan Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon. Lisäetuudet voidaan maksaa Euroopan talousalueen ulkopuolisiin maihin, elleivät laitoksen säännöt estä sitä.

4.1.2 Haasteet

Eläkeoikeuksien säilyminen on turvattu Suomessa asianmukaisesti, eikä se aseteta erityisiä haasteita järjestelmän kehittämisen kannalta. Myöskään itsensä työllistävien eläketurva ei aseta haasteita Suomelle. Haasteena on kehittää eläkejärjestelmää siten, että se seuraa tulevaisuudessakin työmarkkinoiden muutoksia ja työelämän monimuotoistumista.

Apurahansaajien eläketurvan kehittämistä ollaan selvittämässä, sillä apurahansaajat eivät tällä hetkellä pääsääntöisesti kuulu lakisääteisen työeläketurvan piiriin.

4.2 Sukupuolten välinen tasa-arvo (tavoite 10)

4.2.1 Nykytilanne

Suomen kattava ja lakisääteinen eläkejärjestelmä takaa naisten ja miesten yhdenvertaisen kohtelun. Työeläkejärjestelmän etuudet, eläkemaksut ja eläkeoikeudet ovat yksilöllisiä ja eläkkeensaajan sukupuolesta riippumattomia. Kansaneläkejärjestelmällä on keskeinen asema sen tarjotessa työelämän ulkopuolelle jääneille oikeuden omaan ja riippumattomaan vähimmäiseläketurvaan. Työeläkevähenteisenä se myös tasoittaa naisten ja miesten eläketuloeroja.

Vanhuuseläkeläisten keskimääräinen omaan työuraan perustuva eläke (lakisääteinen työ- ja kansaneläke), jossa ei ole mukana puolison jälkeen maksettavaa perhe-eläkettä, oli miehillä noin 1 338 euroa kuukaudessa ja naisilla noin 840 euroa kuukaudessa vuonna 2003. Vanhuuseläkeläisten keskimääräinen lakisääteinen kokonaisu-eläke (sisältäen perhe-eläkkeet) oli miehillä noin 1 348 euroa ja naisilla noin 997 euroa kuukaudessa.

Vuonna 2003 vanhuuseläkkeelle siirtyneiden miesten keskimääräinen omaan työuraan perustuva lakisääteinen eläke (työ- ja kansaneläke) oli noin 1 652 euroa kuukaudessa ja naisilla noin 1 070 euroa kuukaudessa.

Miesten ja naisten eläke-erot ovat edelleen suuret sekä omasta ansiotyöstä karttuneessa eläkkeessä että kokonaiseläke huomioon ottaen. Syynä miesten ja naisten vanhuuseläkkeiden väliseen eroon on mm. naisten alhaisempi palkkataso ja miesten pidemmät työurat. Naisten työurat ovat keskimäärin 1-2 vuotta lyhyempiä kuin miesten. Naisten palkat ovat noin 80 prosenttia miesten palkoista. Pääsääntöisesti naisten matalampi palkkataso johtuu siitä, että naiset ovat matalammin palkatuissa töissä kuin miehet. Naisten palkkatyöuraan tulee usein enemmän taukoja kuin miesten, esimerkiksi lastenhoitoajoista johtuen. Lisäksi naiset tekevät miehiä yleisemmin pätkä- sekä vuokratyötä ja erityisesti julkisella sektorilla määräaikaisia työsuhteita.

Työeläkelakien palkattomia aikoja koskevat uudet säännökset edistävät työntekijöiden tasa-arvoa. Vuodesta 2005 alkaen eläkettä kertyy palkattomilta jaksoilta samojen sääntöjen mukaan sekä pysyvässä työsuhteessa oleville että määräaikaisia töitä tekeville. Kun naiset ovat miehiä useammin määräaikaisissa työsuhteissa, uudistus lisää sukupuolten tasa-arvoa eläketurvassa. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että eri aloilla toimivat naiset tulevat yhdenvertaiseen asemaan äitiysvapaan ajalta karttuvan eläkeoikeuden suhteen. Myös miehillä on oikeus lastenhoitovapaisiin, ja siten näiltä palkattomilta jaksoilta karttuviin eläkkeisiin.

Varusmies- ja siviilipalvelusta suorittavat henkilöt kuuluvat kansaneläkejärjestelmän piiriin. Edellä mainitut palvelusajat eivät kartuta työeläkettä.

Hallitus on sitoutunut sukupuolivaikutusten arviointiin lainsäädännön ja budjetin valmisteluissa. Sitoutuminen sukupuolivaikutusten arviointiin edistää naisten ja miesten tasa-arvoa koko yhteiskunnassa, kun tasa-arvo on lähtökohtana lakien ja muiden toimenpiteiden valmistelussa ja niiden tasa-arvoon liittyvät vaikutukset otetaan huomioon. Eläkelainsäädännön osalta sukupuolivaikutusten arviointi liittyi ensimmäisen kerran lakiesitykseen yksityisalojen työeläkelakien uudistuksessa. Tämän arvioinnin mukaan uudistuksella turvataan tasa-arvovaikutuksiltaan toimiva järjestelmä. Lainvalmistelua varten tuotetut selvitykset ja laskelmat osoittivat, että uusi työuramalli ei synnytä epätasa-arvoa sukupuolten välille. Siinä ei myöskään ole sellaisia yksittäisiä piirteitä, jotka olisivat pulmallisia sukupuolten tasa-arvon kannalta. Kun otetaan huomioon palkattomia aikoja koskevat uudistukset ja kansaneläkelain muutosten vaikutukset sukupuolten eläketurvaan, uudistus pitkällä aikavälillä tasoittaa naisten ja miesten välistä eläke-eroa.

Ikääntyneiden naisten köyhyysriski on selvästi suurempi kuin miehillä. Tämä on seurausta siitä, että suuremmalla osalla eläkkeellä olevista naisista kuin miehistä kansaneläke muodostaa kokonaiseläketurvasta merkittävämmän osan. Osa jo eläkkeellä olevista naisista ei ole ollut lainkaan ansiotyössä, josta olisi karttunut työeläkettä. Mitä nuoremmista sukupolvista on kysymys, sitä harvempi nainen elää täyden kansaneläkkeen varassa.

Suomen eläkejärjestelmässä ei suoriteta eläkeoikeuksien jakoa avioeron yhteydessä.

4.2.2 Haasteet

Suomen eläkejärjestelmä on tasa-arvoinen. Haasteena on kuitenkin säilyttää naisten korkea työllisyysaste, supistaa palkkaeroja ja turvata riittävä eläketaso. Haasteena on lisäksi edistää perhevapaiden tasaisempaa jakautumista miesten ja naisten välillä.

Erityisesti vanhemman ikäluokan naiset saattavat olla köyhtymisvaarassa, mikäli he eivät ole kartuttaneet työeläkettä ja avioeron tai perheenhuoltajan kuoleman yhteydessä joutuvat täyden kansaneläkkeen varaan. Suomessa naisten työllisyysaste on kuitenkin kansainvälisesti verrattuna korkea ja nuoremmista ikäluokista yhä useampi kartuttaa työeläkettä, mikä vähentää naisten köyhyysriskiä.

4.2.3 Kehittämislinjaukset

Sukupuolten välistä tasa-arvoa pyritään edelleen edistämään. Hallitus on laatinut kansallisen toimintaohjelman tasa-arvon toteuttamiseksi. Ohjelmakohtien toteutus ajoittuu pääosin vuosille 2004–2007. Ohjelman vaikuttavuutta arvioidaan hallituskauden lopulla. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004–2007 käynnistää ja kokoaa yhteen toimenpiteitä, joilla hallitus edistää naisten ja miesten tasa-arvoa. Tasa-arvo-ohjelma on laaja kokonaisuus: se sisältää 98 toimenpidettä, jotka liittyvät sekä naisten että miesten aseman parantamiseen. Tavoitteena on mm. naisten ja miesten välisten perusteettomien palkkaerojen poistaminen yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa laadittavalla samapalkkaisuusohjelmalla.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama kolmikantainen työryhmä sai toukokuussa 2005 valmiiksi ehdotuksensa hallitukselle ohjelmaksi naisten ja miesten välisten palkkaerojen kaventamisesta. Työryhmä katsoo, että naisten ja miesten tasa-arvoinen palkkaus on oikeudenmukaisen, laadukkaan ja tuottavan työelämän keskeisimpiä perusedellytyksiä. Työryhmän ehdotusten tavoitteena on, että naisten ja miesten välinen säännöllisen työajan palkkaero kaventuisi nykyisestä noin 20 prosentista vähintään viidellä prosenttiyksiköllä vuoteen 2015 mennessä.

Osana tasa-arvo-ohjelmaa 1. kesäkuuta 2005 astui voimaan naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettua lakia koskeva merkittävä muutos. Yksi tärkeimpiä muutoksia nykylakiin verrattuna on tasa-arvosuunnittelun täsmentäminen.

Vähintään 30 työntekijän työpaikoilla on vastedes laadittava sellainen tasa-arvosuunnitelma, joka kattaa selvityksen työpaikan tasa-arvotilanteesta, erittelyn naisten ja miesten sijoittumisesta eri tehtäviin, naisten ja miesten palkkojen kartoituksen sekä suunnitelmat siitä, miten tasa-arvosuunnitelmassa esiin tulleet epäkohtiin puututaan.

4.3 Eläkejärjestelmien läpinäkyvyys, sopeutumiskyky ja eläkeuudistusten toimintapolitiikka (tavoite 11)

Koska Suomessa työeläketurva perustuu työntekoon ja palkkaan, työeläkkeitä koskevat asiat valmistellaan yhteistyössä keskeisten työmarkkinajärjestöjen kanssa. Yksityisalojen työeläkejärjestelmää koskevat ratkaisut on tehty jo sen syntyvaiheista lähtien työmarkkinakeskusjärjestöjen ja hallituksen välisissä neuvotteluissa. Eduskunta hyväksyy eläkelait hallituksen esityksestä. Selvitysten mukaan syntyneet sopimukset ovat saavuttaneet laajan yhteiskunnallisen konsensuksen. Viime vuosina toteutetut yksityisen työeläkejärjestelmän kehittämiskäytännöt on tehty soveltuvin osin myös julkisella sektorilla.

Eläkepoliittisten uudistusten sopiminen kolmikantaisesti työmarkkinajärjestöjen ja valtionvallan yhteistoimin luo vakautta ja ennustettavuutta järjestelmän toiminnalle.

Suomen eläkejärjestelmää on sopeutettu muuttuviin olosuhteisiin. Pitkänajan haasteisiin ja 1990-luvun laman asettamiin äkillisiinkin vaateisiin on pystytty vastaamaan nopeasti ja monipuolisesti. Muutokset ovat koskeneet sekä kansaneläke- että työeläkejärjestelmää samoin kuin nykyisiä ja tulevia eläkeläisiä. Vuoden 2005 eläkeuudistuksessa eläkejärjestelmän sopeutumiskykyä ja kestävyyttä on pyritty kehittämään siten, että se tulevaisuudessa vastaa entistä paremmin odotettavissa oleviin toimintaympäristön muutoksiin, kuten elinajan pitenemiseen. Eläkejärjestelmän kestävyyttä ja eläkkeiden riittävyyttä seurataan sekä toistuvilla että erikseen tehtävillä selvityksillä. Hallitusohjelman mukaisesti eläkeuudistukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisen ja vaikuttavuuden seuraamista varten on laadittu tarvittavia indikaattoreita.

Vakuutustietojen läpinäkyvyys vakuutetuille

Vakuutettujen palveluja on viime aikoina kehitetty. Vakuutettu voi selvittää työeläkeasioitaan myös internetin välityksellä. Joulukuussa 2002 otettiin käyttöön koko työeläkealan yhteinen internet-palvelu kaikille eläkevakuutetuille. Internet-palvelu jakautuu avoimiin ja tunnistusta vaativiin palveluihin. Avoimissa palveluissa kerrotaan työeläkejärjestelmän perusteista ja etuuksista. Sivuilla on mm. eläkehakemuslomake ja eläkkeen esimerkkilaskuri. Lisäksi sivuilla on ajankohtaista tietoa eläkkeistä. Tunnistusta vaativat palvelut sisältävät luettelon kunkin kysyjän henkilökohtaisista työ- ja virkasuhteista sekä yrittäjäjaksoista. Sivujen kautta voi myös tilata eläkearvion tai täyttää eläkehakemuksen.

Vuoden 2004 alussa tuli voimaan muutos, jonka mukaan asiakas saa yhdellä päätöksellä kaikki työeläkkeensä sekä yksityisen että julkisen sektorin töistään. Aiemmin sekä julkinen että yksityinen sektori ovat myöntäneet ja maksaneet erikseen omat eläkkeensä. Uudistus yksinkertaistaa useamman eri työeläkejärjestelmän piirissä työskennelleen eläkkeen hakijan eläkehakemuksen käsittelyä. Tämä niin sanottu viimeisen laitoksen periaate (VILMA) tuli koskemaan nyt myös kuntien, valtion, kirkon tai Kansaneläkelaitoksen työntekijöinä toimineiden eläkkeitä. Aiemmin tämä periaate on ollut voimassa vain yksityisen sektorin työntekijöille ja yrittäjille.

Jo aiemmin on riittänyt yhden eläkehakemuksen täyttäminen. Käytännössä uudistus tarkoittaa sitä, että eläkkeenhakija asioi vain yhden eläkelaitoksen kanssa. Eläkkeen maksaa se laitos, jonka vakuutettuna asiakas on viimeisenä ollut. Eläkelaitokset tasaavat eläkkeistä aiheutuvat kustannukset keskenään. Jos työeläke on pieni, Kela maksaa lisäksi kansaneläkettä. Kansaneläkkeestä asiakas saa edelleen aina erillisen päätöksen.

Lisäksi kansalaisilla on entiseen tapaan oikeus saada tieto kertyneestä työeläkkeestä. Valtion palveluksessa olevia lukuun ottamatta työntekijä saa maksutta työeläkeotteen, jossa on ansiotyöluettelo ja eläkearvio. Yksityisen työnantajan palveluksessa olevat tai olleet saavat otteen kotiinsa noin vuoden kuluttua jokaisen työsuhteen päättymisen jälkeen. Kunnallisen työnantajan palveluksessa olevat tai olleet saavat otteen ainakin kerran. Tämän lisäksi eläkelaitokset lähettävät vakuutetuilleen otteen noin viiden vuoden välein 35 ikävuoden täyttämisen jälkeen. Työeläkeotteen voi myös halutessaan tilata erikseen esim. puhelimitse ja nykyisin myös internetin välityksellä. Lisäksi järjestetään palvelupäiviä, maakuntapäiviä ja eläkejärjestelmät ovat näkyvästi esillä erilaisilla mes-

suilla. Näiden lisäksi vakuutettuja palvelevat mm. kansaneläkelaitoksen toimistot ja eläkeyhtiöt. Vuoden 2005 eläkeuudistuksesta johtuen tiedottamista on entisestään lisätty.

Suomessa vakuutetuilla on mahdollisuus saada kattavasti eläketietoa kertyneistä yksityisen sektorin työskentelystä. Eläkeuudistuksen tultua voimaan ja eläkkeiden alkaessa karttua vuotuisista ansioista vakuutetut tulevat saamaan vuosittain (vuodesta 2008 alkaen) otteen karttuneesta turvastaan ja arvion eläkkeen määrästä. Tämä osaltaan lisää vakuutettujen tietoisuutta oman turvansa tasosta. Eläkeuudistuksen myötä korostetaan myös eläkkeensaajan omaa velvollisuutta tarkistaa häntä koskevien palkkatietojen oikeellisuus.

Lisäeläkedirektiivi korostaa eläkejärjestelyn piiriin kuuluville henkilöille annettavan, eläkejärjestelyä koskevan tiedon tärkeyttä ja direktiivi sisältää lukuisia tiedonantoa koskevia kohtia. Lisäeläkerahastodirektiivin implementoiminen parantaa näin ollen vapaaehtoiisiin järjestelyihin kuuluvien etuudensaajien tiedonsaantia.

Lisäksi voidaan todeta, että suurelle yleisölle suunnatusta runsaasta tiedotuksesta huolimatta haasteena on edelleen lisätä eläkevakuutettujen tietoisuutta eläkejärjestelmästä.

Kansalaisten luottamus eläkejärjestelmää kohtaan

Kansalaisten mielipiteitä ja luottamusta eläkejärjestelmiä kohtaan selvitetään muun muassa kolmen vuoden välein järjestettävillä haastattelututkimuksilla. Viimeisin työeläkeasenteita mittaava haastattelututkimus on tehty lokakuussa 2004. Tulokset ovat jonkin verran muuttuneet vuodesta 2001. Tulokset osoittavat, että yhä useampi haluaa jatkaa työssä nykyistä pidempään. Mielipide sopivasta eläkkeelle siirtymisiästä on kolmessa vuodessa noussut 61 vuodesta 62 vuoteen. Kun nyt eläkkeelle jäädään keskimäärin 59-vuotiaana, ovat suomalaisten työeläkeasenteet asettumassa aiempaa paremmin linjaan vuoden 2005 alusta voimaan tulevan työeläkeuudistuksen työssä jatkamiseen kannustavien tavoitteiden kanssa.

Puolet väestöstä (49 prosenttia) uskoo, että rahat riittävät eläkkeiden maksamiseen, vaikka eläke-etuudet säilyvät ennallaan. Käsitykset rahojen riittävydestä olivat jonkin verran suuremmat vuoden 2001 tutkimuksessa (57 prosenttia). Usko nykyisten eläke-etuuksien riittävyteen tulevaisuudessa on samaa tasoa kuin 2001 (55 prosenttia). Eläkeaikaisen toimeentulonsa arvioi hyväksi liki 70 prosenttia vastaajista, ja osuus on säilynyt likimäärin samana viimeisen kymmenen vuoden ajan.

Eläke-etuuksien heikentymiseen uskoo entistä useampi, mutta kuitenkin selvästi pienempi osa kansasta kuin vuosien 1992 ja 1998 välillä. (Ks. taulukko 4.1.) Enemmistö (56 prosenttia) uskoo, että lähimmän kymmenen vuoden aikana tehdään uusi työeläkeuudistus.

Eläkkeen määrään kohdistuvat toiveet heijastavat lisäeläketurvan tarvetta. Kyselytutkimusten (TELA ja SVK/ 2004) mukaan kansalaiset haluaisivat eläkkeensä olevan 67 - 72 prosenttia viimeisen työskentelyvuoden palkasta. Eläkkeet ovat yleensä tätä alhaisempia. Myös varautuminen katkonaisiin työuriin ja työurien monimuotoistumiseen saattaa lisätä vapaaehtoisen eläketurvan tarvetta. Toisaalta lakisääteisessä eläkejärjestelmässä

on luovuttu eläkkeen ylärajasta (60 prosenttia eläkepalkasta), jolloin työskentelemällä pitempään eläkettä voi kasvattaa ja lisäturvan tarve vähenee.

4.4 Muut uudistussuunnitelmat

Eläkejärjestelmän selkeyttämisen kannalta on syntynyt tarve työeläkelakien yhdistämiseksi ja työeläkelainsäädännön yksinkertaistamiseksi. Työeläketurva perustuu moneen eri lakiin ja eläkelainsäädäntöön tehdyt muutokset toimintaympäristön muuttuessa ovat johtaneet työeläkelakien monimutkaistumiseen.

Yksityisen sektorin palkansaajien eläkelait yhdistetään vuoden 2007 alusta työntekijän eläkeläiksi (TyEL). Kun TyEL tulee voimaan, työnantaja voi hoitaa kaikkien työntekijöidensä eläkevakuutuksen yhdellä järjestelyllä. Uuden työeläkelain ulkopuolelle jäävät yrittäjien eläkelaki, maatalousyrittäjien eläkelaki ja merimieseläkelaki, mutta niidenkin selkeyttäminen on suunnitelmissa. Uusia eläkepoliittisia linjauksia ei tässä yhteydessä tavoitella, vaan tavoitteena on lain selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen.

5 Johtopäätelmät

Eläkkeiden riittävyys

Työeläkkeelle siirtyvät eivät ole erityisessä köyhtymisvaarassa. Eläkeläisistä täyden kansaneläkkeen varassa elävien köyhyysriski on muita suurempi. Tämä koskettaa erityisesti ikääntyneitä naisia. Kuva eläkeläisten toimeentulosta on erityisen herkkä valitulle köyhyysriskirajalle. Pelkällä suhteellisella tulomittarilla mitattuna kuva köyhyysriskistä saattaa kuitenkin olla yksipuolinen, sillä huomioon on otettava myös muu yksilön saama sosiaaliturva, kuten sosiaali- ja terveystalvelut. Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida, että vanhuusväestön taloudellinen toimeentulo ei poikkea oleellisesti muusta väestöstä. Hallituksen asettamien työllisyystavoitteiden saavuttaminen on tärkeässä asemassa niin eläkkeiden riittävyyden kuin rahoituksen kestävyyskannalta. Myös vuonna 2005 voimaan tullut eläkeuudistus edesauttaa yksilön mahdollisuuksia hankkia riittävä eläketurva siten, että työssäkäymistä on mahdollista jatkaa entistä pidempään ja että eläkekarttuma suurenee ikävuosille 63-68.

Rahoituksen kestävyys

Väestön ikääntyminen aiheuttaa haasteita, koska väestön ikärakenteen muutos on Suomessa seuraavien 20 vuoden aikana kaikkein nopein EU-alueella. Lakisääteisessä työeläkejärjestelmässä väestön ikääntymiseen on varauduttu alusta asti osittaisella rahoitustoinnilla. Väestön ikääntymisen aiheuttamiin haasteisiin on vastattu eläkeuudistuksella. Uudistuksen myötä käyttöön otettu elinaikakerroin sopeuttaa eläkkeet automaattisesti elinajan kasvuun ja siirtää elinajan odotteen muutosriskiä maksuista etuuksiin. Elinaikakerroin vaikuttaa eläkkeisiin vuodesta 2010 lähtien. Eläkeuudistuksen muut myönteiset kannustin- ja kestävyysvaikutukset alkavat näkyä jo tätä ennen.

Työurien pidentäminen ja työllisyysasteen nostaminen ovat ratkaisevassa asemassa eläkejärjestelmien rahoituksen kestävyyskannalta. Paranevalla työllisyysasteella on heti eläkemenoja ja -maksuja alentava vaikutus. Eläkeuudistuksella on lisätty kannustimia ennenaikaisen eläkkeelle siirtymisen vähentämiseksi. Lisäksi on ryhdytty entistä kattavampiin toimenpiteisiin henkilöiden työkyvyn ylläpitämiseksi. Vaikka Suomen ikään-

tyneiden työllisyysasteen parantuminen on ollut 2000-luvulla EU:n parhaimpien joukossa, on työllisyysasteiden nostaminen ja työllisyystavoitteiden saavuttaminen tullut entistä haastavammaksi (muun muassa globalisaation seurauksena).

Eläkeuudistuksella on voitu lieventää maksunkorotuspaineita. Yksityisellä sektorilla maksujen arvioitu nousupaine on uudistuksen jälkeen 6 prosenttiyksikköä. Laskelmien mukaan maksujen nousupaine taittuu vuoden 2030 vaiheilla, jolloin maksu vakiintuisi noin 27 prosentin tasolle.

Suomen eläkejärjestelmä on osittain rahastoiva. Rahastointiasteen on laskettu kasvavan tulevaisuudessa. Tämä ylläpitää kansantalouden säästämistä ja talouden kasvua väestön ikääntyessä.

Eläkevarojen sijoitustoiminnan tuotoilla voidaan vähentää työeläkemaksun nostopaineita ja tukea siten eläkejärjestelmän kestäkykyä. Sijoitustoiminnan sääntelyä ollaan kehittämässä. Uudistustyössä selvitetään työeläkelaitosten mahdollisuutta sijoittaa varojaan entistä enemmän osakkeisiin. Samalla selvitetään onko työeläkevaroilla mahdollista tukea suomalaista omistusta ja työllisyyttä.

Eläkejärjestelmien uudistaminen

Suomen eläkejärjestelmä vastaa hyvin haasteeseen, joka koskee eläkkeiden tarjoamista epätyypillisille (osa-aikaisille ja tilapäisille työntekijöille sekä itsenäisille ammatinharjoittajille) ja liikkuville työntekijöille.

Lähtökohtaisesti Suomen eläkejärjestelmä takaa naisten ja miesten yhdenvertaisen kohtelun. Sukupuolten välistä tasa-arvoa pyritään kuitenkin edelleen kehittämään työelämään kohdistuvilla toimenpiteillä.

Eläkeuudistuksen myötä on kehitetty indikaattoreita, joilla seurataan sitä miten hyvin uudistusten tavoitteet toteutuvat.

LIITE 1 (Tilastoja ja taulukoita)**1. Johdanto****Taulukko 1.1.** Suomen väestö iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2004 ja ennuste vuodelle 2050 (Lähde: Tilastokeskus)

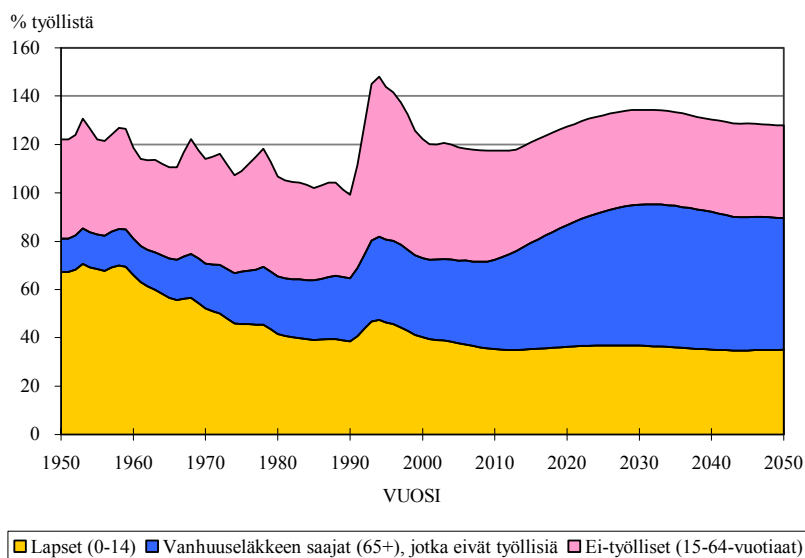
	2004			2010			2020		
	Miehet	Naiset	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä
0-14	466695	447537	914232	445374	426153	871527	447699	428623	876322
15-24	332846	318160	651006	333203	319772	652975	302523	289367	591890
25-44	700123	673402	1373525	676321	648995	1325316	681095	652697	1333792
45-59	598595	594147	1192742	567919	565565	1133484	511520	505129	1016649
60-64	132864	140382	273246	198080	204440	402520	175734	180934	356668
65-74	203992	246665	450657	236166	270545	506711	342044	375889	717933
75+	126089	252088	378177	149697	267426	417123	205016	313296	518312
Yhteensä	2561204	2672381	5233585	2606760	2702896	5309656	2665631	2745935	5411566

	2030			2040			2050		
	Miehet	Naiset	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä	Miehet	Naiset	Yhteensä
0-14	436796	417994	854790	417212	399180	816392	410870	393118	803988
15-24	304340	291197	595537	301017	287863	588880	285916	273317	559233
25-44	649257	621441	1270698	623302	595105	1218407	621803	592792	1214595
45-59	491681	479615	971296	504748	490278	995026	479662	463775	943437
60-64	164029	166096	330125	160829	159560	320389	161392	157891	319283
65-74	324593	347658	672251	294855	306589	601444	310940	315397	626337
75+	311661	436483	748144	348643	477708	826351	345942	456470	802412
Yhteensä	2682357	2760484	5442841	2650606	2716283	5366889	2616525	2652760	5269285

Taulukko 1.2. Jäljellä oleva keskimääräinen elinaika (Lähde: Tilastokeskus)
life expectancy at birth and at ages 60 and 65, by gender (current and projected for 2010, 2030, 2050)

Vuosi	0-vuotiaat		60-vuotiaat		65-vuotiaat	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
2004	75,31	81,91	19,84	24,27	16,01	19,89
2005	75,54	82,06	20,00	24,40	16,14	20,01
2010	76,64	82,78	20,78	25,02	16,81	20,58
2020	78,68	84,09	22,23	26,16	18,05	21,63
2030	80,49	85,26	23,52	27,17	19,17	22,58
2040	82,09	86,30	24,67	28,07	20,18	23,41
2050	83,49	87,22	25,69	28,87	21,08	24,15

Kuvio 1.1. Elatussuhteen kehitys vuosina 1950 – 2003 ja projektio vuoteen 2050 (Lähde: STM)

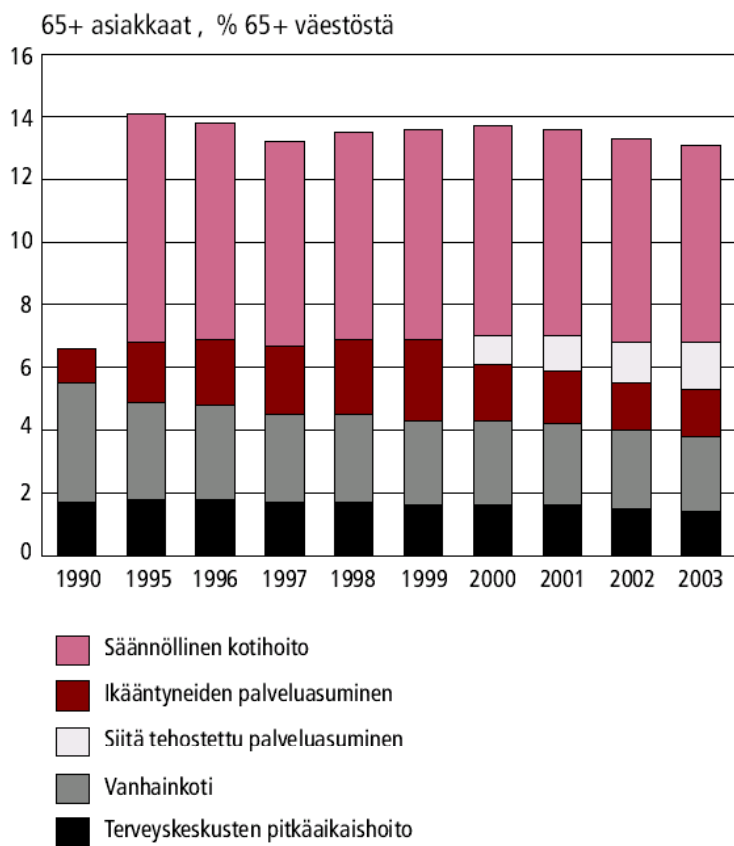
Taulukko 1.3. Peittävyys ikääntyneiden palveluissa iän ja sukupuolen mukaan 2003 (% ikäryhmästä, 65 +) (Lähde: STAKES)

	Tehostettu palveluasuminen <i>Service housing with 24-hour assistance</i>	Vanhainkodit <i>Residential homes</i>	Terveyskeskuksen pitkäaikaishoito <i>Health centres, long-term inpatients</i>	Kaikki yhteensä <i>Total</i>
Miehet	0,9	1,5	0,9	3,3
Naiset	1,9	3,0	1,7	6,6
Kaikki	1,5	2,4	1,4	5,3

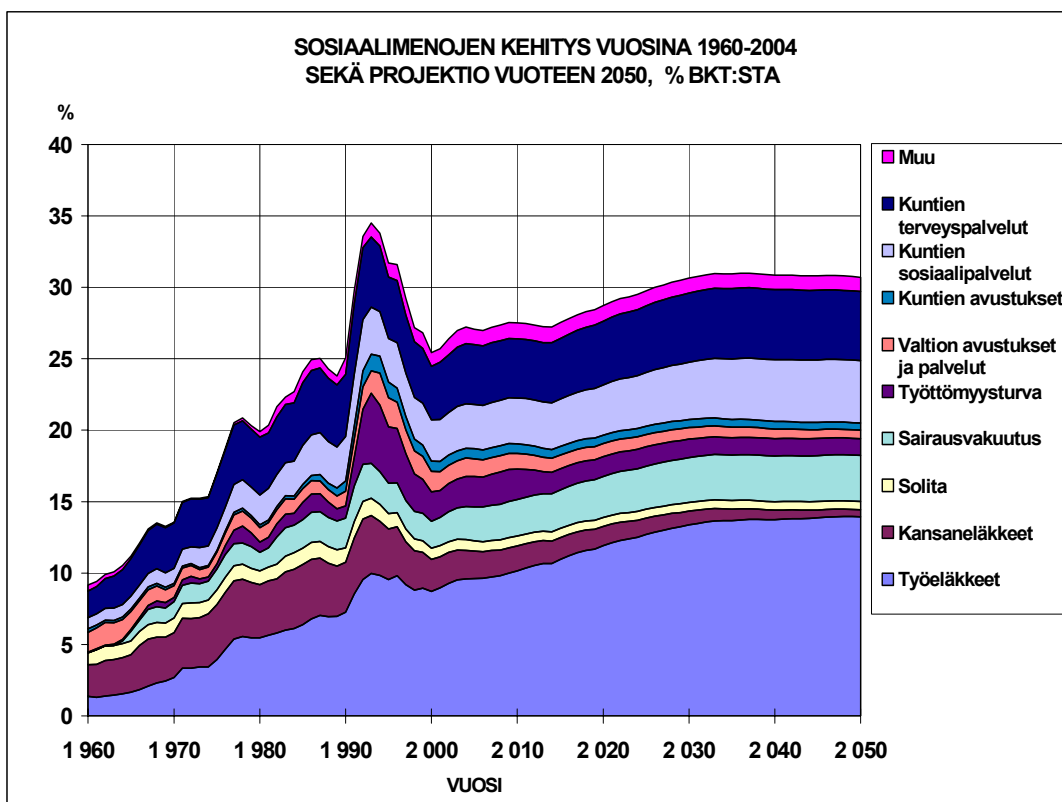
Pitkäaikaisasiakkaisiksi on laskettu ne, joilla on pitkäaikaishoidon päätös tai jotka ovat olleet hoidossa yli 90 vuorokautta.

Kuvio 1.2. (Lähteet: STAKES, STM)

Ikääntyneiden palvelujen peittävyys 1990, 1995–2003

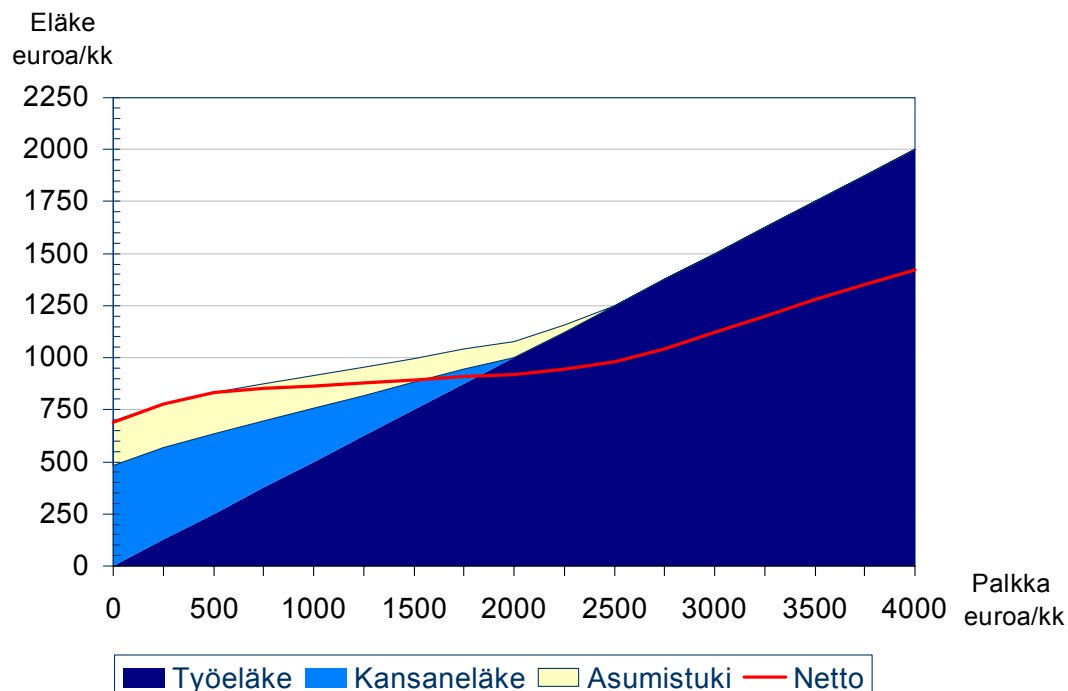

Kuvio 1.3. (Lähde: STM)

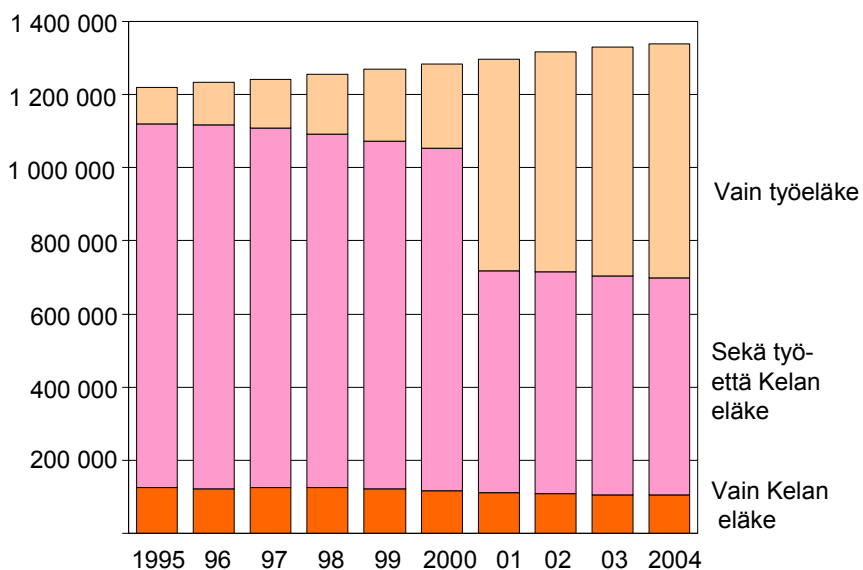
2. Eläkkeiden riittävyys – sosiaalisten tavoitteiden täyttyminen

Kuvio 2.1. Kokonaiseläke 1.1.2005 (Lähde: ETK)

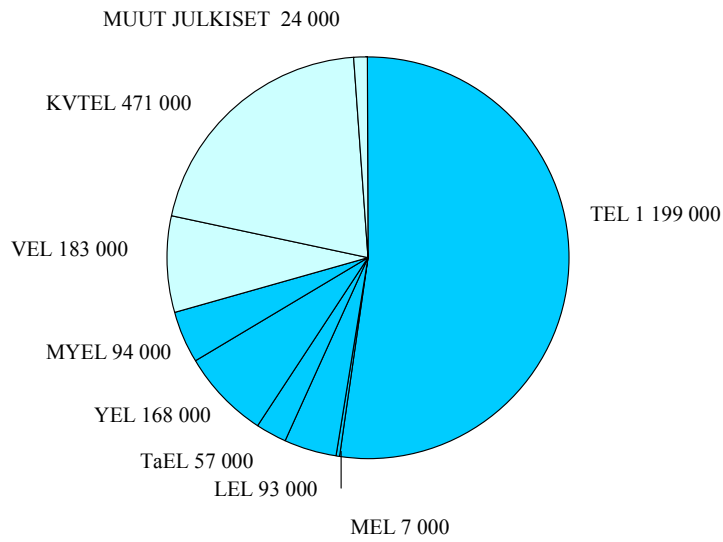

Kuviossa työeläke on 50 prosenttia palkasta. Yksinäinen eläkkeensaaja, 2. kuntaryhmä. Kansaneläkkeessä on mukana tasokorotus. Asumiskustannukset 288 euroa/kk (keskim. vuonna 2003). Kuviossa ei ole otettu huomioon mahdollista 4,5 prosentin työeläkekarttumaa 63-v / 2005 jälkeen.

Kuvio 2.2. Kaikkien eläkkeensaajien lukumäärä eläkkeenrakenteen mukaan vuosien 1988 – 2004 lopussa (Lähteet: ETK, KELA)

Kuvio 2.3. Eri työeläkelakien piirissä eläketurvaa ansainneet 31.12.2003 (Lähde: ETK)

Taulukko 2.1. Kaikki työeläkettä saavat eläkesektorin ja iän mukaan 31.12.2004
(Lähde: ETK)

Ikä tilasto- vuoden lopussa	Eläkkeensaajien lukumäärä			Keskimääräinen kokonaistyöeläke €/kk		
	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki
Yksityiseltä sektorilta eläkettä saavat						
-4	263	236	499	231	247	239
5 - 9	1 194	1 128	2 322	237	226	232
10 - 14	3 254	3 155	6 409	251	249	250
15 - 19	3 477	3 363	6 840	290	284	287
20 - 24	205	153	358	455	402	432
25 - 29	512	341	853	587	476	542
30 - 34	1 150	877	2 027	578	469	531
35 - 39	2 993	2 312	5 305	580	489	540
40 - 44	5 660	4 803	10 463	620	525	577
45 - 49	10 337	9 070	19 407	696	575	639
50 - 54	19 939	18 948	38 887	799	611	707
54 - 59	44 115	43 730	87 845	915	685	800
60 - 64	79 516	80 202	159 718	1 186	857	1 021
65 - 69	106 194	110 239	216 433	1 266	872	1 065
70 - 74	82 000	97 060	179 060	1 117	773	930
75 - 70	60 869	89 999	150 868	963	671	789
80 -	50 315	119 558	169 873	856	573	657
Kaikki	471 993	585 174	1 057 167	1 047	721	866
Julkiselta sektorilta eläkettä saavat						
-4	82	89	171	238	262	251
5 - 9	447	448	895	258	253	256
10 - 14	1 338	1 331	2 669	283	273	278
15 - 19	1 488	1 402	2 890	333	319	326
20 - 24	25	27	52	263	225	243
25 - 29	70	134	204	467	535	512
30 - 34	319	527	846	538	529	532
35 - 39	1 074	1 601	2 675	516	534	527
40 - 44	2 179	3 449	5 628	640	583	605
45 - 49	4 261	6 322	10 583	818	668	728
50 - 54	8 648	11 535	20 183	1 052	723	864
54 - 59	18 764	26 924	45 688	1 196	807	967
60 - 64	36 516	59 577	96 093	1 484	1 077	1 232
65 - 69	42 296	67 975	110 271	1 634	1 130	1 324
70 - 74	30 390	52 771	83 161	1 563	1 096	1 267
75 - 70	21 540	42 077	63 617	1 474	1 057	1 198
80 -	18 069	49 746	67 815	1 453	1 028	1 141
Kaikki	187 506	325 935	513 441	1 424	1 021	1 168
Sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta eläkettä saavat						
-4	59	57	116	242	273	257
5 - 9	282	302	584	259	251	255
10 - 14	881	870	1 751	279	279	279
15 - 19	1 010	936	1 946	332	315	324
20 - 24	3	2	5	361 ..		275
25 - 29	25	46	71	461	545	516
30 - 34	131	211	342	623	507	551
35 - 39	592	732	1 324	563	515	537
40 - 44	1 541	2 022	3 563	616	555	581
45 - 49	3 089	4 032	7 121	724	616	663
50 - 54	5 865	8 177	14 042	872	667	753
54 - 59	11 205	16 127	27 332	1 063	798	907
60 - 64	23 324	34 561	57 885	1 357	962	1 121
65 - 69	32 349	48 214	80 563	1 522	1 031	1 228
70 - 74	21 037	36 139	57 176	1 404	990	1 142
75 - 70	13 603	28 128	41 731	1 269	948	1 053
80 -	10 654	32 109	42 763	1 198	901	975
Kaikki	125 650	212 665	338 315	1 287	928	1 062

Taulukko 2.2. a Eläkemaksut eläkerahastot ja maksetut eläkkeet Suomessa EU:n eläkepilariijaottelun mukaisesti, suhteessa BKT:hen v. 2003 (Lähteet: VVV, KELA, SVK)

	<i>1st pillar: statutory schemes</i>	<i>2nd pillar: voluntary collective schemes</i>	<i>3rd pillar: voluntary individual schemes</i>	<i>Total</i>
<i>Contributions, % of GDP</i>	<i>11,1</i>	<i>0,2</i>	<i>0,4</i>	<i>11,7</i>
<i>Funds* at end-year, % of GDP</i>	<i>56,4</i>	<i>6,3</i>	<i>4,4</i>	<i>67,1</i>
<i>Benefits paid, % of GDP</i>	<i>11</i>	<i>0,3</i>	<i>0,1</i>	<i>11,4</i>

**) 2nd and 3rd pillar: provision for unearned premiums + provision for outstanding claims*

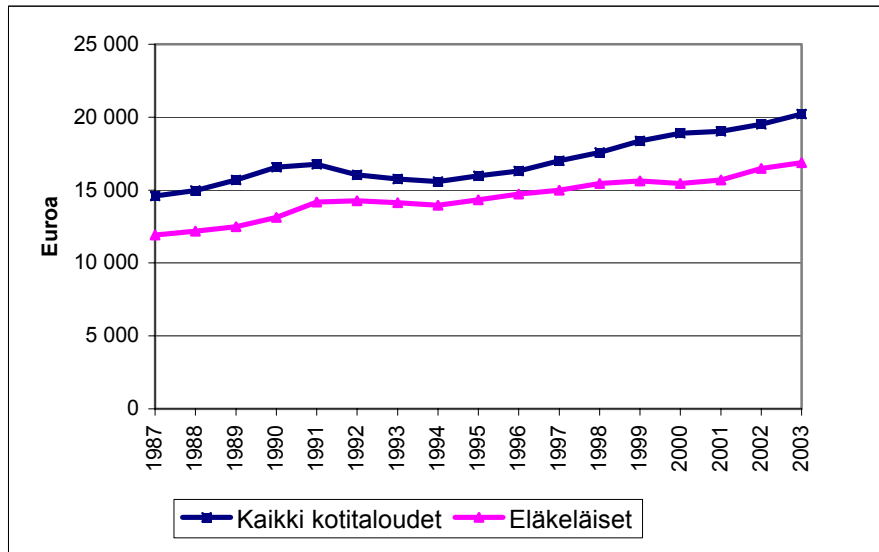
Taulukko 2.2. b Tulojen, rahastojen ja eläkkeiden osuudet Suomessa EU:n pilariijaon mukaisesti vuonna 2003 (Lähteet: VVV, KELA, SVK)

	<i>1st pillar: statutory schemes</i>	<i>2nd pillar: voluntary collective schemes</i>	<i>3rd pillar: voluntary individual schemes</i>	<i>Total</i>
<i>Contributions</i>	<i>94 %</i>	<i>2 %</i>	<i>4 %</i>	<i>100 %</i>
<i>Funds at end-year</i>	<i>84 %</i>	<i>9 %</i>	<i>7 %</i>	<i>100 %</i>
<i>Benefits paid</i>	<i>96 %</i>	<i>3 %</i>	<i>1 %</i>	<i>100 %</i>

Taulukko 2.3. Eläkkeenosien/-lisien suuruus 1.3.2005, €/kk (Lähde: KELA)

Vakiomääräiset		Asumistuki (täysi tuki yksinäisellä henkilöllä)	
Rintamalisä	41,38	Pääkaupunkiseutu	351,75
Eläkkeensaajien hoitotuki		Muu Suomi	318,95/281,76
- Hoitotuki	51,98		
- Korotettu	129,40	Muut (täysi määrä yksinäisellä henkilöllä, 1 kuntar.)	
- Erytishoitotuki	258,79	Kansaneläke	505,24
- Ruokavaliokorvaus	21,00	Ylimäär. rintamalisä	188,85
Lapsikorotus	18,47	Lapseneläkkeen täydennysmäärä	67,15
Lapseneläkkeen perusmäärä	50,26		

Kuvio 2.4. Kaikkien kotitalouksien ja eläkeläiskotitalouksien reaalin tulotaso 1987-2003. (Lähde: Tilastokeskus, Tulonjakotilastot)

Taulukko 2.4. Replacement rates summary table 2.6.2005 (source: ETK)

	Base case 100% of average earnings (and 10 years after retirement; relative to projected average earnings)					2/3 of average earnings		Concave earning profile		Rising earnings from 80% to 120% of average		Rising earnings from 100% to 200% of average		Broken career(30 years of seniority at retirement)		<i>Working career 38 years between 25-63</i>		<i>Working career 42 years between 25-67</i>	
	2005	In 10 years	2010	2030	2050	2005	2050	2005	2050	2005	2050	2005	2050	2005	2050*	2005	2050	2005	2050
Gross replacement rate 1 st pillar	56,6	48,7	60,3	57,3	53,9	64,8	53,9	56,6	51,8	54,5	46,1	53,4	42,3	45,8	42,3 (44,7)	51,2	46,8	64,2	60,8
Gross replacement rate 2 nd pillar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Total gross replacement rate	56,6	48,7	60,3	57,3	53,9	64,8	53,9	56,6	51,8	54,5	46,1	53,4	42,3	45,8	42,3 (44,7)	51,2	46,8	64,2	60,8
Total net replacement rate	62,6	55,1	66,2	65,7	63,6	74,1	67,0	63,5	60,7	60,7	56,1	61,5	53,2	54,6	54,3 (56,1)	58,5	56,2	66,5	69,5
<i>Of which means-tested benefits in percentage points of total net replacement rate</i>	-	-	-	-	-	4,9	-	-	-	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-

Notes: 2005 refers to pension in 2005 with reference to work income in 2004 except in case a MS needs to refer to a different moment or a previous year.

* First calculated without any benefits for the missing 10 years. In brackets pension calculated with two children born 5 years between them. Childcare (when employment is interrupted) gives right to pension only according to the new rules.

Assumptions used for the calculation of replacement rates (Table 2.4.):

The pension has been calculated for a person insured under the most general pension scheme in Finland, TEL, which covers over 50 % of the insured (the rules are practically the same in each scheme). The career length is 40 years between 25 and 65. The retirement age is 65. In all the cases it is assumed for simplicity reasons that the person was employed by only one employer. The assumption of the amount of employers affects the amount of pension in the old system, but not in the new one, as the pension is no longer calculated by employment.

The average annual real wage growth has been assumed to be 1.9% between 2005 and 2050. As the Finnish pension scheme is a defined-benefit scheme, the contribution affects the pension level only by being subtracted from the earnings before the calculation of the pension.

The pension contribution is divided into the employer's and employee's parts. In 2005, the employer pension contribution is in average 17% and for the employee (under 53 years of age) 4.6%. In the reform, a higher contribution was introduced for those over 53 years of age. It is about 27% (19/15) higher than the contribution of the younger ones, being 5.8% in 2005. The total contribution in 2005 is 21.6%. When the older ones pay more, the employers pay less, meaning that the total contribution doesn't change according to age.

Real interest rate of 3% has been used to calculate the contributions in the future as has been done in the pension expenditure calculations for the Ageing Working Group of the Economic Policy Committee (AWG). The level of the interest rate doesn't affect the pension directly as it is a defined-benefit scheme. If an interest rate of 2.5% would be used it would mean a 0.3 percentage point decrease in the gross replacement rates (RR).

It has been assumed that the tax income brackets and all the other parameters in taxation follow the real wage growth, which means that the level of wage taxation remains the same as in the 2005 cases. The deductible employee pension contribution is assumed to change as predicted from 4.6% to 10.2% in 2050. To calculate the life expectancy coefficient, the Eurostat predictions that were used to calculate the pension expenditures to the AWG has been used.

As agreed, it is assumed that there will be no other increases in the national pension and housing allowances than what is stated in the legislation. That means that no additional increases have been taken into consideration except price changes even though the practice so far has been to increase these benefits occasionally by separate Parliament decisions.

The broken career is calculated without childcare and with childcare. In the old system, this doesn't change the results, because childcare, if employment is interrupted (interruption lasts over a year without pay) doesn't give any extra accrual. But in the new system it does. Childcare accrues pension during the first three years after the child is born. The first year of childcare accrues pension according to the wage to which the benefit is based (assumed to be the wage of the year before childcare) and the next two years according to a fixed wage of about 523 euros/month (in the 2004 level). After this there is no accrual until the next child is born. Because the person has not worked between the childbirths, the pension accrues according to the before mentioned 523 during all the three years for the care of the second child.

Taulukko 2.5. Toimeentulotukea saaneet henkilöt iän mukaan 1996–2003 (Lähde: Statkes, Tilastotiedote 31/2004)

% Ikä Alder Age	1996	1998	2000	2002	2003
-17	27,3	27,0	26,6	27,2	26,9
18-19	3,6	3,2	3,4	3,9	4,0
20-24	15,1	14,5	13,3	13,3	13,6
25-29	10,5	9,5	8,7	8,6	8,8
30-39	16,8	16,8	16,2	15,0	14,5
40-49	14,7	15,2	15,7	15,1	15,0
50-59	6,8	8,4	10,3	11,1	11,6
60-64	1,4	1,6	1,9	1,9	1,9
65-74	2,0	2,1	2,3	2,2	2,2
75-	1,3	1,3	1,5	1,5	1,5
Ei tietoa - Uppgift saknas - No information	0,5	0,4	0,2	0,1	0,0
Yhteensä - Totalt - Total	100	100	100	100	100

Taulukko 2.6. (Lähde: Tilastokeskus, Tulonjakotilasto)**Pienituloisten osuus iän ja sukupuolen mukaan.**

60 % ekvivalenttitulon mediaanista, muunnettu OECD:n kulutusyksikköasteikko

Sukupuoli ja ikä	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Yhteensä</i>	7,9	7,8	7,1	6,3	6,5	7,3	8,3	8,2	9,7	9,8	10,4	10,8	11,0	11,2
65 +	18,7	13,7	10,9	6,6	7,4	7,2	6,9	6,3	9,5	9,2	9,9	10,5	9,6	11,0
<i>Miehet</i>	6,5	6,9	6,6	6,2	6,6	7,7	8,4	8,5	9,6	9,5	10,1	10,8	11,3	11,1
- 65 +	10,4	6,6	3,6	2,2	2,8	4,3	3,6	4,2	7,2	6,8	6,3	6,6	7,1	7,4
<i>Naiset</i>	9,3	8,6	7,4	6,3	6,5	7,0	8,1	8,1	9,8	10,0	10,7	10,9	10,7	11,2
- 65 +	23,5	17,6	15,0	9,3	10,1	8,9	8,9	7,6	11,0	10,7	12,2	13,1	11,2	13,3

50 % ekvivalenttitulon mediaanista, muunnettu OECD:n kulutusyksikköasteikko

Sukupuoli ja ikä	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
<i>Yhteensä</i>	3,4	3,7	3,2	2,8	2,8	3,0	3,5	3,7	4,1	4,1	4,3	4,8	5,1	4,7
- 65 +	5,8	3,5	2,5	1,0	0,9	1,2	1,5	1,9	2,7	2,4	3,2	2,8	2,0	2,8
<i>Miehet</i>	2,9	3,3	3,3	3,0	3,2	3,2	3,9	4,0	4,2	4,0	4,4	5,3	5,5	5
- 65 +	2,6	0,9	0,7	0,3	1,0	0,9	0,6	1,2	1,8	1,1	1,7	1,9	1,6	1,5
<i>Naiset</i>	3,8	4,0	3,1	2,6	2,5	2,8	3,2	3,5	4,0	4,2	4,2	4,4	4,7	4,4
- 65 +	7,6	4,9	3,4	1,4	0,9	1,3	2,0	2,4	3,3	3,2	4,2	3,4	2,2	3,6

Taulukko 2.7. (Lähde: Tilastokeskus, Tulonjakotilasto)**Pienituloisuusrajan alittaneen väestön keskitulojen etäisyys köyhyysrajasta***

60 % ekvivalenttitulon mediaanista, muunnettu OECD:n kulutusyksikköasteikko

Etäisyys

köyhyysrajasta	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Kaikki	13,5	15,2	14,4	13,4	14,0	13,2	13,3	14,7	13,6	13,6	14,2	15,1	15,2	14,3
Miehet	14,0	15,3	16,4	15,5	15,9	13,3	14,5	14,9	13,9	14,0	14,8	16,4	16,1	14,7
Naiset	13,2	15,1	12,9	11,9	11,9	13,0	12,3	14,2	13,4	13,4	13,0	13,2	13,6	13,1
65 vuotta täyttäneet	10,2	8,9	9,4	6,7	7,5	5,9	6,7	8,1	8,6	9,2	8,8	8,1	7,6	8,5

*Köyhyysrajan alapuolelle jääneen väestön mediaanitulojen erotus köyhyysrajasta prosentteina köyhyysrajasta.

Taulukko 2.8. Pienituloisuusaste kiinteällä pienituloisuusrajalla, perusvuosi 1995 (Lähde: Tilastokeskus, Tulonjakotilasto)

60 % ekvivalenttitulon mediaanista, muunnettu OECD:n kulutusyksikköasteikko

Köyhyysraja	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Pienituloisuusraja laskettu kunkin vuoden mediaanis- ta = tavanomainen mittaus	7,9	7,8	7,1	6,3	6,5	7,3	8,3	8,3	9,7	9,8	10,4	10,8	11,0	11,2
Inflaatiokorjattu* kiinteä raja														
Yhteensä	5,9	5,6	6,4	6,9	7,3	7,3	7,2	6,5	6,5	5,8	5,9	5,7	5,2	4,3
65 vuotta täyttänyt väestö	12,7	7,6	9,2	7,6	8,3	7,2	5,8	4,5	5,1	4,3	4,2	3,5	2,1	2,4

Pienituloisuusaste kiinteällä pienituloisuusrajalla, perusvuosi 1995

50 % ekvivalenttitulon mediaanista, muunnettu OECD:n kulutusyksikköasteikko

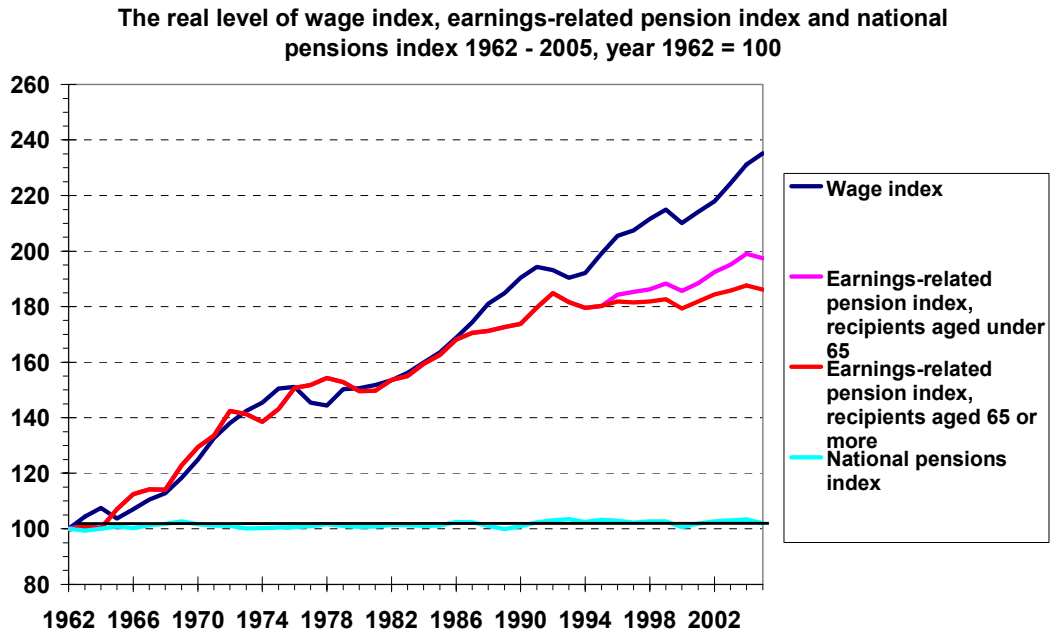
Köyhyysraja	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Inflaatiokorjattu* kiinteä raja	2,5	2,8	2,9	3,0	3,1	3,0	3,2	3,0	3,0	2,4	2,4	2,6	2,28	1,92
65-vuotta täyttäneet	3,8	2,3	2,0	1,1	1,1	1,2	1,3	1,8	1,7	1,2	1,2	0,9	0,48	0,51

*Deflatoitu elinkustannusindeksillä.

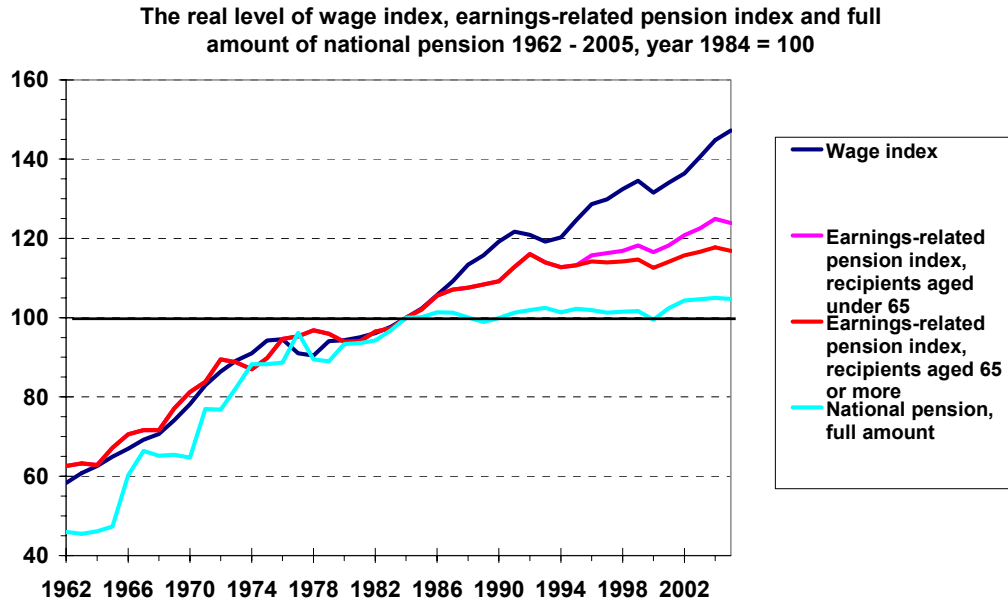
Taulukko 2.9. Eläketulovähennystä koskevat tulorajat euroina vuonna 2005 (Lähde: ETK)

	Täysi vähennys	Eläke, josta alkaen veroa	Eläke, josta ei vähennystä
Kunnallisverotus			
Yksinäinen eläkkeensaaja	6 810	7 681	16 538
Avoliitossa olevat eläkkeensaajat	5 830	6 701	14 159
Valtionverotus			
Kaikki eläkkeensaajat	1 430	12 000	-

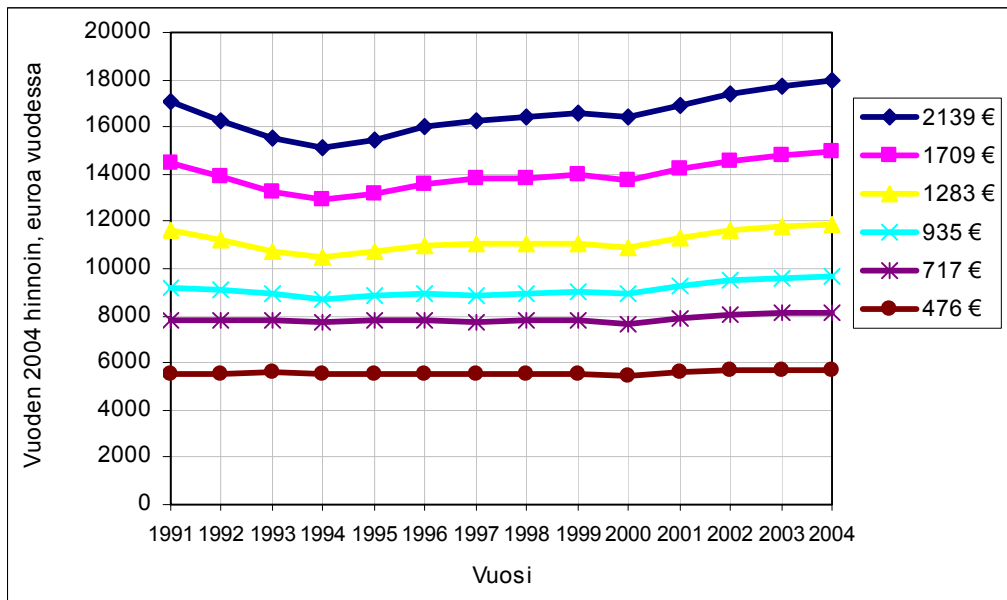
Kuvio 2.5. Eläkeindeksien kehittyminen Suomessa vuosina 1962–2005, vuoden 1962 arvo 100 (Lähde: Kela)

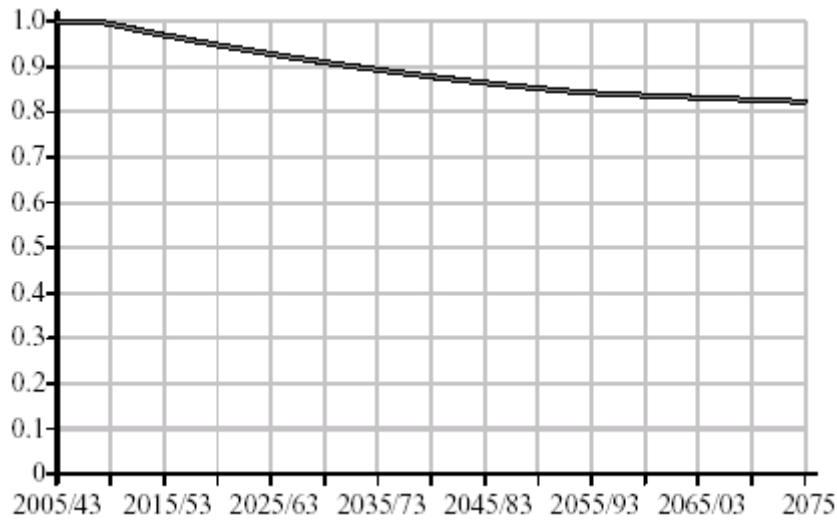
Kuvio 2.6. Indeksien ja täyden kansaneläkkeen reaali muutos vuosina 1962-2005, vuosi 1984=100 (Lähde: Kela)

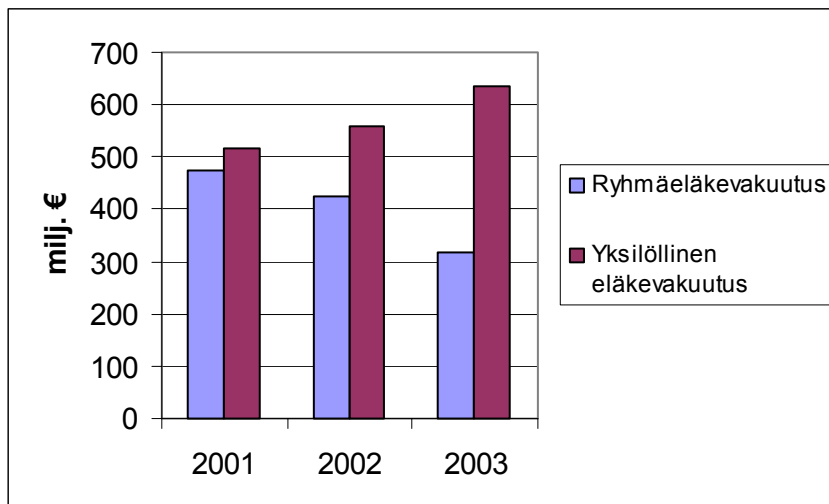
Kuvio 2.7. Vuonna 1991 vanhuuseläkkeelle siirtyneen ostovoima vuosina 1991 – 2004 (eläke – välittömät verot). Esimerkkilaskelma. (Lähde: Veronmaksajain keskusliitto.)

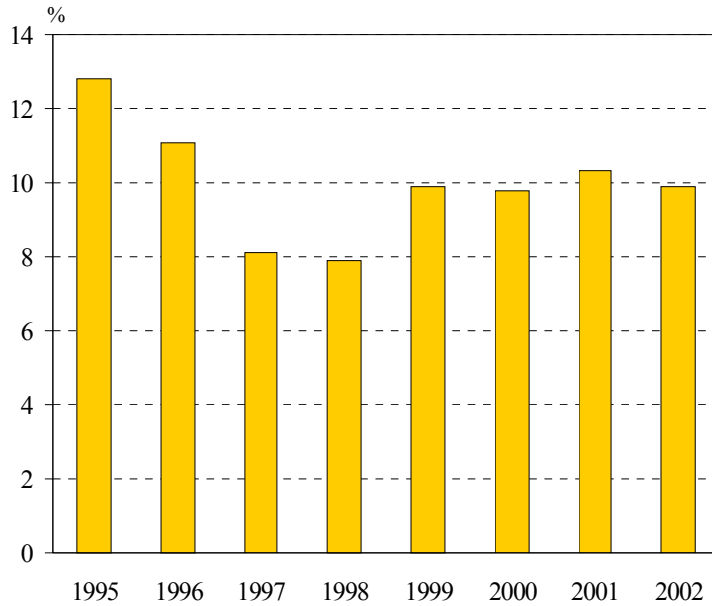
Kuvio 2.8. Elinaikakerroin, vaaka-akselilla kertoimen ensimmäinen soveltamisvuosi sekä kohortin syntymävuosi, jolle kerrointa sovelletaan (Lähde: ETK)

Kuvio 2.9. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan maksutulo (Lähde: VVV)

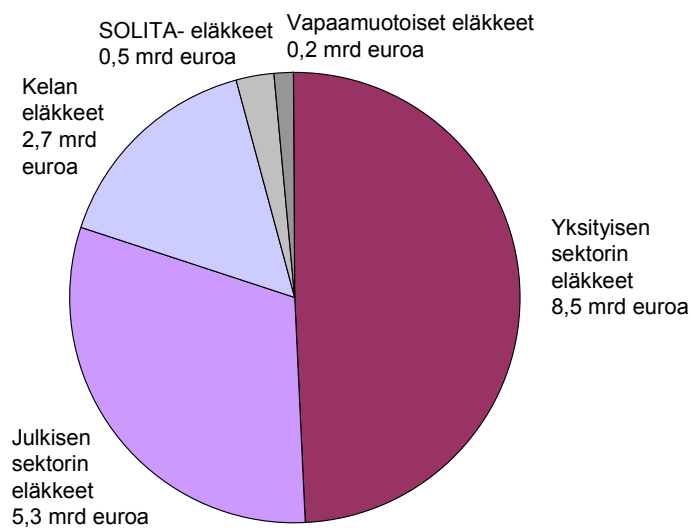
Kuvio 2.10. Vähäiselle koulutukselle jääneet nuoret,* osuus ikäryhmästä 18 -24 -v. vuosina 1995-2002, % (Lähde: STM)

* 18-24 -vuotiaat, jotka eivät ole missään koulutuksessa ja joilla on vain perusasteen koulutus

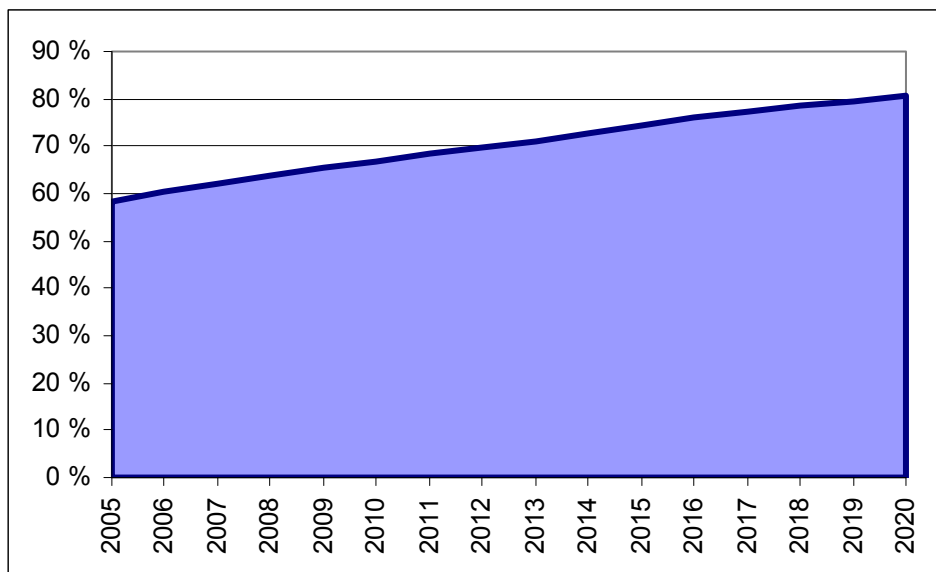
3. Eläkejärjestelmien rahoituksen kestävyys – terve rahoituspohja

Kuvio 3.1. Kokonaiseläkemeno vuonna 2004 (Lähde: ETK)

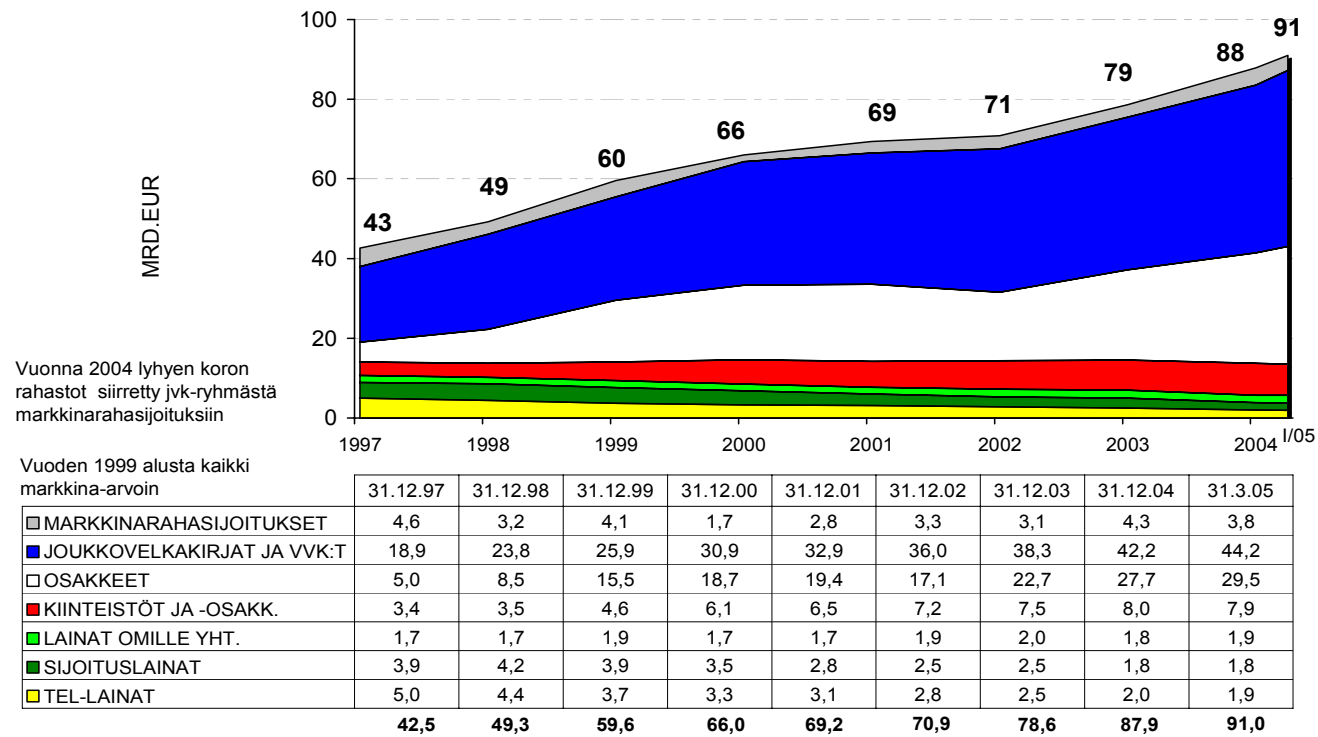
Vapaamuotoiset eläkkeet sis. eläkesäätöiden ja kassojen maksamat vapaamuotoiset ns. rekisteröimättömät lisäeläkkeet.

Kuvio 3.2. Lakisääteisten eläkerahastojen kehitys/ prosenttia BKT:sta (Lähde: ETK)

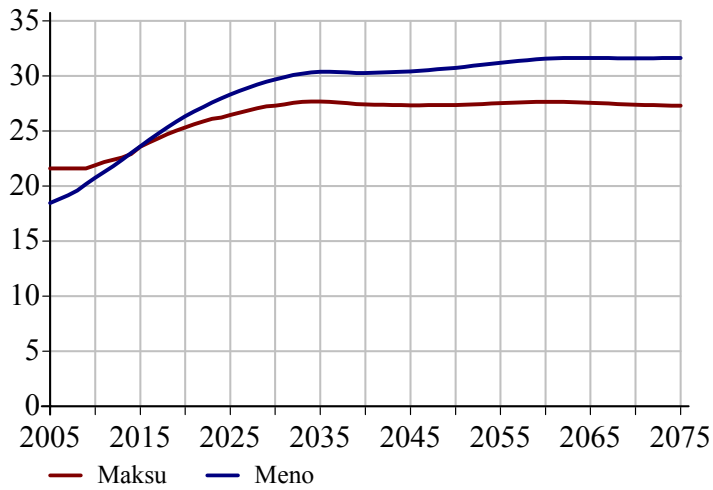

Kuvio 3.3. Sijoituskanta 1997-2005 (Lähde: TELA)

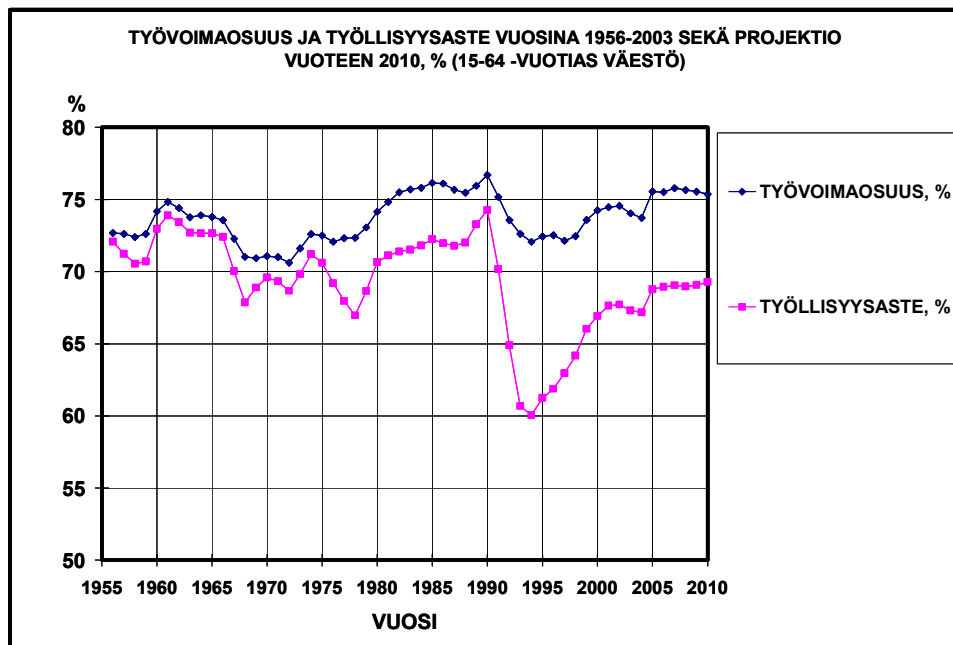
SIJOITUSKANTA 1997-2005 / Eläkevakuutusyhtiöt, eläkekassat,
-säätiöt, Etera, Kela, KEVA, KKR, MEK, Mela, Spera ja VER

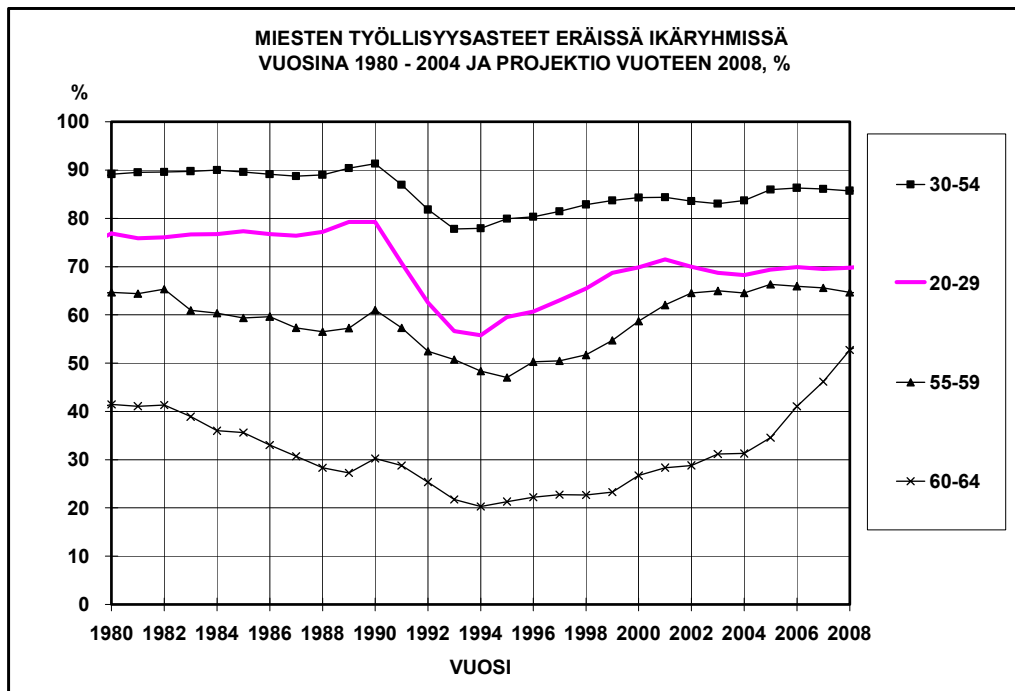
Kuvio 3.4. TyEL-meno ja -maksu, prosenttia palkkasummasta (Lähde: ETK)

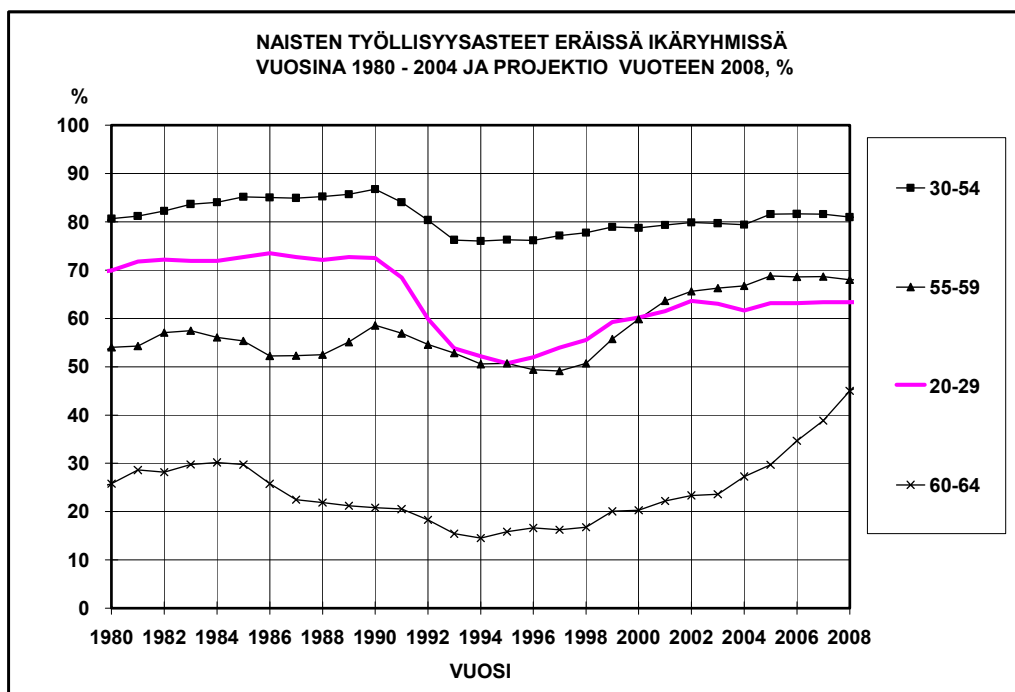
Kuvio 3.5. (Lähde STM, VETO-ohjelma)

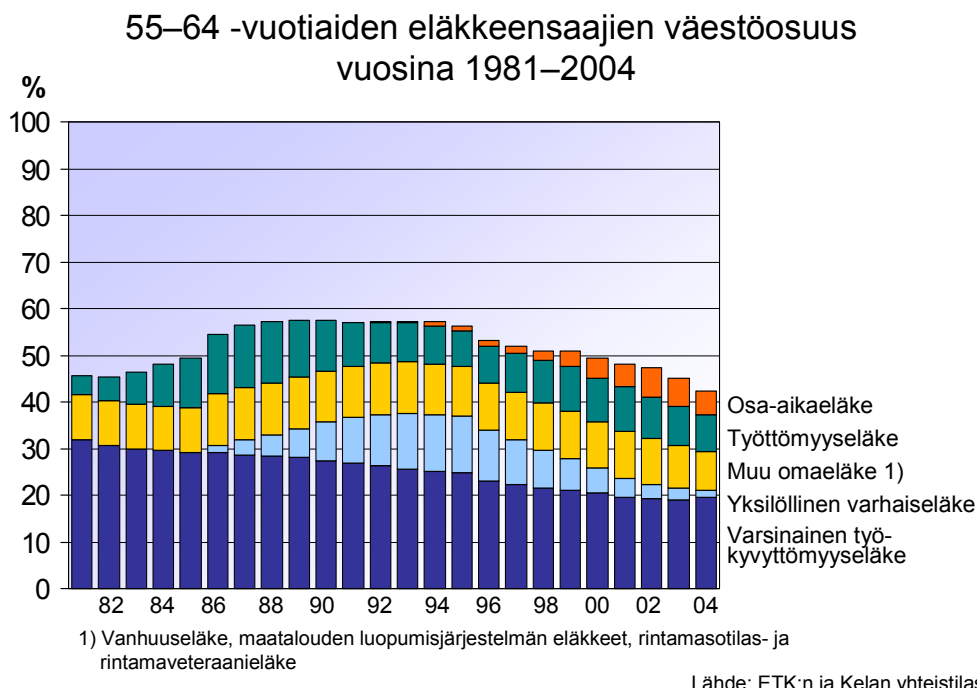
Kuvio 3.6. (Lähde: STM)

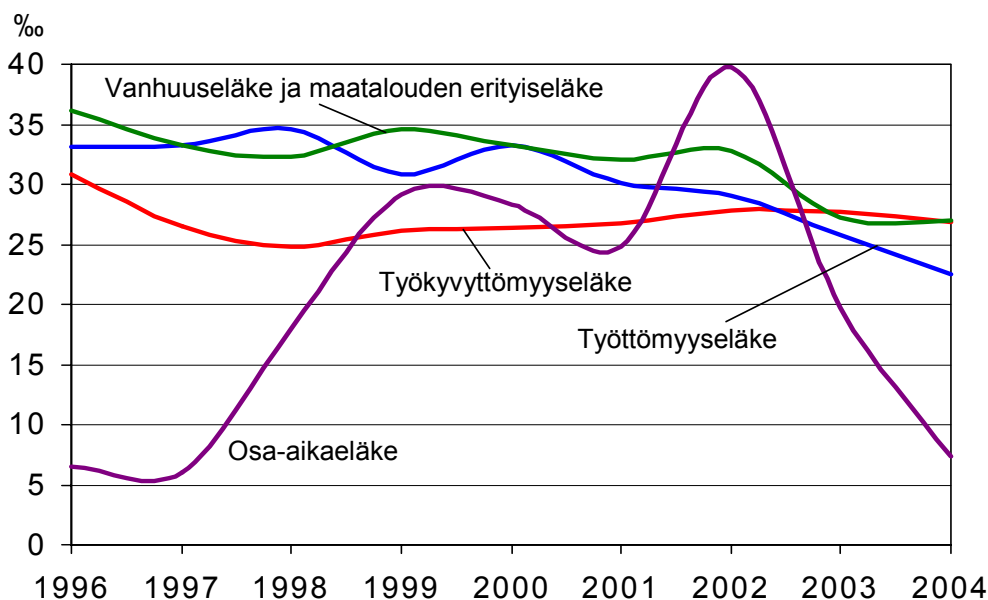
Kuvio 3.7. (Lähde: STM)

Kuvio 3.8.

Kuvio 3.9. Työeläkkeiden ikävakioitu alkavuus 55–64-vuotiailla 1996–2004 (Lähde: ETK)

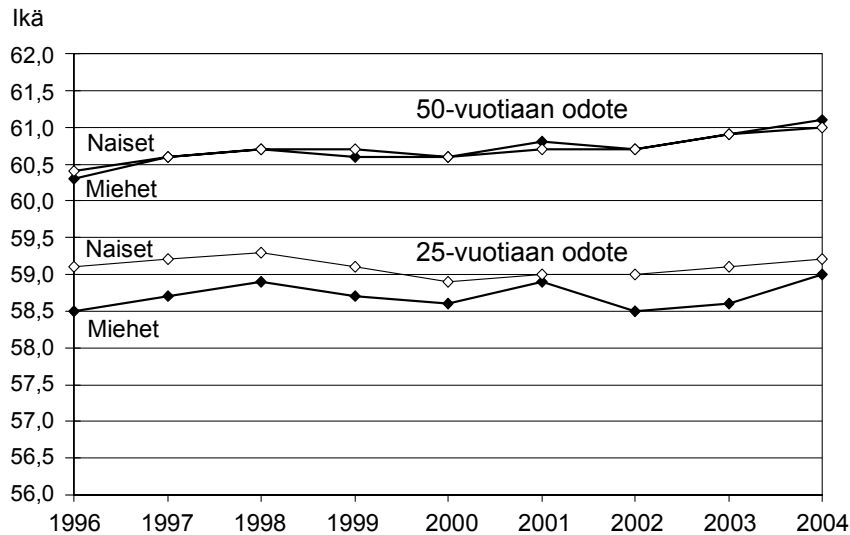

Vakioväestö = Vuoden 2004 ei-eläkkeellä oleva työeläkevakuutettu väestö.
Kaikkien eläkelajien alkavuus on niiden ikärajoista riippumatta laskettu suhteessa koko 55–64-väestöön.

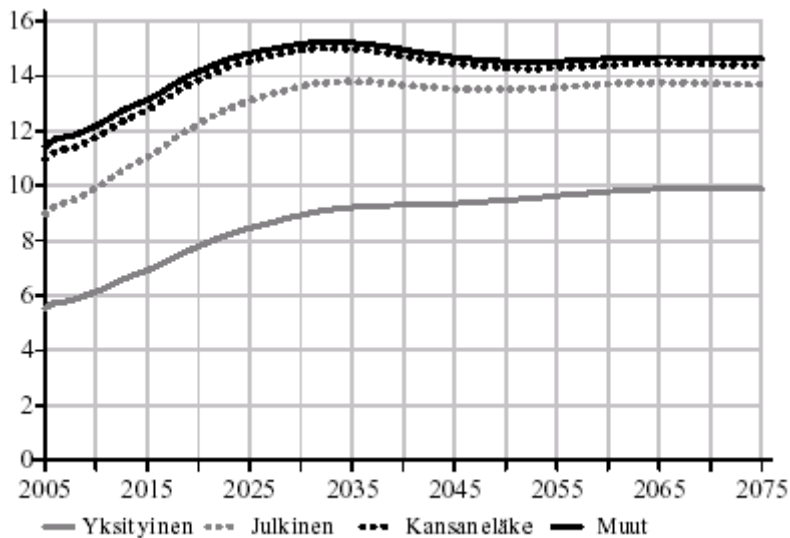
Taulukko 3.1. Suomessa asuvat työkyvyttömyyseläkkeensaajat päädiagnoosin ja iän mukaan 31.12.2004. (Lähde: ETK)

Sairausryhmä		Ikä		16 - 44		45 - 54		55 - 64	
		Kaikki Yhteensä	Miehet	Yhteensä	Miehet	Yhteensä	Miehet	Yhteensä	Miehet
	Kaikki Samtliga All	254 588	136 649	43 126	24 476	66 004	36 114	145 458	76 059
I	Tartunta- ja loistaudit	1 207	659	87	55	331	179	789	425
	Tuberkuloosi	235	132	2	1	27	12	206	119
II	Kasvaimet	6 060	2 607	617	292	1 557	651	3 886	1 664
	Pahanlaatuiset kasvaimet	4 921	2 137	469	226	1 246	511	3 206	1 400
IV	Umpieritys-, ravitsemus- ja aineenvahduntasairaudet	4 401	2 658	609	325	1 119	679	2 673	1 654
	Diabetes	3 068	2 036	372	211	824	547	1 872	1 278
V	Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	109 427	55 954	28 931	16 449	33 805	17 744	46 691	21 761
	Alkoholin ja huumeiden aiheuttamat häiriöt	5 186	4 090	459	351	2 007	1 560	2 720	2 179
	Skitsofrenia, neuroosit, mieliala-, persoonallisuus- ja käytöshäiriöt ym.	84 376	40 688	19 671	10 981	26 039	12 947	38 666	16 760
	Psykkisen kehityksen häiriöt	1 656	983	761	494	547	323	348	166
	Älyllinen kehitysvammaisuus	16 550	9 181	7 762	4 473	4 839	2 665	3 949	2 043
VI	Hermoston sairaudet	18 925	10 451	4 285	2 259	5 784	3 101	8 856	5 091
	Pesäkekovettumatauti (MS-tauti)	3 319	1 068	793	267	1 256	378	1 270	423
	Epilepsia	2 625	1 447	746	385	842	459	1 037	603
VII	Silmän ja sen apuelinten sair.	3 071	1 774	632	359	797	479	1 642	936
VIII	Korvan ja kartiolisäkkeen sair.	1 351	704	88	51	231	111	1 032	542
IX	Verenkiertoelinten sairaudet	19 948	14 438	714	442	3 555	2 533	15 679	11 463
	Verenpainesairaudet	536	330	5	2	52	38	479	290
	Iskeemiset sydänsairaudet	7 476	6 020	48	33	845	713	6 583	5 274
	Aivoverisuonien sairaudet	7 924	5 221	503	290	1 905	1 208	5 516	3 723
X	Hengityselinten sairaudet	5 737	3 062	115	66	827	436	4 795	2 560
	Astma	3 233	1 393	68	41	488	225	2 677	1 127
	Muut pitkäaikaiset alahengitysteiden sairaudet	1 890	1 325	19	13	237	153	1 634	1 159
XI	Ruoansulatuselinten sairaudet	1 560	935	165	100	477	285	918	550
XII	Ihon ja ihonalaiskudoksen sair.	1 451	771	60	36	358	220	1 033	515
XIII	Tuki- ja liikuntaelinten sekä sidekudoksen sairaudet	61 917	30 008	2 284	1 157	12 043	6 212	47 590	22 639
	Nivelreuma	6 379	1 798	435	107	1 531	446	4 413	1 245
	Nivelrikkko	15 257	6 940	150	99	2 100	1 078	13 007	5 763
	Selkäsairaudet:	29 340	16 196	1 160	694	6 135	3 642	22 045	11 860
	Selkäräkanakareuma	1 623	1 122	132	86	486	350	1 005	686
	Spondyloosi	5 444	3 097	57	37	705	462	4 682	2 598
	Muu selkäsairaus	22 273	11 977	971	571	4 944	2 830	16 358	8 576
XIV	Virts- ja sukupuoliel. sairaudet	713	393	111	65	216	121	386	207
XVII	Syynnäiset epämuodostumat ja kromosomipoikkeavuudet	4 919	2 493	2 472	1 299	1 187	598	1 260	596
	Lihasten ja luiden synnynäiset epämuodostumat	1 214	550	189	76	313	142	712	332
XIX	Vammat, myrkytykset ym.	11 989	8 685	1 773	1 411	3 352	2 547	6 864	4 727
	Murtumat	3 713	2 456	455	347	965	686	2 293	1 423
	Muut sairaudet	1 912	1 057	183	110	365	218	1 364	729

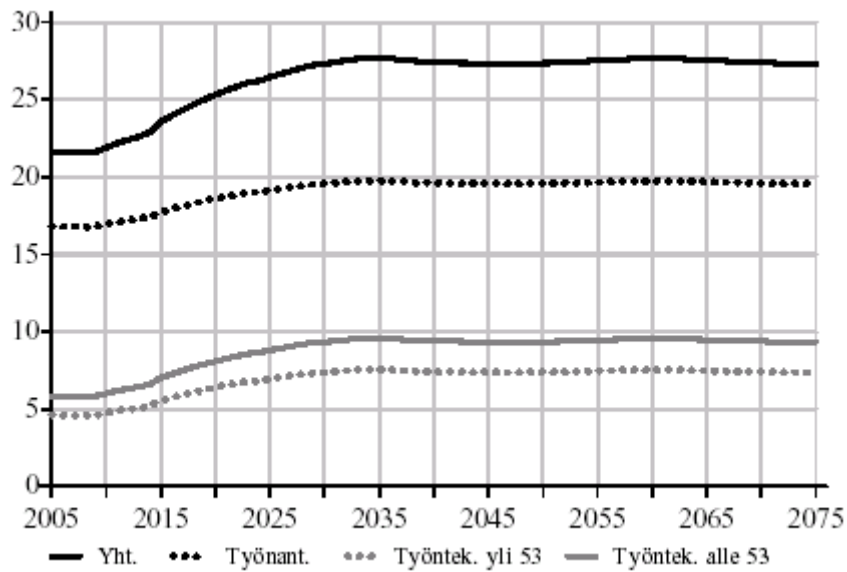
Kuvio 3.10. Eläkkeellesiirtymisiän odote sukupuolittain 1996-2004, kaikki työeläkkeelle siirtyneet (Lähde: ETK)

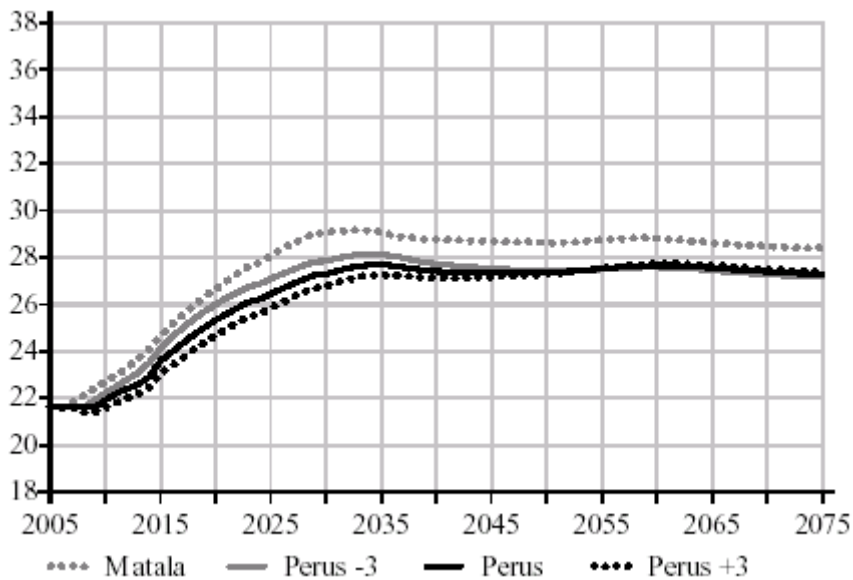
Kuvio 3.11. Kokonaiseläkemeno prosentteina bruttokansantuotteesta (Lähde: ETK)

Kuvio 3.12. TyEL-maksu prosentteina palkasta ja maksun eri komponentit (kokonaismaksu, työnantaja, alle 53 vakuutettu yli 53 vakuutettu) (Lähde: ETK)

Kuvio 3.13. TyEL:n maksuprosentti eri työllisyysvaihtoehdoissa (Lähde: ETK)

Taulukot 3.2.

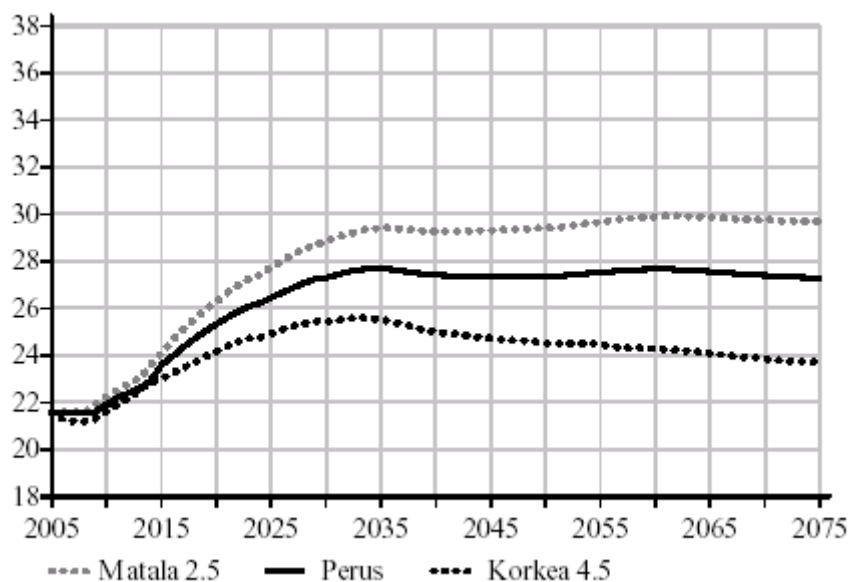
a. Työllisyysaste peruslaskelmassa ja vaihtoehtolaskelmien poikkeamat peruslaskelmaan nähden (Lähde: ETK)

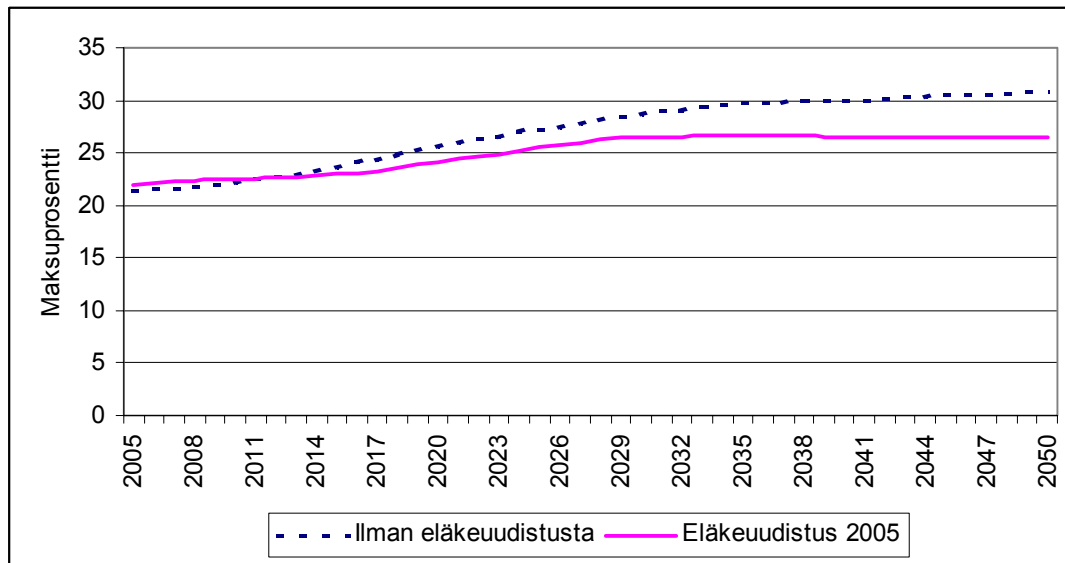
Vuosi	2005	2010	2015	2025	2050	2075
Peruslaskelma	67,4	68,8	69,4	70,1	71,8	71,9
Perus +3	+0,2	+1,5	+2,7	+3,0	+3,0	+3,0
Perus -3	-0,3	-1,5	-2,7	-3,0	-3,0	-3,0
Matala työllisyys	-0,6	-3,8	-3,9	-4,5	-6,0	-6,2

b. Työttömyysaste peruslaskelmassa ja vaihtoehtolaskelmien poikkeamat peruslaskelmaan nähden (Lähde: ETK)

Vuosi	2005	2010	2015	2025	2050	2075
Peruslaskelma	11,4	8,7	7,6	7,4	7,5	7,5
Perus +3	-0,2	-1,0	-1,4	-1,4	-1,4	-1,4
Perus -3	+0,2	+1,1	+1,7	+1,7	+1,7	+1,7
Matala työllisyys	+0,4	+2,4	+3,5	+3,6	+3,5	+3,5

Kuvio 3.14. TyEL-maksu erilaisilla tuotto-oletuksilla (Lähde: ETK)

Kuvio 3.15. Eläkeuudistuksen vaikutus TEL-maksun kehitykseen (Lähde: ETK)

4. Eläkejärjestelmien uudistaminen vastaamaan talouden, yhteiskunnan ja yksilöiden muuttuviin tarpeisiin

Taulukko 4.1. Miten uskoo omien eläke-etujensa säilyvän/muuttuvan tulevaisuudessa (%) (Lähde: Työeläkevakuuttajat TELA, työeläkeasenteet 2004)

	1986	1987	1992	1995	1998	2001	2004
	%	%	%	%	%	%	%
Säilyy ennallaan	32	31	26	23	30	39	35
Paranevat	39	34	4	5	7	12	11
Huononevat	15	24	63	63	58	41	50
Ei osaa sanoa	15	10	4	9	5	7	3

LIITE 2. EU-data Tables

1 Demography

1,1 Population breakdown by age groups (2003)

2003						
0–14	15–24	25–44	45–59	60–64	65–74	75+
17,8	12,5	26,7	22,5	5,1	8,5	6,9

2003: Population at 1st January

Source: Eurostat

Date: 18.11.2004

EU-25 not available

1,2 Life expectancy at birth and at ages 60 and 65, by gender (2002)

	at birth		at age 65		at age 60	
	Men	Women	Men	Women	Men	Women
FIN	74,9	81,5	15,8	19,6	19,5	24,0
EU-25	74,8	81,1	16,0	19,6	19,6	23,8

Source: Eurostat

Date: 17.11.2004

1,3 Demographic old-age dependency ratio (2003): number of persons aged 65+ (60+) in relation to number of working age population (aged 15-64 and 15-59)

	65+/15-64	60+/15-59
FIN	22,9	33,2
EU-25	na	na

Number of persons aged 65+ (60+) in relation to number of persons aged 15-64 (15-59)

Source: Eurostat

Date: 17.11.2004

2 Household structures

2,1 Housing tenure status: percentage of people aged 65+ (75+, 60+) and for complementary age groups (below 65 and below 60 and 75) by the housing tenure status of the household they live in (owner-occupied with and without mortgage obligations on the property they live in, rent-free and rented accommodation) (total)

	75+					0-74					65+					0-64				
	owner occupied			rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free
	total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.		
FI	85	3	82	11	4	76	40	36	23	1	86	7	79	11	3	75	43	32	24	1

60+					0-59				
owner occupied			rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free
total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.		
85	9	76	12	2	75	43	32	24	1

EU-25 not available

mortg.: with mortgage obligations on the property lived in

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

2,2 Household context of people aged 60+, 65+ (, 75+) in 2001 (% of the respective group)

	Persons living with their children		People aged 65+ living with another adult aged 65+	People aged 65+ living alone
	Lone parents aged 65+	All households		
FI	0,0	51,0	9,0	6,0
EU25	:	:	:	:

Source: Eurostat

Date: 13.12.04

3 General socio-economic data

3.1 GDP per capita and growth rates in 2002-04

	GDP per head in PPP (EU25=100)			GDP growth rates (%)		
	2002*	2003*	2004*	2002	2003	2004*
FI	111,2	109,8	109,4	2,3	1,9	3,0
EU25	100,0	100,0	100,0	1,1	0,9	2,4

* forecast

GDP growth rate: annual growth of real GDP from the preceding to the named year

Source: Eurostat, European Commission (ECFIN/50485/04, Information note for Ageing Working Group)

Date: 19.11.2004

3.2: Employment and unemployment rates by age in 2003 (%)

	Employment rates						Unemployment rate					
	25-54			55-64			25-54			55-64		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	81,1	83,3	78,9	49,6	51,0	48,3	7,2	7,5	7,0	7,6	7,7	7,6
EU25	76,5	85,2	67,7	40,2	50,3	30,7	8,1	7,2	9,1	6,6	6,6	6,5

Source: Eurostat, Labour Force Survey - Annual averages (except DE, CY: spring results for all results except employment rate 55-64)

Date: 03.01.2005

3.3: Social protection expenditure and pension expenditure 1995-2000-2002 (ESSPROS, % of GDP)

	Social protection expenditure			Pension expenditure		
	1995	2000	2002	1995	2000	2002
FI	31,7	25,5	26,4	12,8	10,7	11,2
EU25	:	27,0	:	:	12,6	:

Source: ESSPROS, Eurostat

Date: 3.02.2005

Social protection expenditure including social benefits, administrative and other expenditure covers the functions sickness/health care, disability, old age, survivors', Pension expenditure: old-age, early-retirement, survivors' and disability benefits from Eu25 data do not include CY data

3.4: Public debt and budget balance in 2002/2003

	Public debt (% of GDP)		Budget balance (% of GDP)	
	2002	2003	2002	2003
FI	42.6 (r)	45.6 (r)	4,3	2.3 (r)
EU2	61.6 (r)	63.3 (r)	-2.3 (r)	-2.8 (r)

r Revised value

Eurostat - EU excessive deficit procedure - ESA 95

Date: 6.12.2004

4 Adequacy of pensions

4.1a: Risk of poverty of people aged 60+, 65+, 75+ and <60, <65, <75 in 2001 (%)

	65+			0-64			75+			0-74			60+			0-59		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	23,0	12,0	31,0	9,0	9,0	10,0	28,0	10,0	37,0	10,0	9,0	12,0	19,0	11,0	25,0	9,0	9,0	10,0
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

At risk of poverty: people with equivalised income of less than 60% of overall median equivalised income

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.1b: Risk of poverty of people aged 60+, 65+, 75+ and <60, <65, <75 by household type in 2001 (%)

	65+	0-64	
	living alone	living with adult 65+	living alone
FI	45,0	8,0	31,0
EU25	:	:	:

At risk of poverty: people with equivalised income of less than 60% of overall median equivalised income

Source: Eurostat

Date : 30.11.04

4.2: Risk of poverty of people aged 60+, 65+, 75+ and <60, <65, <75 by housing tenure status in 2001 (%)

	65+					0-64					75+					0-74		
	owner occupied			rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free	owner occupied		
	total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.
FI	23,0	9,0	25,0	28,0	9u	5,0	3,0	7,0	23,0	37,0	29,0	:	30,0	23u	:	6,0	3,0	10,0
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

		60+					0-59				
rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free	owner occupied			rented	rent-free
		total	mortg.	no mortg.			total	mortg.	no mortg.		
23,0	27,0	19,0	7,0	20,0	21,0	15u	5,0	3,0	7,0	23,0	37,0
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

At risk of poverty: people with equivalised income of less than 60% of overall median equivalised income
mortg.: with mortgage obligations on the property lived in

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.3: Risk of poverty at different income thresholds of people aged 60+, 65+, 75+ and <60, <65, <75 in 2001 (%)

	65+				0-64				75+				0-74				60+				0-59			
	40%	50%	60%	70%	40%	50%	60%	70%	40%	50%	60%	70%	40%	50%	60%	70%	40%	50%	60%	70%	40%	50%	60%	70%
FI	1,0	9,0	23,0	37,0	3,0	5,0	9,0	17,0	2,0	11,0	28,0	44,0	2,0	6,0	10,0	19,0	1,0	7,0	19,0	32,0	3,0	5,0	9,0	17,0
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

At risk of poverty: people with equivalised income of less than 40%, 50%, 60% or 70% of overall median equivalised income

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.4: Relative risk of poverty in 2001

	65+ / 0-64			75+ / 0-74			60+ / 0-59		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	2,5	1,4	3,0	2,7	1,1	3,2	2,1	1,2	2,5
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Risk of poverty (poverty line: 60% of overall median equivalised income) for age group 60+ (65+, 75+) relative to the risk of poverty for the complementary age group

Source: calculations based on 4.1

4.5: Risk of poverty for people whose main activity is 'retired' in 2001 (%)

	Retired people			Active people (16-64)		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	20,0	11,0	26,0	6,0	5,0	6,0
EU25	:	:	:	:	:	:

At risk of poverty: people with equivalised income of less than 60% of overall median equivalised income

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.6: Relative income of people aged 60+, 65+, 75+ (relative to the complementary age groups) in 2001 (%)

	Relative income 65+ / 0-64			Relative income 75+ / 0-74			Relative income 60+ / 0-59			Relative income 65+ / 45-54			Relative income 75+	
	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men
FI	74,8	84,6	70,0	71,6	81,2	67,8	78,70	87,40	74,50	67,2	76,5	62,8	63,2	72,9
EU15	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

/ 45-54	Relative income 60+ / 45-54		
	Total	Men	Women
Women	59,0	70,80	79,00
		66,80	

Relative income: ratio of median equivalised income of the complementary age groups

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.7a: Composition of equivalised income by source in 2001 (%)

Age	65+				0-64				75+				0-74				60+				0-59			
	Pensions	Other social benefits	Income from work	Other sources	Pensions	Other social benefits	Income from work	Other sources	Pensions	Other social benefits	Income from work	Other sources	Pensions	Other social benefits	Income from work	Other sources	Pensions	Other social benefits	Income from work	Other sources	Pensions	Other social benefits	Income from work	Other sources
FI	74	9	14	4	3	14	78	4	78	6	12	4	8	14	74	4								
EU15	72	4	17	7	8	8	80	4	75	5	13	7	14	8	74	4								
EU25																								

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.7b: Composition of equivalised income by source by income quintile in 2001 (%)

Aged 65+

	Pensions						Other social benefits						Income from work						Other sources					
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All
FI	89	87	81	73	59	74	8	9	11	9	8	9	3	2	5	15	26	14	1	2	2	4	6	4
EU15	86	84	78	72	63	72	6	7	6	5	2	4	5	6	12	18	24	17	3	3	4	5	11	7
EU25																								

4.7b continued

Aged 0-64

	Pensions						Other social benefits						Income from work						Other sources					
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	All
FI	6	3	3	3	2	3	40	26	14	8	5	14	52	70	81	86	84	78	2	1	1	2	9	4
EU15	10	9	8	8	7	8	29	13	8	5	3	8	58	75	80	83	84	80	3	2	3	3	6	4
EU25																								

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.9: Inequality of income distribution (S80/S20) among people aged 65+, 75+ and <65, <75 in 2001 (%)

	65+			0-64			75+			0-74		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	2,9	2.9u	2,9	3,4	3,5	3,4	2.8u	:	2.8u	3,4	3,5	3,4
EU25	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Based on equivalised income; income share ratio 80th percentile/20th percentile

Source: Eurostat (2004), ECHP UBD version December 2003

4.10: Relative inequality of income distribution (S80/S20) in 2001

	65+ / 0-64			75+ / 0-74		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	0,85	0.83u	0,85	0.82u	:	0.82u
EU25	:	:	:	:	:	:

Source: calculations based on 4.9

percentile for age groups 65+ and 75+ relative to the income share ratio for complementary age groups

5 Financial sustainability of pension systems

5.1: Employment rates in 2003 and projected for 2010, 2030 and 2050 (% of the respective population)

	15-64				55-64			
	2003	2010	2030	2050	2003	2010	2030	2050
FI	67,7				49,6			
EU25	63,0				40,2			

Source: Eurostat

Date: 03.01.2005 (structural indicator - as data extracted for the spring report to the Council)

5.2: Effective economic old-age dependency ratio in 2003 and projected for 2010, 2030 and 2050 (%)

	2003	2010	2030	2050
FI	30,4			
EU25	33,6			

Inactive population 65+ in relation to employed population aged 15-64

Source: Eurostat, Labour Force Survey - Annual averages (except DE, CY: spring results)

Date: 03.01.2005

5.3: Employment rates of older workers in 2003 (% of the respective population)

	55-59			60-64			55-64			65-69		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	65,6	64,9	66,3	27,3	31,1	23,7	49,6	51,0	48,3	5,8	9,0	3,2u
EU25	54,2	65,2	43,5	24,9	33,5	16,9	40,2	50,3	30,7	7,5	10,3	5,1

u: data lack reliability due to low sample size / : unreliable data

Source: Eurostat, Labour Force Survey - Annual averages (except DE, CY: spring results for the age classes 55-59, 60-64 and 65-69)

Date: 03.01.2005

5.4: Effective age of withdrawal from the labour market in 2001-2003 (years)

	2001			2002			2003		
	Total	Men	Women	Total	Men	Women	Total	Men	Women
FI	61,4	61,3	61,5	60,5	60,4	60,6	60,3	60,0	60,7
EU25	59.9e	59.4e	60.4e	60.4e	60.0e	60.8e	61.0p	60.5p	61.5p

e: estimated value, p: provisional value, b: break

Calculation based on estimated probabilities of labour-market exit for each age between 50 and 70 (see Joint Pension Report 2003, pp. 48/49)

Source: Eurostat, LFS

Date: 03.01.2005 (structural indicator - as data extracted for the spring report to the Council)

6 Modernisation of pension systems

6.1: Gender differences in the risk of poverty of people aged 60+, 65+, 75+ in 2001 (percentage points)

	65+	0-64	75+	0-74	60+	0-59
FI	19,0	1,0	27,0	3,0	14,0	1,0
EU25	:	:	:	:	:	:

Gender difference: risk of poverty rate women - risk of poverty rate men, in percentage points

Source: calculation based on 4.1

6.2: Gender difference in the relative income of people aged 60+, 65+, 75+ (relative to the complementary age group and to the age group 45-54) by household type of the elderly person in 2001 (percentage points)

	65+ / 0-64	75+ / 0-74	60+ / 0-59	65+ / 45-54	75+ / 45-54	60+ / 45-54
FI	-14,6	-13,4	-12,9	-13,7	-13,9	-12,2
EU25	:	:	:	:	:	:

Gender difference: relative income of women - relative income of men, in percentage points

Source: calculation based on 4.6

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN TYÖRYHMÄMUISTIOITA
SOCIAL- OCH HÄLSOVÄRDSMINISTERIETS PROMEMORIOR
WORKING GROUP MEMORANDUMS OF THE MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH
ISSN 1237-0606

- 2005: 1 Yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon tuottajien rekisterin toteuttamista ohjanneen työryhmän muistio. Osat 1 ja 2.
ISBN 952-00-1632-5 (nid.)
ISBN 952-00-1633-3 (PDF)
- 2 Kansallisen terveydenhuollon hankkeen seurantaryhmän raportti sosiaali- ja terveysministeriölle vuoden 2004 toiminnasta.
ISBN 952-00-1646-5 (nid.)
ISBN 952-00-1647-3 (PDF)
- 3 Kari Reijula. Sairaaloiden kunto ja ilmanvaihto. Selvityshenkilön raportti.
ISBN 952-00-1648-1 (nid.)
ISBN 952-00-1649-X (PDF)
- 4 Jukka Mattila, Marjukka Mäkelä. Tutkimustoiminta terveyskeskuksissa. Nykytila ja tulevaisuus. Selvityshenkilöiden raportti.
ISBN 952-00-1634-1 (nid.)
ISBN 952-00-1635-X (PDF)
- 5 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tuottavuusohjelma.
ISBN 952-00-1687-2 (nid.)
ISBN 952-00-1688-0 (PDF)
- 6 Opiskelijaterveydenhuollon tavoitteiden ja sisällön kehittämistyöryhmän muistio.
ISBN 952-00-1695-3 (nid.)
ISBN 952-00-1696-1 (PDF)
- 7 Työryhmän ehdotus naisten ja miesten samapalkkaisuutta edistäväksi ohjelmaksi.
ISBN 952-00-1709-7 (nid.)
ISBN 952-00-1710-0 (PDF)
- 8 Talousvesilaboratorioiden akkreditointia käsittelevän työryhmän muistio. (Ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 952-00-1731-3 (PDF)
- 9 Ravintolat savuttomiksi.
ISBN 952-00-1732-1 (nid.)
ISBN 952-00-1733-X (PDF)
- 10 Valtion korvaus terveydenhuollon toimintayksiköille tutkimukseen ja koulutukseen. Järjestelmän ja rahoituksen kehittäminen.
ISBN 952-00-1738-0 (nid.)
ISBN 952-00-1739-9 (PDF)
- 11 Suomen kansallinen eläkestrategiaraportti 2005.
ISBN 952-00-1754-2 (nid.)
ISBN 952-00-1755-0 (PDF)
- 11eng Finland's National Pension Strategy Report 2005.
ISBN 952-00-1756-9 (print)
ISBN 952-00-1757-7 (PDF)